

Arbeidstilsynet

POLITIET

Skatteetaten

Felles årsrapport for etatenes innsats mot arbeidslivskriminalitet 2021

Innhold

1 Innledning	1
2 Samarbeid mot arbeidslivskriminalitet	3
2.1 Samarbeid og drift i a-krimsentrene	3
2.2 Samarbeid med andre myndigheter	4
2.3 Samarbeid med arbeids- og næringslivet	5
3 Kunnskapsbygging i a-krimsentrene	7
4 A-krimsentrenes innsats mot aktørgruppene	10
4.1 Sentrale trusselaktører	10
4.2 Utenlandske arbeidstakere	15
4.3 Oppdragsgivere og forbrukere.....	17
4.4 Media	17
4.5 Tall for aktivitet i a-krimsentrene og etatenes linje	19
5 Annet lokalt a-krim samarbeid.....	20
6 Resultater og effekter av etatenes innsats mot arbeidslivskriminalitet	23
6.1 Resultater og effekter - sentrale trusselaktører.....	23
6.2 Resultater og effekter - utenlandske arbeidstakere.....	27
6.3 Resultater og effekter - oppdragsgivere og forbrukere	32
7 Samfunnseffekter av innsatsen mot arbeidslivskriminalitet	39
7.1 Opplevd oppdagelsessannsynlighet.....	39
7.2 Omfanget og utviklingen av a-krim	40
7.3 A-krim samarbeidet skal bidra til å beskytte fem samfunnsverdier	43
8 Overordnet vurdering av tilstand og utvikling innen a-krim	48
9 Samarbeidsarenaer og utviklingsoppgaver på nasjonalt nivå	50
9.1 Samarbeidsarenaer	50
9.2 Utviklingsoppgaver	51

1 Innledning

Arbeidstilsynet, NAV, politiet og Skatteetaten har etablert et omfattende og systematisk samarbeid for å forebygge og bekjempe arbeidslivskriminalitet (a-krim). A-krimsentrene er sentrale i den tverretatlige innsatsen mot a-krim, men etatenes øvrige fagmiljø (i fortsettelsen omtalt som etatenes linje) har også et stort ansvar for måloppnåelse. I tillegg har etatene etablert et lokalt a-krim-samarbeid i områder som ikke dekkes av sentrene.

De fire etatene besluttet i oktober 2017 en felles styringsmodell for a-krim-samarbeidet. Styringsmodellen gir rammer for organisering av samarbeidet og gjennomføring av aktiviteter. I 2021 ble det besluttet en revidert styringsmodell. Samarbeidet med Tolletaten er i ferd med å bli forsterket, og Tolletatens rolle i a-krim-samarbeidet er beskrevet i den reviderte styringsmodellen.

Det overordnede samfunns målet for etatene er å redusere forekomsten av a-krim. Med bakgrunn i felles samfunns mål, er innsatsen på alle nivå i etatene innrettet mot å oppnå følgende brukermål:

- Sentrale trusselaktører har fått sin kapasitet og intensjon betydelig redusert
- Utenlandske arbeidstakere er satt i stand til å ivareta sine rettigheter og oppfylle sine plikter
- Oppdragsgivere og forbrukere bidrar ikke til a-krim ved kjøp av varer og tjenester

Etatene vurderer at a-krim-samarbeidet er godt. Det er et målrettet arbeid mot de tre brukermålene med hovedfokus på innsats mot sentrale trusselaktører. Den tverretatlige innsatsen skal være kunnskapsbasert, og a-krim-sentrene har i 2021 jobbet med å innarbeide etterretningsmetodikken i arbeidet med kunnskapsbygging. Det er utarbeidet kunnskapsprodukter som er lagt til grunn for beslutning om innsats og tiltak. Etatenes begrensede muligheter til å dele, sammenstille og lagre informasjon er fortsatt en sentral utfordring for a-krim-samarbeidet, og spesielt i arbeidet med kunnskapsbygging.

Kommunikasjon er et viktig virkemiddel, og det har vært god aktivitet i media gjennom året, både for å synliggjøre a-krimaktiviteten og for å nå ut med ulike budskap.

Den felles styringsmodellen har gjort det enklere å få til prioritering og samordning på tvers av etatene. Etatenes felles føring fra 2020 om å gi koronarelatert kriminalitet hovedprioritet i a-krim-samarbeidet er et godt eksempel på dette. Denne føringen ga også i 2021 resultater i form av rask samordning, godt analysesamarbeid og nødvendig prioritet hos politi og påtalemyndighet. Komplekse saker med store verdier og mange involverte er blitt fulgt opp i sin helhet, og flere av sakene er endt med lange fengselsdommer.

Koronapandemien preget innsatsen på a-krim-sentrene også i 2021. Lange perioder med hjemmekontor gjorde at merverdien ved å være samlokalisert, ble redusert. Videre har det vært lavere operativ uteaktivitet, spesielt første halvåret. Det har også vært mindre samarbeid med andre myndigheter og med arbeids- og næringslivet. Statens vegvesen trekkes imidlertid frem som en viktig samarbeidsaktør i 2021 med mange felles kontroller.

Etatene har i 2021 videreført utviklingsoppgaver knyttet til rammer og systemstøtte for tverretatlig kunnskapsbygging. Det er satt i drift en oppgradert versjon av felles a-krim samarbeidsløsning, akrim.no, som legger til rette for bedre støtte for arbeidet med datafangst og kunnskapsbygging fra felles kontrollinnsats. Det er i tilknytning til akrim.no også lansert en analyse og visualiseringsløsning Power BI som gir mulighet for ulike rapporter til bruk i oppfølging av aktiviteten. Videre har politiet i 2021 åpnet for at medarbeidere fra de andre etatene kan ta del i politiets etterretning om a-krim ved å bruke prosjektmodulen i politiets etterretningsystem Indicia som ledd i arbeidet med kunnskapsbygging på a-krim-sentrene. I påvente av juridiske avklaringer ble ikke

prosjektmodulen i Indicia tatt i bruk av etatene i 2021.

Økokrim kom i 2020 med en utredning om politiets forvaltningsmessige myndighetsutøvelse i a-krim-samarbeidet. Dette har i 2021 hatt betydning for politiets rolle og oppgaver både på a-krimsentrene og i annet lokalt a-krimsamarbeid. Presiseringer om politiets roller er hensyntatt i den reviderte styringsmodellen.

Arbeidstilsynet, NAV, politiet og Skatteetaten besluttet i januar 2020 en felles forebyggende strategi mot arbeidslivskriminalitet. Tverretattlig samhandlingsarena for forebygging ble etablert i

2021. Den skal bidra til samhandling og nettverksbygging for å sikre god implementering av strategien og oppfølging av forebyggende tiltak.

Styringsgruppen for a-krimsamarbeidet sin helhetlige vurdering av den samlede måloppnåelse for 2021, er at den er tilfredsstillende. Resultatene er vurdert i lys av de begrensninger som er i gjeldende lovverk når det gjelder etatenes muligheter for å dele, sammenstille og lagre opplysninger, pandemiens begrensninger for samarbeidet og den operative uteaktiviteten, samt avklaringer i politiets tjenesteutøvelse.

2 Samarbeid mot arbeidslivskriminalitet

2.1 Samarbeid og drift i a-krimsentrene

I likhet med 2020 har også 2021 vært preget av koronapandemien med perioder med hjemmekontor og mindre felles tilstedeværelse i a-krimsentrene. Dette har gjort det mer utfordrende å få til samhandling på tvers av etatene og et nært løpende samarbeid mellom etatene om kunnskapsbygging og pågående saker.

Flere av a-krimsentrene rapporterer at pandemien også har ført til lavere operativ uteaktivitet som kontroller og aksjoner. Dette har hatt betydning både for å følge opp identifiserte trusselaktører og for å finne nye trusselaktører som etatene ellers ikke finner via egne registre eller gjennom annen kunnskap. Det har videre hatt betydning når det gjelder å påtreffe og sette utenlandske arbeidstakere i stand til å ivareta sine rettigheter og plikter. Noen peker på at det også har vært redusert kapasitet i etatslinjene til å følge opp saker fra senteret.

Lavere operativ uteaktivitet har resultert i mindre synlighet. Enkelte av sentrene viser til at mindre synlighet også kan ha ført til en lavere inngang av tips og informasjon. Et viktig mål med kontroller og aksjoner er å være aktivt ute og synlig på arbeidsplassene, i bransjene og virksomhetene. Gjennom tilstedeværelse styrkes inntrykket av at etatene er tett på og følger med. Dette har en forebyggende effekt og er også viktig for allmennhetens tillit til myndighetene. A-krimsentrene bidrar imidlertid til synlighet på mange ulike områder. For 2021 viser sentrene til god aktivitet og synlighet i media, se kapittel 4.4.

Selv om ressursene på sentrene skal være dedikert til tverretattlig a-krimssamarbeid, har enkelte av ressursene i 2021 også hatt arbeidsoppgaver i linjen i egen etat. Dette var ikke en del av den planlagte aktiviteten til sentrene og har i perioder medført redusert kapasitet.

Flere av sentrene viser til at politiets gjennomgang av hjemmelsgrunnlag og deres rolle i a-krimssamarbeidet, har gått redusert og til dels ingen deltakelse fra politiet når det gjelder operative kontroller. Politiet har imidlertid flere steder vært en pådriver og styrket sin innsats når det gjelder arbeidet med kunnskapsbygging og etterretning. Noen steder er de også i ferd med å styrke arbeidet med etterforskning av a-krimssaker.

Merverdien i et a-krimssenter skjer gjennom samarbeid og deling. Begrensninger i gjeldende lovverk når det gjelder deling, sammenstilling og lagring av opplysninger, trekkes også i 2021 frem som en utfordring i arbeidet. Dette har betydning for i hvor stor grad kunnskap kan deles og sammenstilles forut for beslutninger. Beslutninger må dermed foretas på bakgrunn av kunnskap som uten disse begrensningene kunne vært langt bedre. Videre medfører det at sentrene ikke har kontroll på eller oversikt over informasjonen etatene samlet sett sitter på. Det vanskeliggjør arbeidet med å identifisere trusselaktører. Det er kritisk for det videre samarbeidet at etatene får de hjemler som er nødvendig for å kunne samarbeide effektivt.

Samlet har derfor flere forhold hatt en påvirkning på a-krimsentrenes aktiviteter og måloppnåelse. Det rapporteres likevel om god aktivitet på mange områder, og sentrene er hele tiden i utvikling. Den regionale styringsgruppen for a-krimssenteret har ansvar for måloppnåelse av brukermålene, innen senterets geografiske nedslagsfelt. Generelt er alle de regionale styringsgruppene, på tross av de begrensninger som har vært, fornøyd med sentrenes drift, aktiviteter og resultater gjennom året. Det trekkes frem at sentrene har innarbeidet etterretningsmetodikken i arbeidet med kunnskapsbygging og jobber frem gode kunnskapsprodukter. Det trekkes også frem at sentrene har stort fokus på innsats mot sentrale trusselaktører, og at målrettet bruk av etatenes virkemidler gir effekter.

2.2 Samarbeid med andre myndigheter

A-krimsentrene har samarbeid med flere andre myndigheter. Samarbeidet er i hovedsak knyttet til planlegging og utførelse av kontroller, men det er også samarbeid når det gjelder kunnskapsbygging. Informasjon mellom etatene gir nyttig og verdifull innsikt og kunnskap om ulike miljøer, bransjer og modus (måter kriminaliteten utøves på). På grunn av koronapandemien har det generelt i 2021 vært noe mindre samarbeid. Det er likevel gjennomført flere felles kontroller og vært løpende kontakt etter behov i konkrete saker.

Statens vegvesen er en sentral samarbeidspart. Alle a-krimsentrene har i løpet av året hatt samarbeid med Statens vegvesen om felles kontroller, og det har vært dialog knyttet til kartlegging og vurdering av trusselaktører innen bilpleie/bilverksted og transport. Sentrene presiserer verdien av et videre samarbeid med Statens vegvesen og felles bruk av virkemidler mot trusselaktører innenfor disse bransjene.

Som eksempel viser a-krimsentret i Kristiansand til at de har etablert et tettere samarbeid med Statens vegvesen. Det har vært to felles aksjoner innen bilpleie/ bilverksted. Her ble det valgt ut adresser der det var mistanke om drift av bilverksted i tilknytning til bilpleie, med risiko for brudd på flere regelverk. Det ble avdekket manglende arbeidskontrakter, manglende personallister og manglende rutiner for kassaapparater. NAV fulgte opp stønadmottakere som ble påtruffet i arbeid, og Statens vegvesen påla stans i drift av bilverksted som drev uten godkjenning.

Et annet eksempel er fra a-krimsentret i Stavanger som i 2021 har hatt en rekke kontroller sammen med Statens vegvesen og brannvesenet. Det er avdekket flere tilfeller av ulovlig bilverksted, ofte i næringsbygg som ikke er regulert for verksteddrift. El-tilsynet og bygningsetat i kommunen er også koplet på flere av sakene. Slike kontroller planlegges godt, og etatene sjekker ut om de har noen interesse i objektene i forkant eller etterkant. På denne måten reduseres antall ressurser under

selve kontrollen, både for å være effektiv, men også for at det er mindre overveldende for kontrollobjektet at ikke for mange myndigheter er til stede samtidig.

A-krimsentret i Oslo har spesielt trukket frem samarbeidet med Statens vegvesen i forbindelse med innsats mot varebildegmentet i transportbransjen. Senteret gjennomførte i 2021 to større aksjoner, en før sommeren og en under Black Week i november. De viser til en bekymring for økning av a-krim i denne delen av bransjen, og det har vært en økning i hjemlevering av varer under pandemien. I tillegg er det en bransje som er lite regulert og uten krav til eksempelvis godkjenningsordninger, løyveplikt m.m. Under aksjonene ble det blant annet avdekket indikasjoner på svart arbeid og svart omsetning og på trygdesvindler. Statens vegvesen ila bruksforbud på flere varebiler, kjøreforbud på grunn av overlast, og noen ble anmeldt på grunn av manglende førerrett.

De andre sentrene hadde også en innsats mot varebildegmentet (varebiler opp til 3,5 tonn) i forbindelse med Black Week. Dette ble samordnet av a-krimsentret i Stavanger. Under Black Week var det økt salg på nett, og derav økt levering av varer. Målet med aksjonene var å avdekke mulig a-krim, samle informasjon om bransjen som ledd i sentrenes kunnskapsbygging, bidra til synlighet og bidra til å forebygge a-krim. Under kontrollen undersøkte sentrene blant annet om virksomheten var registrert i MVA-registeret, om arbeidsgiver hadde innrapportert inntekts- og arbeidsforhold gjennom a-ordningen, og om virksomheten hadde skyldig utestående krav. Videre ble det innhentet informasjon om lønn og andre ytelser til ansatte. Statens vegvesen kontrollerte eventuelle feil og mangler på kjøretøy. Til sammen kontrollerte sentrene i underkant av 500 virksomheter, og aksjonene fikk bred mediedekning.

Brann- og el-tilsyn. Dette er sentrale samarbeidspartner innen flere bransjer og områder. Som eksempel hadde a-krimsentret i Trondheim en aksjon i 2021 sammen med lokalt el-tilsyn og

branntilsyn innen dekkskift og bilpleie. Aksjonen var basert på tips og kunnskap om bransjen. Senteret kontrollerte lønns- og arbeidsvilkår for påtrufne arbeidstakere, og om det var misbruk av trygdeytelser. Gjennomgang av opplysninger fra kontrollene avdekket feil føring i personallister, trygdemisbruk, brudd på gjennomsnittsberegning av arbeidstid og uregelmessigheter ved lønnsinnberetninger. El-tilsynet ga pålegg om retting av feil innen sitt område, og branntilsynet hadde oppfølging av en virksomhet for brudd på flere forhold når det gjelder brannsikring.

Innkvartering. Flere av a-krimsentrene viser til samarbeid med brann- og el-tilsyn når det gjelder kontroll med innkvartering som arbeidsgiver tilrettelegger for sine arbeidstakere. Her er også *bygningsetat i kommunen* en sentral samarbeidsaktør. Hensikten er å avdekke farlige og ulovlige innkvarteringssteder. A-krimssenteret i Stavanger har i 2021 gjennomført en rekke kontroller med innkvartering, sammen med branntilsynet. På nesten samtlige steder var det brudd når det gjelder brannsikring. I tillegg ble det sammen med bygningsetaten, avdekket ulovlig innkvartering i næringsbygg og i kjeller/loft som ikke er godkjent for varig opphold. I slike tilfeller følger kommunene ofte raskt opp med stans og varsel om overtredelsesgebyr. Senteret viser til at funnene er de samme som tidligere år, men antall tips om uverdige/farlige innkvarteringer har vært færre i 2021.

Bygningsetat i kommunen. Et av a-krimsentrene har i 2021 hatt fokus på eiendomsområdet. Her har samarbeidet med bygningsetat i kommunen vært viktig. De har bistått i informasjonsinnhenting og felles kontroller med trusselaktører som senteret følger opp. Bygningsetaten har i tillegg hatt et eget prosjekt rettet mot utvalgte aktører innen eiendom, og en av disse har senteret vurdert å være en sentral trusselaktør. Det er gjennomført felles kontroller rettet mot denne aktøren og parallell oppfølging i forvaltningssporet (mellom bygningsetat, Arbeidstilsynet og Skatteetaten) for å sikre effektiv sanksjonsbruk. Gjennom kontrollene er det avdekket bruk av useriøse

underleverandører med brudd på allmenngjort lønn, bruk av uregistrert arbeidskraft og unndratt beskatning. Det er også avdekket at byggherre utfører byggearbeid som ikke er omsøkt og brudd på plikter som følger av byggherreforskriften.

Fiskeridirektoratet. A-krimssenteret i Bodø har de siste tre årene hatt samarbeid med Fiskeridirektoratet i forbindelse med planlegging og gjennomføring av kontroller innen fiskeindustrien i Nordland. De har vært en viktig samarbeidspart for å øke forståelse og kunnskap om bransjen. I tillegg har felles bruk av virkemidler vært en viktig del av samarbeidet under gjennomføring av kontroller.

Tolletaten har i 2021 deltatt i samarbeidsfora på sentralt nivå med de andre etatene, men har i begrenset grad hatt samarbeid med a-krimsentrene. Tolletaten har i løpet av året arbeidet med organisering og mandat for medarbeidere i a-krimssamarbeidet, samt en plan for operasjonalisering i henhold til styrkingen av samarbeidet beskrevet i regjeringens reviderte a-krimstrategi (2021) og revidert styringsmodell for a-krimssamarbeidet.

2.3 Samarbeid med arbeids- og næringslivet

A-krimsentrene har samarbeid og regelmessig kontakt med arbeids- og næringslivet. Sentrene deltar også på ulike møtarenaer, både som bidragsytere og tilhørere. Dette bidrar til informasjon om senteret og deres oppgaver, og det frembringer gjerne større inngang av opplysninger fra andre, ofte i form av tips. På grunn av koronapandemien har det i 2021 vært mindre aktivitet enn tidligere år.

Arbeidsgiver- og arbeidstakersiden i bygg og anlegg har i flere byer etablert samarbeidstiltak for å bidra til å fremme seriøsitet og avdekke a-krim i bransjen. Disse tiltakene ble i 2020 samlet under Fair Play Bygg Norge. A-krimssenteret i Kristiansand viser til jevnlig kontakt med Fair Play Agder angående tips, og Fair Play har i 2021 deltatt på en fagsamling for senteret hvor de presenterte aktuelle saker og tips.

A-krimssenteret i Trondheim har normalt halvårlige møter med Uropatroljen (Fair Play Bygg). I 2021 ble det kun gjennomført et møte, men det har vært jevnlig kontakt med Uropatroljen gjennom hele året. Senteret opplever samarbeidet med Uropatroljen som nyttig og viktig for senterets aktivitet, og det gir tilgang til opplysninger.

A-krimssenteret i Bergen har etablert et samarbeid med nystartede Fair Play Bygg Vestland. Senteret har sammen med politiets næringslivskontakt deltatt i et samarbeidsforum initiert av interimsstyret for Fair Play, og har en avtale om å delta fast i dette forumet. A-krimssenteret i Stavanger mottar mange tips fra Fair Play Bygg Rogaland. Fair Play snakker ofte med arbeidstakere som ønsker anonymitet og ikke tar kontakt med myndighetene. Flere av tipsene dreier seg om mistanke om useriøsitet/sosial dumping, ikke nødvendigvis a-krim, og er ofte mest relevant for Arbeidstilsynet. Fair Play skaffer seg kunnskap om deler av aktiviteten som skjer på senteret ved innsyn i tilsynsrapporter fra Arbeidstilsynet.

A-krimssenteret i Oslo har hatt samarbeid med Fair Play Bygg Oslo og omegn gjennom hele året. Deres informasjon er viktig i senterets arbeid samtidig som de setter søkelys på viktige utfordringer i bekjempelsen av a-krim. Det er gjennomført flere tverretatlige kontroller med bakgrunn av informasjon fra Fair Play, og dette har gitt resultater når det gjelder å avdekke a-krim. A-

krimssenteret i Tønsberg mottar også tips fra Fair Play Bygg Oslo og omegn.

Noen av a-krimssentrene deltar fast på møter i regi av Samarbeid mot svart økonomi (SMSØ) lokalt og bidrar med kunnskap om a-krim til partene i arbeidslivet. A-krimssenteret i Bergen deltar jevnlig på en felles møtearena for byggebransjen og offentlige etater (Seriositetsforum Vest). Dette bidrar til at senteret er synlig og tilgjengelig for seriøse aktører innen bransjen. A-krimssenteret i Tønsberg deltar i Medbyggerne Vestfold og Telemark. For nærmere omtale av Medbyggerne, se kapittel 6.3.2.

Flere av a-krimssentrene viser til et samarbeid og regelmessige møter med politiets næringslivskontakter. Sentrene har bidratt med kunnskap om modus som næringslivskontaktene igjen deler med næringslivet. Formålet er å forebygge a-krim. Som eksempel bidrar a-krimssenteret i Bodø med informasjon i et nyhetsbrev som kvartalsvis sendes ut av næringslivskontakten til virksomheter innenfor bygg og anlegg, noe som bidrar til formidling av forebyggende budskap til næringslivet. Representanter fra a-krimssenteret i Bergen har sammen med næringslivskontakten deltatt på møter med næringslivet om ulike temaer knyttet til økonomisk kriminalitet, herunder a-krim. Resultater er kompetanseheving, økt innsikt i modus knyttet til a-krim og nettverksbygging.

3 Kunnskapsbygging i a-krimsentrene

Innsatsen mot a-krim skal være kunnskapsstyrt, og kunnskapsbygging er et felles ansvar for etatene. Alle a-krimsentrene har etablert kunnskapsgrupper som har som hovedoppgave å bygge kunnskap om trender, aktører, miljøer og modus (måter kriminaliteten utøves på). Kunnskapsproduktene skal gi beslutningsstøtte for a-krimsenderet sin ledergruppe (kalt lokal koordineringsgruppe) til å kunne prioritere hvilke aktører og miljøer senteret skal rette innsats mot (hvem) og for å kunne prioritere virkemidler, sanksjoner og utvikle metodikk (hvordan). Det skal også utarbeides kunnskapsprodukter som evaluerer innsats og hvilken effekt innsatsen har hatt. Det er besluttet en tverretattlig etterretningsprosess som bygger på politiets etterretningsdoktriner. Denne skal legges til grunn for arbeidet.

A-krimsentrene har i 2021 kommet godt i gang med å innrette arbeidet etter kunnskapsbaserte beslutninger og prioriteringer, og etterretningsmetodikken legges til grunn. Dette gjøres innenfor de begrensninger som gjeldende regelverk setter for deling, sammenstilling og lagring av informasjon. Det oppleves også som en begrensning at det fortsatt ikke er på plass systemstøtte for dette arbeidet. Det vises her til status for arbeidet med å ta i bruk prosjektmodulen i politiets etterretningssystem Indicia, se kapittel 9.2.1.

Et av sentrene beskriver at de i 2021 har hatt fokus på å jobbe mot en felles forståelse blant medarbeidere og ledere hva arbeid etter etterretningsprosessen betyr rent praktisk, og hva kunnskapsbasert arbeid betyr for måten det jobbes på i senteret. Lokal koordineringsgruppe har en sentral rolle i å bestille kunnskapsprodukter, og de har jobbet med å forbedre sine bestillinger. Det er også jobbet med å forbedre selve kunnskapsproduktene for at disse skal være gode beslutningsgrunnlag. Noen sentre peker på at kunnskapsproduktene er godt egnet til å iverksette enklere virkemidler og forvaltningsmessige sanksjoner, men at de ikke alltid er gode nok som

grunnlag til å iverksette tyngre virkemidler og straffesaker. Det pekes også på behov for å jobbe mer med hvordan kunnskapsproduktene kan gi bedre underlag for å vurdere hvilke virkemidler og sanksjoner som har best mulig effekt.

Arbeidstilsynet, NAV og Skatteetaten sine medarbeidere i sentrene har i løpet av året hatt noe samarbeid med egne analyse-/etterretningsmiljøer når det gjelder kunnskapsbygging. Dette samarbeidet er imidlertid under utvikling i alle etatene da det er en viktig premisse for sentrene sitt arbeid. Utover samarbeid med analysemiljøene, har sentrene i forbindelse med kunnskapsarbeidet, også samarbeid med andre miljøer i egne etater som kan bidra med relevant informasjon. Tilsvarende kan sentrene dele kunnskap og funn fra sitt arbeid som er relevant for miljøer i etatene.

Når det gjelder politiet, vises det generelt til godt samarbeid mellom politiets medarbeidere i sentrene og linjen om kunnskapsbygging. A-krimsenderet i Kristiansand trekker fram at samarbeidet mellom kunnskapsgruppen og linjen i politiet har styrket seg gjennom 2021. Dette har spesielt vært knyttet til to prioriterte kriminalitetsområder for politiet – grov utnyttelse av arbeidskraft samt svart og ulovlig arbeid. Neste fase i dette arbeidet blir tiltak som vil skje i samarbeid mellom senteret og ulike deler av politiets linje. A-krimsenderet i Trondheim viser til at etterretningsseksjonen i politiet flere ganger har bidratt med spissede kunnskapsprodukter til senteret. Videre har senteret og etterretningsseksjonen hatt samarbeid om kunnskapsbygging. Et eksempel gjelder en sentral trusselaktør innen bilpleie/bilsalg hvor senterets kunnskapsprodukt ble brukt til å berike politiets eget kunnskapsgrunnlag. Dette ga beslutningsstøtte for oppfølgingstiltak både fra senteret og fra politiet. Ved a-krimsenderet i Oslo er det et godt samarbeid med etterretningsmiljøene i begge politidistriktene som deltar i senteret. Samarbeidet sørger for

kompetanseheving innenfor kunnskapsbygging, samt informasjonsutveksling om modus og aktører.

Kunnskapsprodukter ligger nå til grunn for mye av den operative uteaktiviteten. Produktene er avgjørende for at senteret skal kunne nå målet om å arbeide kunnskapsstyrt. Kunnskapsgrunnlag gjør også at etatene raskere kan vurdere en sak og lage en felles tiltaksplan. Under følger noen eksempler på ulike former for kunnskapsprodukter som sentrene har jobbet med i 2021:

A-krimssenteret i Bergen utarbeidet våren 2021 en situasjonsbeskrivelse som omhandlet utenlandske sesongarbeidere innen landbruket i Vestland fylke. Produktet var beslutningsstøtte og grunnlag for å planlegge og gjennomføre tiltak rettet mot arbeidstakere og oppdragsgivere i bransjen. Videre er det gjort en kartlegging av mulige trusselaktører knyttet til drift og omsetning av fast eiendom. Kunnskapsproduktet var beslutningsstøtte som ledd i en planlagt satsing mot aktører innen eiendom i 2021.

A-krimssenteret i Trondheim har også jobbet med kunnskapsbygging om aktører innen landbruk. Videre har senteret utarbeidet et kunnskapsprodukt om serveringsbransjen i Trøndelag. Her ble det sett på hvilke miljø som utgjør mulige trusselaktører, og modus de kan forvente å se fremover når det gjelder a-krim i denne bransjen. Det ble tatt utgangspunkt i miljøer som senteret allerede hadde informasjon om. Kunnskapsproduktet skulle gi beslutningsstøtte til å avgjøre om det var nødvendig med videre tiltak. Dette har gitt grunnlag for tverretattlig oppfølging av et av miljøene, og det er utarbeidet en tiltaksplan.

A-krimssenteret i Kristiansand utarbeidet første halvår 2021 etterretningsrapporter på flere trusselaktører. På bakgrunn av disse besluttet lokal koordineringsgruppe en prioritering mellom aktørene, og hvilke som skulle følges opp. Rapportene ble videre brukt som underlag for den enkelte etat til å vurdere aktuelle overtredelser og tiltak innen eget forvaltningsområde. I saksmøte hvor alle etatene samt påtalejurist fra politiet

deltok, ble det besluttet sporvalg og tiltak overfor de aktuelle trusselaktørene.

A-krimssenteret i Tønsberg har i 2021 hatt fokus på bruktbilbransjen. Det ble utarbeidet et erfaringsnotat hvor det ble sett på indikatorer for å definere risiko for a-krim i bransjen, hvilke måter eventuell kriminalitet utøves på, og om det er grunnlag for å identifisere trusselaktører eller nettverk innen bransjen. Dette ble lagt til grunn for tverretattlig oppfølging av noen trusselaktører. Videre har senteret de siste par årene gjennomført en rekke tverretattlige kontroller mot varebilsegmentet i transportbransjen. Kontrollene er gjennomført på ulike lokasjoner og med ulik kontrollmetodikk og har gitt et viktig kunnskapsgrunnlag i vurdering av videre tilnærming til bransjen.

A-krimssenteret i Bodø har i 2021 utarbeidet en situasjonsbeskrivelse som omhandler utnyttelse av utenlandsk arbeidskraft i fiskeindustrien i Nordland. Denne er basert på informasjon fra kontroll av fiskemottak under vinterfisket 2021 og tidligere kontroller som senteret gjennomførte i 2019. Hensikten med beskrivelsen var å si noe om hvilke effekter innsatsen og tiltakene mot fiskeindustrien i 2019 har hatt, og være beslutningsgrunnlag for ytterligere innsats.

Senteret har i 2021 også ferdigstilt et kunnskapsprodukt om varebilsegmentet i transportbransjen i Nordland. Her beskrives hvilke kriminalitetsområder og hvilke aktører som utgjør de mest alvorlige utfordringene. På bakgrunn av dette ble det besluttet en målrettet kontroll mot en av aktørene høsten 2021.

A-krimssenteret i Stavanger har gjennom 2021 laget etterretningsoppsummeringer som beskriver og vurderer trusselaktører. Dette som grunnlag for prioritering av videre innsats. I disse produktene er det også oppsummert kunnskap om enkelte bransjer som senteret har jobbet med, og det er pekt på bransjer som senteret har lite registrert kunnskap om og som kan være aktuelle å jobbe med. Eksempel på dette er transport.

A-krimssenteret i Oslo har fulgt opp situasjonsbildet under pandemien gjennom tertialvise etterretningsoppsummeringer. Disse har blitt brukt for å vurdere trusselbildet fortløpende samt av Økokrim i deres trusselvurderinger. Videre har senteret gjennomført fem større kunnskapsoppdrag innenfor bygg og anlegg, transport, omreisende håndverkere og aktører innen servering. Dette har blant annet resultert i saker som følges opp av politi- og påtalemyndigheten. Oppdraget innen transport var knyttet til kjente miljøer. Rapporten har ledet til flere kontroll saker hos NAV og Skatteetaten, samt at den har understøttet politiet i straffesaker og i forebyggende arbeid opp mot bransjen. Basert på tidligere aktørrettede kunnskapsprodukter og utstrakt kontrollaktivitet rettet mot kjente trusselaktører innenfor dagligvarebransjen, har senteret i 2021 også utarbeidet en effektmålingsrapport. Denne har gitt nyttig læring for senteret.

I oppdraget innenfor bygg og anlegg ble det i 2021 utgitt en offentlig rapport om a-krim i denne bransjen i Oslo og Viken. Rapporten belyser hvordan 29 aktører innen bygg- og anleggsbransjen i dette området utnytter utenlandske arbeidstakere og begår andre former for alvorlig a-krim. Informasjonstilfanget rapporten bygger på er fra perioden 2018-2020. Rapporten viser at utnyttelsen av arbeidstakere skjer i ulike former og alvorlighetsgrader. Samtidig fører utnyttelsen til at arbeidsgiverne beriker seg på bekostning av arbeidstakerne. Aktørene begår også andre former for a-krim som skatte- og avgiftskriminalitet, NAV-bedrageri og konkursskriminalitet. Dette gir ytterligere konkurransefortrinn, og på denne måten vinner de oppdrag. Formålet med rapporten er å bidra til økt kunnskap og bevisstgjøring om a-krim i næringslivet og å gjøre forbrukere og oppdragsgivere i stand til å velge seriøse aktører. Dette vil kunne ha en forebyggende effekt.

4 A-krimsentrenes innsats mot aktørgruppene

En stor del av ressursinnsatsen på a-krimsentrene og også i etatenes linje er rettet mot *sentrale trusselaktører* som er den aktørgruppen innenfor a-krim som kan forårsake mest skade i samfunnet. Samtidig er innsatsen ikke bare rettet mot de som allerede er blitt sentrale trusselaktører, men innsatsen bidrar også til å hindre andre *trusselaktører* i å bygge kapasitet. Dette innebærer å hindre kjente aktører i å bygge ny kapasitet eller hindre at nye aktører får bygget kapasitet.

Sentrene legger også vekt på arbeidet med å sette *utenlandske arbeidstakere* i stand til å ivareta sine rettigheter og oppfylle sine plikter. Når det gjelder innsats overfor *oppdragsgivere og forbrukere*, bidrar sentrene noe. Hovedinnsatsen mot denne aktørgruppen ligger imidlertid i linjen i etatene.

A-krimsentrene har en kunnskapsbasert innsats, og ulike kunnskapsprodukter ligger nå til grunn for mye av aktiviteten. Sentrene har gradvis spisset sin innsats slik at det i større grad gjennomføres målrettede kontroller mot aktører i arbeidslivet hvor de mener det er stor risiko for a-krim. Samtidig er det viktig for sentrene å bidra til synlighet gjennom operativ uteaktivitet. Aktiviteten til sentrene har i 2021 vært innen mange av de samme bransjene som tidligere år. Bransjer som særlig nevnes er bygg, bilverksted, bilpleie og dekkskift, varebilssegmentet i transportbransjen, servering, fiskeindustrien og landbruk. Videre nevnes bruktbilbransjen, dagligvare og drift og omsetning av fast eiendom.

4.1 Sentrale trusselaktører

Kapittel 6.1 gir en vurdering av resultater og effekter av etatenes innsats mot sentrale trusselaktører. Under følger en beskrivelse av a-krimsentrenes innsats mot sentrale trusselaktører. I tillegg er det redegjort for aktivitet rettet mot trusselaktører for å hindre at de bygger kapasitet.

4.1.1 Virkemidler og sanksjoner

Etatene har et mangfold av virkemidler og sanksjoner å benytte i a-krim samarbeidet. Arbeidet med tiltak mot trusselaktører krever en aktiv samhandling mellom a-krimsentrene, linjen i etatene og påtalemyndigheten om felles prioriteringer og avstemming av sporvalg og virkemiddelbruk. Videre er samarbeid med andre myndigheter også viktig. Virkemiddelbruken vil variere fra sak til sak. Så langt dette er mulig og hensiktsmessig vil etatene prioritere å bruke raske virkemidler og sanksjoner.

I arbeidet for å hindre *trusselaktører* i å bygge kapasitet, er tverretattlig kontroll et sentralt virkemiddel. A-krimsentrene har i 2021 kontrollert en rekke trusselaktører basert på tips og løpende kunnskapsbygging. Kontroller har både som formål å avdekke og reagere på regelverksbrudd, og virke forebyggende. Sentrene erfarer at virkemidler som medfører at arbeid blir stanset, at virksomheten mister oppdrag eller at virksomheten blir fratatt verdier av et visst omfang, har en effekt overfor trusselaktører. Eksempel på dette er Arbeidstilsynets vedtak om å rette opp brudd på arbeidsmiljøregelverket og oppfølging med pressmidler som tvangsmulkt og stans dersom forholdene ikke blir rettet opp. I flere tilfeller er det også nødvendig å stanse arbeid umiddelbart på grunn av overhengende fare for liv og helse. Hvis dette i tillegg følges opp med andre økonomiske sanksjoner som overtredelsesgebyr fra Arbeidstilsynet og innkreving av skatte- og avgiftskrav fra Skatteetaten, blir virkningen enda større. Det samme gjelder hvis NAV avdekker og utreder mulig trygdesvindler, stanser utbetalinger, krever tilbake feilutbetalt beløp og vurderer anmeldelse i de groveste tilfellene. Trusselaktøren hindres da i å bygge kapasitet, og sanksjonene kan også påvirke intensjonen om å begå ny kriminalitet.

En innsats mot trusselaktører krever samhandling mellom etatene. Hver enkelt etat klarer sjelden å

iverksette virkemidler og sanksjoner som er tilstrekkelig til at selv mindre aktører får sin kapasitet nevneverdig redusert.

Saker som involverer *sentrale trusselaktører*, er gjerne mer komplekse, og det krever innsats fra flere etater over tid. For at innsatsen skal gi effekt, er det nødvendig med god planlegging og en gjennomtenkt og bred virkemiddelbruk. A-krim-sentrene har gradvis begynt å utarbeide tiltaksplaner i arbeidet med å følge opp sentrale trusselaktører. Disse er basert på det situasjonsbildet som senteret besitter i den enkelte sak. I saks møter hvor representanter fra senteret og linjen i etatene deltar, samt påtalejurist fra politiet, foretas sporvalg, og det besluttes tiltak og videre oppfølging.

Noen saker kan omfatte nettverk med flere trusselaktører og virksomheter. Hovedaktørene kan være vanskelig å ramme direkte gjennom forvaltningssanksjoner siden disse gjerne lar andre (eksempelvis underentreprenører og medhjelpere) utføre eller medvirke til kriminaliteten, og de har sterk kontroll over virksomheter og ansatte i sitt nettverk. Det erfarer også at sentrale trusselaktører opererer på tvers av bransjer og tilpasser seg kontrollvirksomheten. Selv ved bruk av både umiddelbare og tyngre virkemidler og sanksjoner, registreres det at sentrale trusselaktører fortsetter sin kriminelle løpebane.

De viktigste sanksjonene er de som rammer økonomisk. Det pekes på at fratakelse av verdier er et virkemiddel med antatt stor effekt og som i enda større grad bør prioriteres i den videre innsatsen. Erfaringene tilsier at mot denne aktørgruppen er det også behov for å bruke tyngre virkemidler som avdekkingskontroller, bokettersyn, inndragning og tvangsinnsfordring, konkurs samt anmeldelse og etterforskning. Slike virkemidler blir i hovedsak fulgt opp av linjen i aktuell etat, men gjerne parallelt med at a-krim-senteret fortsatt følger opp med aktuelle sanksjoner. Innsatsen mot en sentral trusselaktør pågår gjerne over lang tid for å oppnå ønskede effekter.

Videre kan ulike sanksjoner, f.eks. overtredelsesgebyr for brudd på arbeidsmiljøregelverket, resultere i at trusselaktører mister kontrakter dersom oppdragsgivere blir kjent med lovbruddene. Dette kan få større effekt for aktøren enn selve overtredelsesgebyret i seg selv.

Kommunikasjon kan være et effektivt virkemiddel for å endre eller styrke adferd og holdninger i spesifiserte målgrupper. Kommunikasjon kan aktivisere målgrupper som er i posisjon til å redusere handlingsrommet til de kriminelle blant annet ved at oppdragsgivere velger vekk disse aktørene. Bruk av eksempelvis media, kan forhindre at trusselaktører får etablert seg og bidra til å øke og forsterke den allmennpreventive effekten av kontrolltiltak og forebyggende aktivitet.

4.1.2 Samarbeid med linjen om tiltak

Arbeidstilsynets medarbeidere på a-krim-senteret følger i hovedsak opp sakene selv. Dette er fordi etaten besitter virkemidler og sanksjoner som kan brukes mer eller mindre umiddelbart, slik som stans ved fare for liv og helse, men også pålegg med kort frist for gjennomføring og eventuell oppfølging med tvangsmulkt eller stans som pressmiddel. Oppfølging av saker med overtredelsesgebyr eller anmeldelse skjer med bistand fra etatens jurister tilknyttet sentrene eller i linjen. Ved behov for fagkompetanse innen særskilte bransjer eller fagområder m.m. er det samarbeid med andre deler av etaten.

Skatteetatens medarbeidere på a-krim-sentrene samarbeider med ulike miljøer i linjen, og saker blir overført til linjen for videre kontroll og saksbehandling. Et eksempel fra 2021 gjelder en sentral trusselaktør innen bygg der linjen i Skatteetaten har gjennomført en rekke bokettersyn parallelt med at senteret har gjennomført kontroller på byggeplasser. Informasjon innhentet i disse sanntidskontrollene er blitt brukt i bokettersynene. Flere senter trekker spesielt frem samarbeid med Skatteetatens divisjon for Innkreving som har ansvar for innkreving av etablerte krav fra alle de

samarbeidende etatene, eksempelvis overtredelsesgebyr gitt av Arbeidstilsynet. Et av sentrene viser til at de i 2021 har påtruffet flere virksomheter med restanse og hvor det har vært aktuelt å tipse Innkrevingsavdelingen. De har på bakgrunn av dette enten tatt utlegg for hele eller deler av skyldig beløp, eller de har brukt opplysningene til å få dekning for kravene ved frivillig betaling. Det jobbes med å få på plass rutiner for samarbeid videre fremover for å sikre enda bedre innkreving av etablerte krav i forbindelse med kontroller av virksomheter med utestående restanser. Sentrene har fokus på pengesporet i saker det jobbes med, og det å frata verdier har helt konkret ført til redusert kapasitet hos flere trusselaktører. Videre viser flere til at Skatteetatens bidrag med å sikre elektroniske spor (SAES), har vært nyttig i en del saker.

NAVs medarbeidere på a-krimsentrene utreder relevante saksforhold og ferdigstiller rapporter for videre oppfølging i linjen i NAV. Videre følger medarbeidere på sentrene opp eventuell bruk av arbeidsmarkedstiltak i useriøse virksomheter og informerer internt i egen etat for å forebygge misbruk av tiltaksplasser og lønnstilskudd. Det er flere eksempler på saker som NAV har jobbet med i 2021 som har resultert i stans av løpende ytelser og tilbakekreving av urettmessig utbetalt ytelse samt anmeldelse og dom. Dette har bidratt til å redusere kapasiteten til trusselaktørene. Et eksempel gjelder en sentral trusselaktør som senteret har jobbet med siden 2020. Hovedpersonen ble anmeldt av NAV i 2021 for grovt bedrageri av NAV-stønader med mistanke om medvirkning til at tretten andre personer i nettverket urettmessig har mottatt til sammen 4,3 mill. kroner. Bedrageriet omfatter også svindel med støtteordninger knyttet til koronapandemien. Her har samarbeid mellom ulike enheter innad i NAV vært viktig for oppfølging av saken, blant annet stans i utbetaling av automatiserte koronastønader.

Politiets medarbeidere på a-krimsentrene har godt samarbeid med linjen og med ulike enheter innad i politiet. Linjen gjennomfører etterforskning av a-

krim saker som blir anmeldt av etatene. Noen viser til at det er begrenset kapasitet hos politiet for å iverksette tiltak i straffesporet. Andre viser til at det generelt er ressurser i linjen til å følge opp og behandle saker som blir opprettet i a-krim samarbeidet. Noen steder skjer etterforskning av mindre saker på selve senteret. Oslo politidistrikt opprettet i 2021 et nytt a-krimavsnitt som skal behandle saker i mellomsjiktet som kommer fra senteret i Oslo. Etterforskerne sitter samlokalisert med senteret. Videre har det vært en dedikert påtalejurist som er delvis lokalisert på senteret. Denne ordningen vurderes så langt å være vellykket. A-krim senteret i Oslo omfatter også deler av Øst politidistrikt som har etterforskningsressurser i linjen.

Samarbeid mellom linjene. I flere saker er det også aktuelt med samarbeid linjene imellom. Eksempel på dette gjelder en sak der a-krim senteret i samarbeid med Statens vegvesen, fikk indikasjoner på at en kjøreskole drev svart og med ikke godkjente kjørelærere. Videre utredning av aktøren ga ytterligere indikasjoner på svart arbeid samt trygdemisbruk og skattesvik. NAV anmeldte saken, saken ble fulgt opp videre i linjen i Skatteetaten for bruk av tyngre virkemidler for å sikre verdier, og politiet startet etterforskning. For å få en helhetlig oppfølging av flere straffbare forhold, ble det opprettet en tverretattlig samarbeidsgruppe bestående av medarbeidere fra senteret, saksbehandlere i linjen i Skatteetaten og etterforskere i politiet.

4.1.3 Eksempler på innsats mot trusselaktører

Eksempel 1. A-krim senteret har hatt fokus på trusselaktører innen bruktbilmarkedet. Tilbakekalling av brukthandelbevilling som gjøres av forvaltningsavdelingen i politiet, har vært en effektiv sanksjon, og senteret har i 2021 sendt over flere saker til politiet. Aktiviteten har bidratt til å synliggjøre kriminalitet i denne bransjen, og uten bevilling kan aktørene ikke drive videre.

Eksempel 2. A-krim senteret utarbeidet våren 2021 et kunnskapsprodukt som omhandlet risiko for a-

krim i form av skatteunndragelser, trygdebedragerier, utnyttelse av arbeid, trusler og bedragerier blant omreisende håndverkere og tjenesteytere. Aktørene oppsøker primært kundene hjemme og tilbyr billige vedlikeholds- og håndverkertjenester. Flere annonserer også via nettbaserte tjenester. Arbeidstilsynet gjennomførte stedlige kontroller, og politiet har opprettet straffesaker som kan få effekt på enkelte trusselaktører. I tillegg gikk senteret ut med advarsler mot å kjøpe tjenester fra omreisende håndverkere, noe som fikk omtale i flere lokalaviser. Det ble også delt ut brosjyrer i områder hvor aktørene hadde blitt observert. Dette antas å ha hatt en forebyggende effekt.

Eksempel 3. I a-krimsenters innsats mot dekkskiftbransjen høsten 2021 ble det ved samtlige virksomheter med ansatte avdekket brudd på arbeidsmiljøloven, og det var indikasjoner på utnyttelse av utenlandske arbeidstakere. Samlet sett var det ikke alvorlige brudd, men det var gjennomgående lav etterfølgelse av loven. Videre ble det hos samtlige virksomheter avdekket indikasjoner på skatte- og avgiftskriminalitet. Det ble gitt en rekke sanksjoner i forbindelse med kontrollene. I tillegg gikk senteret ut i media med råd knyttet til kjøp av bilpleie- og dekkskifttjenester samtidig med at kontrollvirksomheten mot denne bransjen ble synliggjort. Dette er virksomheter som har vært kontrollert en rekke ganger uten at det har gitt en varig endring hos aktørene. Disse virksomhetene antas fortsatt å være en trussel mot sårbare arbeidstakere, samtidig som det virker konkurransevridende i dekkskiftbransjen. Tiltak som den kommende godkjenningsordningen for bransjen, antas å få en viktig forebyggende effekt.

Eksempel 4. Saken gjelder en trusselaktør innen transport. A-krimsentret hadde indikasjoner på at aktøren opprettet ny virksomhet innenfor samme bransje, for deretter å kunne slå tidligere virksomhet konkurs. Dette ble gjort for å unngå ca. 2,3 mill. kroner i skatterestanser. Senteret gjennomførte en stedlig kontroll rettet mot aktøren, i samarbeid med linjen i Skatteetaten som

deretter gjennomførte bokettersyn og innkreving av utestående skatterestanser. Gjennom dette ble det sikret nærmere 1,6 mill. kroner i utestående skatter og avgifter.

4.1.4 Eksempler på innsats mot sentrale trusselaktører

Eksempel 1. Dette gjelder en sentral trusselaktør i fiskeindustrien som leverte arbeidskraft i større omfang til ulike fiskemottak. Gjennom kontroller fra a-krimsentret i 2019 og 2020 ble det avdekket flere grove og alvorlige lovbrudd knyttet til a-krim. Dette er fulgt opp med sanksjoner. I tillegg har Skatteetaten i 2021 gitt skattekrav for unndratt forskuddstrekk og arbeidsgiveravgift på ca. 2,5 mill. kroner, til ni fiskemottak som har benyttet seg av denne aktøren. Dette anses å være et viktig virkemiddel for å ansvarliggjøre oppdragsgivere. Virkemiddelet anses også å ha hatt en forebyggende effekt som har bidratt til å øke terskelen for at andre arbeidsgivere vil benytte seg av arbeidskraft fra denne og andre trusselaktører som leverer slike tjenester. I tillegg fikk saken bred nasjonal medieomtale. Samlet antas dette å ha medvirket til å redusere kapasiteten for den sentrale trusselaktøren. A-krimsentret har hatt kontroll med fiskemottak også i 2021, men har ikke avdekket at noen har brukt arbeidskraft fra denne aktøren. Senteret innsats har derfor hatt god virkning.

Eksempel 2. Et av a-krimsentrene har jobbet med aktører i serveringsbransjen. Bakgrunnen var en bekymring for at kriminelle aktører kunne utnytte koronasituasjonen og overta serverings- og skjenkesteder for å begå ulike former for a-krim. Gjennom arbeidet har senteret identifisert flere kriminelle aktører som har etablert seg i bransjen ved å kjøpe allerede eksisterende virksomheter eller gå inn som rollehaver eller deleier i allerede eksisterende virksomhet. Aktørene utgjør en trussel når det gjelder a-krim, og noen vurderes å være sentrale trusselaktører som senteret kjenner til fra andre bransjer som dagligvarebransjen og kjøttbransjen. Samtlige har vist både kapasitet og intensjon til å begå a-krim, og det vurderes som

meget sannsynlig at de også vil begå a-krim i serveringsbransjen. A-krim-senteret har gjennomført kontroller hos aktuelle virksomheter, og dette følges nå opp fra linjen i etatene.

Eksempel 3. Dette gjelder en sentral trusselaktør som omfatter tre involverte virksomheter med byggeaktivitet i hyttemarkedet over store deler av landet. Det ble i starten av 2020 gjort observasjoner og innhentet dokumentasjon som timelister og lønnslipper som gjorde at Arbeidstilsynet mistenkte lønnstyverier. I tillegg ble det ved kontroller av byggeplasser avdekket grove mangler knyttet til helse, miljø og sikkerhet (HMS). Eier (den sentrale trusselaktøren) av de tre involverte virksomhetene ble anmeldt av Arbeidstilsynet i 2020 for uriktige opplysninger til offentlig myndighet, brudd på arbeidstidsbestemmelser, ikke betalt allmenngjort lønn og manglende overtidsgodtgjørelse. Saken etterforskes av politiet. Det er gjennomført flere avhør, og påtalemyndigheten arbeider med å ta ut tiltale. Skatteetaten har uttrykt interesse for saken. Medarbeidere fra flere a-krimsentre og annet lokalt a-krimssamarbeid har bidratt ved kontroller med byggeplasser. Det er også gjennomført kontroller i 2021. Arbeidstilsynet har systematisk kontrollert HMS og lønns- og arbeidsvilkår til de ansatte. På alle prosjekter tilhørende de tre virksomhetene, er det i perioden juni 2020 til desember 2021 gitt stansingsvedtak knyttet til usikret og farlig arbeid i høyden, og det er ilagt en rekke overtredelsesgebyrer. Den ene virksomheten begjærte selv oppbud i slutten av 2021. Saken ble omtalt i A-magasinet i januar 2022 med fokus på lønnstyveri og arbeidsforhold til utenlandske arbeidstakere i Norge.

Eksempel 4. Saken gjelder et nettverk knyttet til byggebransjen. Nettverket omfatter en større byggevirksomhet (hovedvirksomheten), flere av dens underleverandører, samt nøkkelpersoner som begår a-krim primært gjennom å tilrettelegge for utnyttelse av utenlandske arbeidstakere. To av nøkkelpersonene er konkursryttere med høy personlig gjeld. Det er avdekket svart arbeid, brudd på bestemmelser om arbeidstid og overtidstillegg

og tilbakeholdt lønn, overtidsbetaling og feriepenger. Det er også avdekket flere småselskaper som inngår i en kontraktskjede, hvor nederste leddet får en engangssum for gjennomføring av arbeidet. Disse har unnlatt betaling av skatter og avgifter for å dekke lønn til egen arbeidskraft. Nettverket er fulgt opp med kontrollvirksomhet og sanksjoner, og påfølgende eksponering av modus med målsetting om svekket omdømme og påfølgende tap av kontrakter. Videre har Skatteetatens divisjon for Innkreving blitt koplet på for å hindre tap til det offentlige. Foreløpige resultater viser blant annet at hovedvirksomhet har blitt utestengt og mistet kontrakter. Videre har hovedvirksomhet fått innfordringskrav fra Skatteetaten på utestående for en av konkursrytterne i nettverket. Oppfølging av nettverket fortsetter i 2022.

4.1.5 Eksempler på dommer

Under følger eksempler på dommer som har sitt utspring fra a-krimsentret i Bodø og i Oslo. Koronapandemien har ført til noe lavere aktivitet ved a-krimsentrene i 2020 og 2021, noe som har ført til færre straffesaker og dermed færre dommer. Eksemplene under er kun ment å illustrere typiske a-krimforhold som sentrene er med å avdekke.

I en sak som var oppe til ankebehandling i Hålogaland lagmannsrett, ble en person dømt for trygdebedrageri og pirattaxikjøring i dom av 26.03.2021. I tillegg til 30 timers samfunnsstraff og 18 000 kroner i bot, ble tiltalte i tingretten dømt til å tåle inndragning av utbytte for pirattaxikjøring på 302 423 kroner, som politiet hadde tatt beslag i under etterforskningen. Tiltalte jobbet 1 144 timer ulovlig som pirattaxisjåfør i en periode vedkommende oppga til NAV å være arbeidsledig, og fikk dermed også urettmessig utbetalt dagpenger. Tiltalte ble derfor i tingretten dømt til å betale tilbake 192 979 kroner til NAV for disse uberettigede ytelsene. Inndragningen og tilbakebetalingen til NAV ble ikke anket og var ikke en del av behandlingen i lagmannsretten.

Saken hadde sitt utspring fra a-krimssenteret i Bodø og ble i utgangspunktet avdekket av NAV. Politiet og Skatteetaten ble koblet på. Da det ble klart at den mest hensiktsmessige oppfølgingen ville være det straffeprosessuelle sporet, ble saken et samarbeid mellom NAV og politiet.

I en sak som endte med frifinnelse i tingretten, men som Oslo statsadvokatembeter anket, idømte Borgarting lagmannsrett to personer henholdsvis 10 og 11 måneder fengsel for grovt trygdebedrageri og medvirkning til grovt uaktsom bruk av ulovlig arbeidskraft. Retten fant det bevist at de tiltalte over flere år til sammen mottok cirka 1,5 millioner kroner i ytelser fra NAV i form av sykepenger og arbeidsavklaringspenger, mens de samme tid jobbet ved en matforretning i Oslo. De tiltalte medvirket også til at en utenlandsk borger uten tillatelse til å jobbe i Norge, jobbet samme sted.

Saken hadde sitt utspring fra a-krimssenteret i Oslo hvor særlig politiet og NAV hadde et nært samarbeid. Politiet mottok et tips om at det ble benyttet ulovlig arbeidskraft ved nevnte matforretning. Da politiet undersøkte, kom de over informasjon som tilsa at det også pågikk trygdebedragerier.

I en sivil dom av 16.09.2021 fra Romerike og Glåmdal tingrett ble en person dømt til å betale staten erstatning med 406 060 kroner for å ha engasjert et utenlandsk byggevarefirma som unnlot å betale merverdiavgift fortløpende i perioden april 2014 til oktober 2015. Retten la blant annet vekt på at saksøkte hadde opptrådt klart uaktsomt ved å unnlate å stille spørsmål ved at fakturaene fra virksomheten ikke inneholdt noen opplysninger om beregnet merverdiavgift. Staten forsøkte i ettetid å inndrive penger fra den utenlandske virksomheten uten hell.

Saken var i hovedsak en sak for Skatteetaten som mottok et tips fra Arbeidstilsynet om den utenlandske virksomheten.

4.2 Utenlandske arbeidstakere

Tilgang på arbeidskraft er en av de viktigste innsatsfaktorene til å drive ulovlig på arbeidsmarkedet. Utenlandske arbeidere utgjør den største risikogruppen av arbeidstakere for a-krim. Særlig gjelder dette de arbeidstakerne som er mest sårbare for utnyttelse, og de som medvirker. A-krimssentrene har en viktig rolle i å bidra til at trusselaktører ikke skal kunne bygge kapasitet ved å utnytte arbeidstakere.

Sentrenes hovedinnsats gjøres gjennom kontroller og rettet mot bransjer hvor det kan foregå utnyttelse av utenlandske arbeidstakere. Videre er kontroller rettet mot trusselaktører viktig da nesten alle disse har utnyttelse av arbeidstakere som en del av sitt virke for å oppnå profitt. Rapporten fra a-krimssenteret i Oslo om a-krim i bygg- og anleggsbransjen belyser hvordan aktører innen denne bransjen utnytter utenlandske arbeidstakere og begår andre former for alvorlig a-krim.

Som følge av at sentrene i 2021 har hatt færre kontroller, er det påtruffet et lavere antall arbeidstakere enn tidligere år. A-krimssenteret i Oslo trekker imidlertid frem at de gjennom sitt kontroll- og kunnskapsarbeid har avdekket flere saker knyttet til utnyttelse av utenlandske arbeidstakere. Dette er en svakt stilt gruppe som de vurderer sannsynligvis har fått det verre under pandemien.

Eksempler på brudd som blir avdekket, er at arbeidstakere ikke får lønn i henhold til allmenngjøringsbestemmelser, det er svart avlønning, det er manglende overtidsbetaling, manglende arbeidskontrakter, brudd på arbeidstidsbestemmelser, manglende tilgang til personlig verneutstyr, manglende HMS-kort, brudd knyttet til sikkerhetsforhold på arbeidsplassen og innkvartering som ikke er forsvarlig. I 2021 er det også avdekket brudd knyttet til smittevern.

Informasjon og veiledning er et sentralt virkemiddel slik at arbeidstakerne skal være bedre rustet til å kreve arbeidskontrakt, korrekt lønn og

standard på sikkerhet når de inngår arbeidsforhold. Det gis også informasjon om arbeidsgivers plikt til å registrere arbeidsforhold i Aa-registeret, krav til registrering i Folkeregisteret, og viktigheten av å ha skattekort og at arbeidsgiver foretar forskuddstrekk av lønn. Informasjon gis under kontroller, men også gjennom andre kanaler, se eksempel under. Dersom arbeidstakere som er påtruffet under kontroll har behov for mer informasjon om rettigheter og plikter, blir de gjerne oppfordret til å oppsøke Servicesenter for utenlandske arbeidstakere (SUA), NAV eller frivillige organisasjoner hvor de kan motta slik veiledning.

A-krimsentrene erfarer at det kan være utfordrende å få gitt informasjon og veiledning under kontrollene. Mange utenlandske arbeidere snakker ikke godt nok norsk eller engelsk til å nyttiggjøre seg av muntlig informasjon. Noen av sentrene har imidlertid inspektører med flerspråklig kompetanse, og i noen tilfeller brukes det tolk. Det har stor verdi å kunne møte arbeidstakerne på deres eget språk. I arbeidet med informasjon og veiledning har sentrene dratt nytte av kampanjen Know Your Rights som Arbeidstilsynet gjennomfører i samarbeid med andre land. Hensikten med kampanjen er å gi relevant og lettfattelig informasjon til utenlandske arbeidstakere om rettigheter på målgruppens eget språk. For nærmere omtale av kampanjen, se kapittel 6.2.2.

Et av sentrene trekker frem at kontrollsituasjonen ikke alltid er den beste måten å nå utenlandske arbeidstakere på med informasjon og veiledning. Noen kan være engstelige for å snakke med myndighetene i en kontrollsituasjon, og det er eksempel på at dette har fått konsekvenser for arbeidstakeren selv i form av negative reaksjoner fra arbeidsgiver.

Media brukes aktivt i et forebyggende perspektiv, også i innsatsen mot utenlandske arbeidstakere. Ved å sette søkelys på kritikkverdige forhold som avdekkes og regelverket rundt dette, antas dette å ha en allmennpreventiv og informasjonsbærende

virkning også overfor arbeidstakere og arbeidsgivere.

Kapittel 6.2 gir en vurdering av resultater og effekter av etatens samlede innsats mot utenlandske arbeidstakere. Under følger noen eksempler fra innsatsen i a-krimsentrene.

Eksempel 1. En av etatene på a-krimsentret hadde mottatt flere tips om utnytting av utenlandske arbeidstakere. Dette resulterte i en tverretattlig kontroll med blant annet stans fra el-tilsynet og overtredelsesgebyr fra Arbeidstilsynet. Senteret samarbeidet også med en frivillig organisasjon som tilbyr bolig og rettshjelp som arbeidstakerne valgte å benytte seg av i etterkant av kontrollen. Godt samarbeid mellom kontroll- og hjelpeinstansene var sentralt for å kunne bistå arbeidstakerne.

Eksempel 2. A-krimsentret i Bodø har utformet et infoskriv på ni forskjellige språk som redegjør for norske lønns- og arbeidsvilkår innenfor fiskeindustrien. Senteret har samarbeidet med alle lokale skattekontor i Nordland for utlevering av infoskrivet til utenlandske arbeidere som registrerer seg for arbeid i fiskeindustrien. Dette har gitt arbeiderne informasjon på eget språk, om lønns- og arbeidsvilkår.

Eksempel 3. Medarbeidere fra a-krimsentret og SUA i Oslo har i 2021 holdt foredrag for utenlandske arbeidstakere hos frivillige organisasjoner som Frelsesarmeen og Kirkens bymisjon. Tema har vært rettigheter og plikter i forbindelse med arbeid i Norge.

Eksempel 4. I forbindelse med en sak knyttet til en sentral trusselaktør og et nettverk innen et litauisk miljø, var et av virkemidlene å få gitt informasjon til arbeidstakerne uten at arbeidsgiver kunne påvirke den. Dette var bakgrunnen for et samarbeid mellom a-krimsentret i Stavanger, SUA Oslo og kommunikasjonsressurser i Arbeidstilsynet om et fysisk seminar høsten 2021. Målgruppen var arbeidstakere og arbeidsgivere fra Litauen. Her ble det gitt veiledning på litauisk om rettigheter og plikter i arbeidslivet, basert på kampanjen Know Your Rights. For å spre informasjon til flere i det

litauiske miljøet, ble seminaret strømmet. I forkant ble annonsering av seminaret delt via en rekke ulike kanaler. Det ble utarbeidet lenke til webinar med litauisk tekst som er lastet til Arbeidstilsynets YouTube-kanal. Dette kan derfor brukes i forbindelse med veiledning av litauiske arbeidstakere og arbeidsgivere i ettertid.

4.3 Oppdragsgivere og forbrukere

Oppdragsgivere og forbrukere med vilje og evne til ikke å handle med kriminelle leverandører, bidrar til å redusere de kriminelles kapasitet. A-krimsentrene har hatt noe innsats overfor oppdragsgivere og forbrukere, men hovedinnsatsen mot denne aktørgruppen har vært i linjen eller i andre deler av etatene. Kapittel 6.3 gir en vurdering av resultater og effekter av etatenes samlede innsats mot oppdragsgivere og forbrukere.

Når det gjelder a-krimsentrenes innsats, er det særlig mediasaker som trekkes frem. Medieoppslagene har gjerne et budskap som skal bidra til en bevisstgjøring av oppdragsgivere og forbrukere, samt gi en preventiv virkning mot a-krim. I medieoppslagene opplyses det om forhold som forbrukere og oppdragsgivere må være oppmerksom på.

Under følger noen andre eksempel på aktiviteter:

Eksempel 1. Rapporten fra a-krimsentret i Oslo om a-krim i bygg- og anleggsbransjen har vært viktig for å dele kunnskap med bransjen om hvordan hindre at forbrukere og oppdragsgivere bidrar inn til a-krim.

Eksempel 2. A-krimsentret i Bodø gjennomførte i 2021 en informasjonsrunde hos virksomheter i Bodø som selger trelast. Det ble gitt informasjon om utfordringer med a-krim og senterets arbeid. Målet var å bidra til økt forståelse for a-krim som foregår i bygg- og anleggsbransjen, og hvordan virksomheter som leverer varer til useriøse aktører, kan bidra til å redusere handlingsrommet til disse aktørene.

Eksempel 3. A-krimsentret i Bodø har også laget en informasjonsvideo i samarbeid med politiets nettpatrulje. Videoen tar for seg omreisende håndverkere og faresignaler med bruk av disse. Denne har fått god dekning i sosiale medier og på ulike websider som handlehvitt.no. Dette antas å ha en god forebyggende effekt.

Eksempel 4. A-krimsentret i Bergen har hatt veiledningsaktivitet rettet mot oppdragsgivere innen landbruk om hva de må være oppmerksom på dersom de benytter utenlandske rekrutteringsledd til rekruttering av sesongarbeidere. Målsettingen har vært å sikre at oppdragsgivere følger opp sitt lovpålagte ansvar overfor sesongarbeidere.

Andre aktiviteter som nevnes er presentasjoner og innlegg i ulike fora for å øke bevisstheten hos tilhørerne når det gjelder valg av leverandør og tjenestetilbyder. Videre har enkelte av sentrene delt ut tverretatlige brosjyrer rettet mot forbrukere for å hindre bruk av useriøse håndverkere.

4.4 Media

Kommunikasjon er et viktig virkemiddel i innsatsen med å forebygge og bekjempe a-krim. Gjennom media når a-krimssamarbeidet ulike målgrupper med budskap og informasjon egnet til å understøtte de tre brukermålene. Selv om deler av 2021 bar preg av koronapandemien, genererte likevel mediearbeidet i underkant av 700 medieoppslag, inkludert både saker og generell omtale. Det indikerer en stor økning sammenlignet med 2019 og 2020, hvor tallene var henholdsvis 555 og 305. Siden a-krimsentrene og etatene teller antall medieoppslag noe ulikt, samt at eksempelvis Skatteetaten i fjor byttet leverandør på medieovervåkingstjenester, er tallene omtrentlige. De gir likevel en god indikasjon på medieomtalen.

Nytt av året var medieinnsalg i forbindelse med de samordnede aksjonene rettet mot varebilsegmentet i transportbransjen, under Black Week i slutten av november. Saken fikk fyldig dekning i NRK Dagsrevyen og på nrk.no, samtidig som

majoriteten av a-krimsentrene melder om bred lokal mediedekning.

A-krimsentret i Trondheim har vært relativt synlig i media i 2021 med 77 medieoppslag. Det er særlig i regionale medier som dekker hele eller større deler av Trøndelag, de har nådd ut. Noe av medieomtalen har vært styrt fra senteret, mens mye er initiert av media selv på bakgrunn av hendelser. Senteret vurderer synligheten i media som god.

A-krimsentret i Bergen hadde 86 medieoppslag i 2021. Eksempelvis publiserte de en forebyggende pressemelding om å ikke ta imot håndverkere som ringer på døren. Pressemeldingen ble gjengitt i flere lokale medier. Senteret hadde også to runder med kontroll av serveringsbransjen som begge fikk mye medieomtale. Her benyttet de også politiets nettpatrolje for å dele informasjon med bransjen og innbyggerne.

A-krimsentret i Bodø erfarer at media og synlighet har en sterk preventiv effekt når resultater fra kontroller eller forebyggende budskap når fram til målgruppene. Senteret har mediestrategi knyttet til alle aksjoner de gjennomfører, der de ønsker å synliggjøre aktiviteten og få fram hvilke funn som blir gjort. Det er hyppige oppslag i lokale media rundt senterets aktivitet, og senteret viser til 157 mediasaker gjennom 2021.

A-krimsentret i Kristiansand er omtalt i 48 mediasaker i 2021. Senteret har blant annet vært proaktiv i media med et større utspill knyttet til i bilpleiebransjen. Dette resulterte i en mini-serie på seks video-episoder hos Fædrelandsvennen som ga et godt innblikk i hvordan senteret arbeider tverretattlig, samt hvilke utfordringer bransjen har. Senteret har også være ute i media en rekke ganger med søkelys på kontroller i hyttemarkedet. Videre har senteret hatt et samarbeid med politiets nettpatrolje som har resultert i informasjon om a-krimsentret og senterets virke i sosiale medier.

A-krimsentret i Oslo har i 2021 hatt 185 medieomtaler. Senteret har nådd ut med gode budskap til oppdragsgivere, forbrukere og beslutningstakere. I april og mai advarte senteret mot å kjøpe tjenester fra omreisende håndverkere, noe som fikk omtale i en rekke lokalaviser rundt Oslo. I oktober gikk senteret ut med råd knyttet til kjøp av bilpleie- og dekkskift-tjenester. Saken fikk mye omtale, blant annet som følge av at NTB laget sak en pressemelding som ble gjengitt i en rekke regional- og lokalaviser over hele landet.

I juni offentliggjorde senteret en rapport om kriminelle aktører i bygg- og anleggsbransjen i Oslo og Viken. Rapporten fikk nasjonal medieomtale.

A-krimsentret i Stavanger hadde 53 medieoppslag i 2021, blant annet innslag i NRK-lokalradio om useriøse aktører som kontakter forbrukere uanmeldt. De hadde en større sak om en maler som utga seg feilaktig for å være fra et seriøst firma, og dessuten jobbet svart. De hadde også flere gode oppslag på lovbrudd i transportbransjen.

A-krimsentret i Tønsberg hadde 77 mediasaker. De fikk blant annet stor medieoppmerksomhet rundt sine kontroller mot misbruk av støtteordningene knyttet til korona. De trekker også frem stor medieinteresse rundt publisering av sin årsrapport for 2020, noe de selv sørget for gjennom pressemelding. Videre erfarte de god synlighet i hyttemarkedet som følge av medieomtale av kontrollaktivitet gjennomført i hytteområder i fjellheimen.

4.5 Tall for aktivitet i a-krimsentrene og etatens linje

Tabell 4.1 viser samlede tall for noe av aktiviteten i a-krimsentrene og etatens linje, i perioden 2015-2021. Tallene for 2015 gjelder sentrene i Oslo, Bergen og Stavanger og for 2016 også sentrene i Trondheim og Kristiansand. For 2017 gjelder tallene alle syv a-krimsentrene,

inkludert Bodø og Tønsberg som ble etablert i mai/juni 2017. For 2018-2021 gjelder tallene alle sentrene med drift hele året. Det presiseres at det er usikkerhet knyttet til noe av tallmaterialet da dette baserer seg på manuell telling i sentrene.

Tabell 4.1. Samlede tall for noe av den tverretatlige aktiviteten i perioden 2015 - 2021

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Antall aksjoner gjennomført av sentrene ¹	12	64	85	71	76	42	44
Antall virksomheter kontrollert av sentrene	Ca. 1 500	Ca. 1 900	Ca. 2 100	Ca. 2 000	Ca. 1 550	Ca. 2 550 ²	Ca. 1 427 ³
Antall personer kontrollert av sentrene	Ca. 5 700	Ca. 4 300	Ca. 4 600	Ca. 5 000	Ca. 2 900	Ca. 2 600 ⁴	Ca. 2 900
Antall endringer i stønadsforhold		30	82	56	44	88	61
Antall tilsyn med vedtak om stans ved overhengende fare (AT) ⁵		101	228	274	219 (154)	111 (79)	141 (74)
Antall tilsyn med vedtak om stans som pressmiddel (AT)		270	322	323	214 (155)	154 (98)	65 (36)
Antall tilsyn med vedtak om tvangsmulkt (AT)		146	215	252	304 (197)	211 (139)	160 (79)
Antall tilsyn med overtredelsesgebyr (AT)		9	40	164	180 (137)	124 (94)	100 (55)
Antall avdekkingskontroller ⁶		263	221	86	576	459	985 ⁷
Beløp sikret gjennom arrest og utlegg		Ca. 23 mill.	Ca. 38 mill.	Ca. 38 mill.	Ca. 21 mill.	Ca. 9 mill.	Ca. 12 mill.
Antall medieopplag registrert av sentrene		Ca. 200	Ca. 470	Ca. 530	Ca. 555	Ca. 305	Ca. 685

¹Med aksjoner menes en planlagt og styrt innsats av et større omfang, gjerne mot mange virksomheter og arbeidsplasser, f.eks. byggeplasser, og hvor minst to etater har deltatt.

² Et av a-krimsentrene hadde i 2020 en omfattende kartlegging av proffmarkedet innenfor bygg. Til sammen ble over hundre byggeplasser besøkt, og det ble innhentet informasjon fra rundt 800 ulike virksomheter. Dette er årsaken til at den totale summen for dette året er så høy.

³ I 2021 gjelder dette antall kontroller av virksomheter, mens vi tidligere år har oppgitt antall virksomheter kontrollert. Dette tallet trenger ikke være likt da noen virksomheter kontrolleres flere ganger.

⁴ I 2019 og 2020 manglet denne parameteren tall fra ett a-krimssenter. Tallene antas derfor å ha vært noe høyere.

⁵ Antall tilsyn med vedtak om stans, tvangsmulkt og overtredelsesgebyr fra Arbeidstilsynet (AT) omfatter for årene 2016-2018 hele etatens innsats mot a-krim, ikke bare a-krimsentrene. Tallene for 2019-2021 viser også hele etatens innsats mot a-krim, mens tallene i parentes kun gjelder a-krimsentrene. Fordi det er en viss saksbehandlingstid fra tilsynet til vedtak sendes slik at en del vedtak først ble gitt i 2021, er tallene fra årsrapporten 2020 oppdatert.

⁶ Avdekkingskontroller gjennomføres i linjen i Skatteetaten. Ofte er det vanskelig å slå fast den direkte tilknytningen mellom avdekkingskontrollen og innsatsen i a-krimsentrene. Fra og med 2019 har derfor Skatteetaten valgt å benytte det totale antall avdekkingskontroller som i systemene er kodet a-krim, uavhengig av hva årsaken til avdekkingen er.

⁷ Økningen i 2021 skyldes at Skatteoppkreverne har blitt innlemmet i Skatteetaten og i etatens a-krimssatsing. Antallet er særlig høyt for 2021 på grunn av et antallskrav som er avvirket for 2022.

5 Annet lokalt a-krimssamarbeid

Arbeidstilsynet, NAV, politiet og Skatteetaten har etablert et lokalt a-krimssamarbeid i områder som ikke dekkes av a-krimssentrene geografiske nedslagsfelt. Etatene er her ikke fast samlokalisert.

I *Innlandet* er samarbeidet godt innarbeidet, og alle etatene stiller med ressurser i en tverretattlig a-krimgruppe. Koronapandemien har i mindre grad påvirket arbeidet i a-krimgruppen, og det vises til god aktivitet i 2021 med kontroller i ulike bransjer og mye tipsbasert arbeid. A-krimgruppen har mottatt flere tips fra Fair Play Bygg Oslo og omegn. Tipsene omfattet blant annet bruk av uregistrerte arbeidstakere.

Medarbeiderne i a-krimgruppen samarbeider med linjen i egen etat, både når det gjelder kunnskapsbygging som ledd i å planlegge kontroller, i selve kontrollene og i oppfølging. Skatteetaten benytter skattepatruljen på kontroller. I saker hvor det er behov for større undersøkelser som ikke faller inn under skattepatruljen, er det et samarbeid med linjen i Skatteetaten. Der det er mistanke om trygdebedrageri, oppretter NAV saker som behandles av medarbeidere i linjen. Politiet har hatt opplæring av lokalt politi i å avdekke mulig a-krim. Dette er vurdert som viktig siden lokalt politi er mye ute i distriktet og påtreffer aktører som kan være aktuelle å følge opp nærmere av a-krimgruppen.

A-krimgruppen har også samarbeid med andre myndigheter som Statens vegvesen, el-tilsynet, branntilsynet, Mattilsynet og kommuner. El-tilsynet har deltatt på mange av kontrollene og finner avvik på nesten samtlige kontroller. De viser til stor verdi av å være med på tverretattlige kontroller. Videre har a-krimgruppen i 2021 gjennomført to aksjoner i samarbeid med Statens vegvesen, mot ulovlige bilverksteder.

Selv om a-krimgruppen ikke har etablert et kunnskapsarbeid i den form og omfang som a-

krimssentrene har, er det fokus på at innsatsen skal være kunnskapsbasert. Generelt vurderes det å være gode beslutningsgrunnlag for de sakene som prioriteres og de aktørene som velges ut for tverretattlige kontroller. Det har i 2021 vært kontroller mot flere trusselaktører, og disse følges opp med de samme virkemidler og sanksjoner som sentrene beskriver. Et eksempel gjelder en aktør innen serveringsbransjen hvor det under pandemien er registrert mye problemer med svart avlønning og avlønning som ikke er tråd med allmenngjøringsbestemmelsene for bransjen. Det har vært gjentatte kontroller hvor virksomheten etter kontrollene har valgt å legge ned driften før saken er ferdigstilt hos etatene. Driften har så umiddelbart startet opp igjen med nytt organisasjonsnummer og hvor gjerne en av de ansatte står som eier. Hensikten har vært å unngå krav fra etatene.

Når det gjelder innsats mot utenlandske arbeidstakere, er det i 2021 gjennomført en aksjon innen landbruk, rettet spesielt mot asiatiske arbeidere. Under aksjonen ble det gitt veiledning fra Skatteetaten og vist en video om rettigheter og plikter, alt på deres eget språk. I tillegg er det under alle kontroller gitt informasjon og veiledning til arbeidstakere.

I a-krimssamarbeidet i *Møre og Romsdal* deltar Statens vegvesen, i tillegg til de fire etatene. I desember 2021 kom også Tolletaten med i samarbeidet, og etatene inngikk i januar 2022 en revidert samarbeidsavtale. Det er en felles oppfatning at samarbeidet fungerer godt. Samtidig er det varierende ressursbruk fra etatene. På grunn av pandemien har det i 2021 vært lavere operativ uteaktivitet enn planlagt.

Det er samarbeid med myndigheter utenfor a-krimssamarbeidet. Som eksempel har det i 2021 vært dialog både med Mattilsynet og Fiskeridirektoratet i forbindelser med kontroller i fiskeindustrien, og det har også vært felles kontroll

med Fiskeridirektoratet. Branntilsynet og eltilsynet har vært viktige samarbeidspartnere ved kontroll av innkvartering.

A-krimssamarbeidet i Møre og Romsdal er i gang med å innrette arbeidet basert på kunnskapsbaserte beslutninger og prioriteringer. De har i 2021 blant annet jobbet med å bygge kunnskap om et nettverk tilknyttet et litauisk miljø. En medarbeider fra etterretning i politiet deltar i kunnskapsarbeidet, noe som er en styrke. Medarbeidere fra de andre etatene jobber både med kunnskapsbygging og operativt med kontroller og har samarbeid med ulike miljø i egen etat. Eksempelvis har Skatteetaten bidratt med skatterevisorer og medarbeidere fra eget analyse-/etterretningsmiljø i noe av kunnskapsarbeidet. Det vises også til at samarbeid med politiets utlendingsenhet har vært nyttig både når det gjelder kunnskapsbygging og vurdering av tips.

A-krimssamarbeidet har over lengre tid arbeidet med et prosjekt innen verftsindustrien. Som del av prosjektet er det utviklet indikatorer for utvelgelse av kontrollobjekter. Disse har vært nyttig for å finne de riktige objektene, og er overførbare til andre bransjer når vi skal velge ut de mest risikoutsatte virksomhetene blant mange, eksempelvis innen verft og store byggeplasser. De siste kontrollene i verftsprosjektet ble gjennomført høsten 2021, og rapport om arbeidet ferdigstilles i 2022. Ut over dette har det vært kontroller med trusselaktører innen bransjer som bygg og anlegg og fiskeindustrien. Under de fleste kontrollene er det gitt informasjon og veiledning til utenlandske arbeidstakere om rettigheter og plikter, og det er brukt kampanjemateriell fra Know Your Rights. I etterkant av kontroller er a-krimssamarbeidet enkelte ganger blitt kontaktet og tipset om utnyttelse av arbeidstakere.

I verftsprosjektet er det også fokus på verftene som oppdragsgivere. De har mottatt kopi av alle rapporter etter kontroll av underleverandører ved verftene, for å gjøre oppdragsgiver kjent med brudd som avdekkes. Det planlegges dialogmøter med verftsledelsen i 2022. Kontroller, spesielt i

verftsindustrien, har medført økt rapportering til Skatteetaten av utenlandske oppdrags- og arbeidstakere, og økt tilstrømming til skattekontor for ID-kontroll.

I *a-krimssamarbeidet i Troms* ble det i desember 2020 inngått en samarbeidsavtale mellom Arbeidstilsynet, NAV, Skatteetaten og politiet (Troms politidistrikt). Organiseringen av samarbeidet er tett opp til a-krimssentermodellen selv om etatene ikke er samlokalisert. Høsten 2021 ble også Statens vegvesen, Fiskeridirektoratet og Tolletaten en del av samarbeidet.

Alle etatene har tildelt ressurser til samarbeidet, og samarbeidet oppleves generelt som godt. I 2021 har det vært fokus på å finne en god arbeidsform og samhandling mellom etatene. Videre har det vært jobbet med å kartlegge og dokumentere risiko- og trusselbildet i Troms, samt identifisere mulige trusselaktører. I dette arbeidet brukes en rekke ulike kilder, også kunnskap i linjen i etatene samt kunnskap som finnes hos andre myndigheter. Det er et mål at a-krimssamarbeidet skal foregå på et kunnskapsbasert grunnlag.

Det er gjennomført flere kontroller og aksjoner i 2021. Eksempler er en aksjon i fiskeindustrien i Troms og Finnmark, en aksjon rettet mot turistnæringen og aksjoner både våren og høsten rettet mot større byggeplasser. Etatenes vanlige sanksjoner benyttes etter gjennomførte kontroller. Arbeidstilsynet har i forbindelse med aksjonene på byggeplasser, også hatt kontroll med byggherrer og med hovedentreprenører for å følge opp deres informasjons- og påseplikt samt plikter som byggherre. Politiets operative utlendingsenhet har deltatt på flere av de tverretatlige kontrollene og kontrollert arbeids- og oppholdstillatelser. Målet med aksjonene har vært å nå ut til mange og være synlige overfor utenlandske arbeidstakere og bransjene som helhet. Under kontrollene er det gitt informasjon og veiledning til utenlandske arbeidstakere.

Hensikten med kontrollvirksomheten har også vært å avdekke useriøse aktører som kan være

pådrivere for utnyttelse av ulovlig arbeidskraft. Et eksempel gjelder en trusselaktør innen bygg. Aktøren ble påtruffet to steder på kontroller som Arbeidstilsynet gjennomførte. Det ble gitt diverse pålegg knyttet til arbeid i høyden, HMS-kort og smittevern. Brudd på regelverket knyttet til arbeid i høyden medførte også overtredelsesgebyr. Skatteetaten og politiet ble varslet etter kontrollene. Dette medførte oppfølging fra Skatteetaten samt at politiet utviste arbeidere uten tillatelse til arbeid i Norge. Virksomheten slo seg konkurs høsten 2021.

Det har i 2021 også vært samarbeid med brannvesen, el-tilsynet og bygningsetat i kommunen når det gjelder kontroll med innkvartering. Videre er samarbeidet med Fiskeridirektoratet i tverretatlige kontroller i fiskeindustrien nyttig.

Samarbeidet i *Viken Øst* (Østfold, Romerike og Follo) er i varierende grad formalisert. I Østfoldområdet er det et samarbeid gjennom MAKS Uteliv hvor det er et tverretatlig kontrollforum i hver av byene Moss, Sarpsborg og Fredrikstad. Her deltar politiet, kommunens bevilingsmyndighet, bygningsetat og miljørettet helsevern, branntilsynet, Tolletaten, Arbeidstilsynet, NAV og Skatteetaten. Videre deltar Statens vegvesen på aktuelle kontroller. Samarbeidet har eksistert i flere år og har utviklet seg til å omfatte bransjer utover servering/uteliv. Tradisjonelt har det vært gjort storkontroller med alle etatene, men dette er nå endret til kontroller med færre deltakere med påfølgende møter mellom etatene hvor relevant informasjon deles. Dette har gitt bedre og mer effektive kontroller. Spesielt i

samarbeidet i Fredrikstad har etatene fått til hyppigere og spissede kontroller mot bransjer som uteliv, bilpleie, bilverksteder, landbruk og varehandel. Media benyttes etter gjennomførte kontroller for å informere om bakgrunn og resultater. Det er behov for å videreutvikle arbeidet når det gjelder samhandling i etterkant av kontrollene.

I 2021 har Arbeidstilsynet og Skatteetaten v/skattepatruljen på Grålum etablert et formalisert samarbeid gjennom en egen samarbeidsavtale. Et av målene for samarbeidet er at kunnskapsbygging skal gjøres i fellesskap og gi grunnlag for beslutninger om hvor innsatsen skal rettes. Det er planlagt å invitere andre etater inn i samarbeidet, i første omgang utfra bransjer som skal kontrolleres. Det er ønskelig at flere etater fremover blir en mer permanent del av samarbeidet. Her vises det spesielt til politiet, NAV og Tolletaten.

Skattepatruljen og Arbeidstilsynet har i 2021 gjennomført flere kontroller innen bilpleie og dekkskift. Brannvesenet og politiet har deltatt på noen av kontrollene. Det har også vært samarbeid om konkrete aktører innen transport og dekkskift. Videre har Skattepatruljen og Arbeidstilsynet gjennomført kontroller innen servering. I tillegg har Arbeidstilsynet hatt kontroller sammen med myndigheter som Statens vegvesen når det gjelder ulovlige bilverksteder, og sammen med brannvesen og bygningsetat i kommunen når det gjelder innkvartering. Mot en av bilpleievirksomhetene hvor det gjentatte ganger har vært brudd på flere etaters regelverk og tidligere konkurs, ble også Skatteetaten koplet på for å gjennomføre en utvidet kontroll.

6 Resultater og effekter av etatenes innsats mot arbeidslivs-kriminalitet

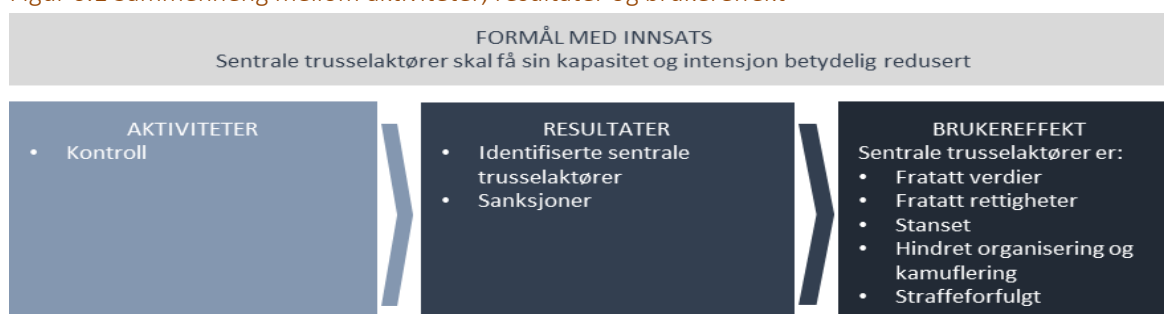
I dette kapitlet redegjøres det for aktiviteter og resultater i a-kriminnsatsen, samt hvilke brukereffekter denne innsatsen vurderes å ha ført til. Effekten av etatenes innsats kan påvirkes av mange og sammensatte forhold. Resultater og effekter vurderes derfor ut fra en intervensjonslogikk⁸. Dette innebærer at tilgjengelig informasjon om aktiviteter, resultater av aktiviteter og målgruppene sammenstilles for å forsøke å sannsynliggjøre at det er en årsakssammenheng mellom aktiviteter, resultater av aktiviteter og endringer hos målgruppen. Kvaliteten i vurderingene avhenger av

informasjonsgrunnlaget som ligger til grunn for vurderingene.

6.1 Resultater og effekter - sentrale trusselaktører

Formålet med innsatsen mot sentrale trusselaktører er at aktørene *skal få sin kapasitet og intensjon betydelig redusert*, slik at deres handlingsrom reduseres. Figur 6.1 viser hovedaktiviteter mot aktørgruppen, resultater av aktivitetene og kjennetegn ved oppnådd brukereffekt.

Figur 6.1 Sammenheng mellom aktiviteter, resultater og brukereffekt

6.1.2 Resultater av aktiviteter

Kontroll bidrar til å identifisere sentrale trusselaktører og er sentralt for å utstede *sanksjoner* slik at aktørens kapasitet og intensjon reduseres. Nedenfor presenteres noen eksempler på resultater av gjennomførte aktiviteter fra etatene. Tallgrunnlaget er hentet fra a-krim-sentrene, etatenes systemer, og i noen tilfeller er også tall fra annet lokalt a-krimisamarbeid tatt med. Dette er eksempler på resultater av gjennomførte aktiviteter fra etatene og vil ikke gi et fullstendig bilde av innsatsen mot sentrale trusselaktører. Det vises til kapittel 4.1 som ytterligere beskriver a-

krimsentrenes innsats rettet mot sentrale trusselaktører.

Resultater av kontroller

Identifiserte aktører

I 2021 rapporterer a-krimsentrene at de fra 2019 til og med 2021 har identifisert 65 sentrale trusselaktører. De rapporterer at de har identifisert om lag 310 virksomheter og 210 personer med tilknytning til de sentrale trusselaktørene. Resultatene er vist i tabell 6.1. Det er knyttet usikkerhet til tallene da sentrene kan ha ulik vurdering av kjennetegn på sentral trusselaktør og for hvilket år aktøren ble vurdert som sentral.

⁸ Arbeidstilsynet, NAV, politiet og Skatteetaten (2018): Mål- og resultatstyring for det tverretatlige a-krimisamarbeidet.

Tabell 6.1 Antall sentrale trusselaktører identifisert av sentrene per 31.12.2021

Resultater	Antall
Identifiserte sentrale trusselaktører og deres nettverk	65
Personer tilknyttet sentrale trusselaktører	210
Virksomheter tilknyttet sentrale trusselaktører	310

I tillegg til de sentrale trusselaktørene har sentrene identifisert 372 trusselaktører. Dette er kriminelle aktører sentrene arbeider med, men som ikke vurderes å ha like stor kapasitet og intensjon som sentrale trusselaktører. Tidlig innsats mot denne gruppen antas å forebygge mer alvorlig a-krim.

Videre har det lokale a-krim samarbeidet utenfor a-krimsentrene identifisert sentrale trusselaktører og trusselaktører, og Skatteetaten har egen oversikt over virksomheter og personer knyttet til sentrale trusselaktører utenom sentrenes oversikt.

Sanksjoner rettet mot sentrale trusselaktører

A-krimsentrene og annet lokalt a-krim samarbeid har rapportert på hvor mange av de identifiserte aktørene de har benyttet virkemidler mot i 2021. Den samlede rapporteringen viser at det er rettet virkemidler mot 80 og 44 prosent av henholdsvis sentrale trusselaktører og trusselaktører. Dette

viser at hovedfokuset i innsatsen rettes mot de sentrale aktørene.

I mange saker jobber a-krimsentrene og etatslinjene sammen for å ramme de sentrale trusselaktørene effektivt, og det utstedes ulike sanksjoner som kan bidra til å redusere aktørens kapasitet og intensjon. Arbeid med å etablere krav, frata verdier og straffedømme trusselaktører kan ofte ta mellom to og fem år, blant annet som følge av beviskrav og klagerunder. Når regelverks- og systembegrensning gjør det vanskelig å dele og sammenstille informasjon på tvers av etatene, er det utfordrende å vurdere resultater av gjennomførte aktiviteter. Noe informasjon om resultater kan hentes og aggregeres fra hver enkelt etat. Tabell 6.2 viser tilgjengelig tallgrunnlag fra de enkelte samarbeidende etatene mot a-krimsentrenes identifiserte sentrale trusselaktører. Tabellen viser kun resultater for 2021.

Tabell 6.1 Hovedaktiviteter og resultater i 2021 mot sentrale trusselaktører og deres nettverk, identifisert av a-krimsentrene i 2019 - 2021

Aktiviteter	Resultater	Antall 2021	Fastsatte krav 2021		
Arbeidstilsynet ⁹	Tilsyn	Tilsyn med virksomheter	48		
		Tilsyn med minst én reaksjon	32		
		Vedtak om pålegg	99		
		Vedtak om tvangsmulkt	28		
		Vedtak om stans som pressmiddel	6		
		Vedtak om stans ved overhengende fare	11		
		Vedtak om overtredelsesgebyr	7		1 865 000
		Anmeldelser	4		
Skatt ¹⁰	Kontroller	Avdekkingskontroller virksomheter	40	11 253 000	
		Avdekkingskontroller personer	12	1 900 000	
		Anmeldelser	1		
NAV	Kontrollvirksomhet	Anmeldelser	2		

⁹ Tallene inkluderer kun tilsyn rettet mot a-krim.

¹⁰ Avdekkingskontroller er en tidkrevende aktivitet som kan gå over år. Skatteetatens fastsatte krav er beregnet på følgende måte: Endring i merverdiavgift pluss renter og tilleggsavgift +22% av endring i grunnlag for inntektsskatt +50% av grunnlag summarisk fellesoppgjør +14,1% av endring i arbeidsgiver-avgiftsgrunnlag. Krav for personer er beregnet med 25% av endring i grunnlag for inntektsskatt. Tilleggsskatt på inntekt er ikke tatt med i beregningen.

Politiet ¹¹	Etterforskning og straffeforfølgelse	Anmeldte saker (forhold)	40 (75)	
		Avgjorte saker (forhold)	29 (90)	
		- Henlagte saker (forhold)	23 (43)	
		- Pådømte saker (forhold)	2 (32)	
		- Forelegg/påtaleunntatelse saker (forhold)	2 (8)	
		- Annet, stillet i bero, saker (forhold)	2 (5)	
Saker (forhold) under etterforskning		93 (140)		

Tabell 6.2 viser at etatene har benyttet flere av sine tyngre virkemidler og sanksjoner mot sentrale trusselaktører i 2021. Dette omfatter sanksjoner som etablerer krav som tvangsmulkt og overtredelsesgebyr i kontroller, fastsettelse og sanksjoner som stanser aktiviteten de utøver. Det omfatter også anmeldelser, etterforskning og straffeforfølgelse.

I tillegg har linjen i Skatteetaten fulgt opp aktører som etaten selv har definert som sentrale trusselaktører. Dette er aktører/saker som er oversendt fra a-krimsentrene for videre oppfølging i linjen. Tabell 6.3 viser en sammenstilling over resultatene av lukkede avdekkingskontroller for Skatteetatens samlede innsats mot sentrale trusselaktører knyttet til saker som har opprinnelse fra sentrene.

Tabell 6.3 Fastsatte krav av Skatteetatens lukkede avdekkingskontroller i 2021 mot sentrale trusselaktører knyttet til saker som har opprinnelse fra a-krimsentrene

	Aktiviteter	Resultater	Antall 2021	Fastsatte krav, personer og virksomheter, 2021 ¹²
Skatteetaten	Kontroller	Avdekkingskontroller virksomheter	42	27 447 000
		Avdekkingskontroller personer	69	

Skatteetaten har også innsats mot virksomheter og personer knyttet til sentrale trusselaktører som ikke har sin opprinnelse fra a-krimsentrene. Vurdering av hva som anses som sentral trusselaktør og perioden aktørene er identifisert, kan være noe ulik i sentrenes rapportering og i Skatteetatens rapportering.

Tabell 6.4 viser avdekkingskontroller og resultater mot sentrale trusselaktører og tilknyttede

virksomheter og personer som både er identifisert gjennom a-krimsentrene og gjennom Skatteetaten. Øvrige aktiviteter som f.eks. ileggelse av skjerpet tilleggsskatt, er ikke fremstilt i tabellen. Tabellen gir dermed ikke et helhetlig bilde av innsatsen. Tabellen viser at Skatteetaten har gjennomført 380 avdekkingskontroller, fastsatt krav på nærmere 90 millioner kroner og sendt 46 anmeldelser knyttet til sentrale trusselaktører.

¹¹ Flere av forholdene kan være en del av én og samme sak, og være knyttet til anmeldelser fra de øvrige etatene.

¹² Skatteetatens fastsatte krav er beregnet på følgende måte: Endring i merverdiavgift pluss renter og tilleggsavgift +22% av endring i grunnlag for inntektsskatt +50% av grunnlag summarisk fellesoppgjør +14,1% av endring i arbeidsgiver-avgiftsgrunnlag. Krav for personer er beregnet med 25% av endring i grunnlag for inntektsskatt. Tilleggsskatt på inntekt er ikke tatt med i beregningen.

Tabell 6.4 Fastsatte krav av Skatteetatens lukkede avdekkingskontroller i 2021 mot sentrale trusselaktører identifisert gjennom a-krimsentrene og egen linje

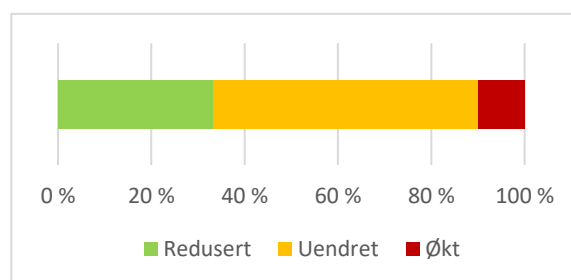
	Aktiviteter	Resultater	Antall 2021	Fastsatte krav 2021 ¹³
Skatteetaten	Kontroller	Avdekkingskontroller virksomheter	165	61 315 000
		Avdekkingskontroller personer	215	23 202 000
		Anmeldelser	46	

6.1.3 Brukereffekter

Kjennetegn ved måloppnåelsen er at sentrale trusselaktører er fratatt verdier, fratatt rettigheter, stanset, hindret organisering og kamuflering og er straffeforfulgt. Det er imidlertid utfordrende å vurdere effekter av innsats mot aktører som forsøker å skjule sine handlinger. Kriminaliteten er ikke direkte observerbar, og effekter påvirkes av mange og sammensatte forhold både i og utenfor a-krim samarbeidet. I tillegg er innsatsen mot sentrale trusselaktører som regel en kombinasjon av umiddelbare sanksjoner, som stans av arbeid og tvangsmulkt, og bruk av mer tidkrevende virkemidler og sanksjoner, som etterberegning og innfordring av skatter og straffeforfølgning. Det er den samlede innsatsen over tid som reduserer sentrale trusselaktørers kapasitet og intensjon. Dette medfører kompliserte årsaks-sammenhenger, og det er få datakilder som kan bidra til å belyse måloppnåelse på en presis måte. Dette gjør det utfordrende å vurdere effekter av innsatsen, og det er derfor knyttet usikkerhet til effektene som omtales.

A-krimsentrene og annet lokalt a-krim samarbeid har vurdert hvor god virkning innsatsen har hatt på de sentrale trusselaktørenes kapasitet og intensjon. På en skala fra 1 til 5, der 5 er «svært god virkning», har sentrene gitt en gjennomsnittlig vurdering av innsatsen på 3. Nivået tilsvarer vurderingene fra året før.

Figur 6.2 A-krimsentrenes og annet lokalt a-krim-samarbeids vurdering av endring i sentrale trusselaktørers kapasitet, 2021

A-krimsentrene og annet lokalt a-krim samarbeid har også vurdert endring i kapasitet hos identifiserte sentrale trusselaktører de har forutsetninger for å vurdere, og resultatene vises i figur 6.2. Kapasiteten er vurdert på bakgrunn av innsats og informasjon de har om aktørene, herunder endringer i størrelsen på nettverket, antall lovbrudd og tilgang på offentlige midler, oppdrag og arbeidskraft. Resultatene indikerer at litt over 30 prosent av de vurderte sentrale trusselaktørene har redusert sin kapasitet, mens 10 prosent har økt sin kapasitet. Dette er på samme nivå som vurderingen i 2020.

I tillegg til kvalitative vurderinger av de sentrale trusselaktørenes kapasitet, kan noe kvantitativ informasjon vurderes. Tabell 6.5 presenterer endring fra 2020 til 2021 i omsetning, lønns-utbetaling og antall arbeidstakere i tilknyttede virksomheter til de sentrale trusselaktørene som a-krimsentrene har identifisert.

¹³ Skatteetatens fastsatte krav er beregnet på følgende måte: Endring i merverdiavgift pluss renter og tilleggsavgift +22% av endring i grunnlag for inntektsskatt +50% av grunnlag summarisk fellesoppgjør +14,1% av endring i arbeidsgiver-avgiftsgrunnlag. Krav for personer er beregnet med 25% av endring i grunnlag for inntektsskatt. Tilleggsskatt på inntekt er ikke tatt med i beregningen.

Tabell 6.5 Endring i omsetning, lønnsutbetaling og antall arbeidstakere fra 2020 til 2021 for tilknyttede virksomheter til de sentrale trusselaktørene som a-krimsentrene har identifisert

	Endring omsetning > 10%		Endring lønnsutbetaling > 10%		Endring antall arbeidstakere i virksomheter > 10%	
	Antall	Beløp	Antall	Beløp	Antall	Antall arbeidstakere
Reduksjon	28	-476 856 551	21	-81 850 577	24	-288
Økning	21	188 763 480	24	81 362 638	16	210

Kilde: Skatteetaten, mars 2022

Redusert omsetning, lønnsinnberetninger og antall arbeidstakere kan indikere redusert kapasitet. I tabellen presenteres endringer som er større enn 10 prosent. Tabellen viser at rundt 25 sentrale trusselaktører har redusert sin kapasitet. Dette tilsvarer 38 prosent av de sentrale trusselaktørene, en andel som er på linje med a-krimsentrenes egen vurdering. Det er imidlertid utfordrende å trekke entydige konklusjoner om endringer i de sentrale trusselaktørenes kapasitet basert på informasjonen fra tabellen over.

Samlet vurdering av brukereffekt - sentrale trusselaktører

Innsatsen mot sentrale trusselaktører skal føre til at aktørene får sin kapasitet og intensjon betydelig redusert. Rapportering fra a-krimsentrene og lokalt a-krimssamarbeid, tall fra etatslinjene og Skatteetatens tall om omsetning, lønnsutbetalinger og antall arbeidstakere, tilsier at flere identifiserte sentrale trusselaktører har fått redusert kapasitet som følge av etatenes innsats. A-krimsentrene erfarer at spesielt sanksjoner med umiddelbar virkning har god effekt på de prioriterte aktørene. Samtidig må sentrale trusselaktører følges opp med gjentakende og flere typer virkemidler og sanksjoner over tid for å redusere deres kapasitet og hindre at kapasiteten øker igjen. Dette gjelder særlig i de større sakene der den mest alvorlige kriminaliteten foregår. Den tilgjengelige

informasjonen indikerer at en mindre gruppe har økt sin kapasitet. Det er vanskelig ut fra tilgjengelig informasjon å vurdere om innsats har påvirket aktørenes intensjon.

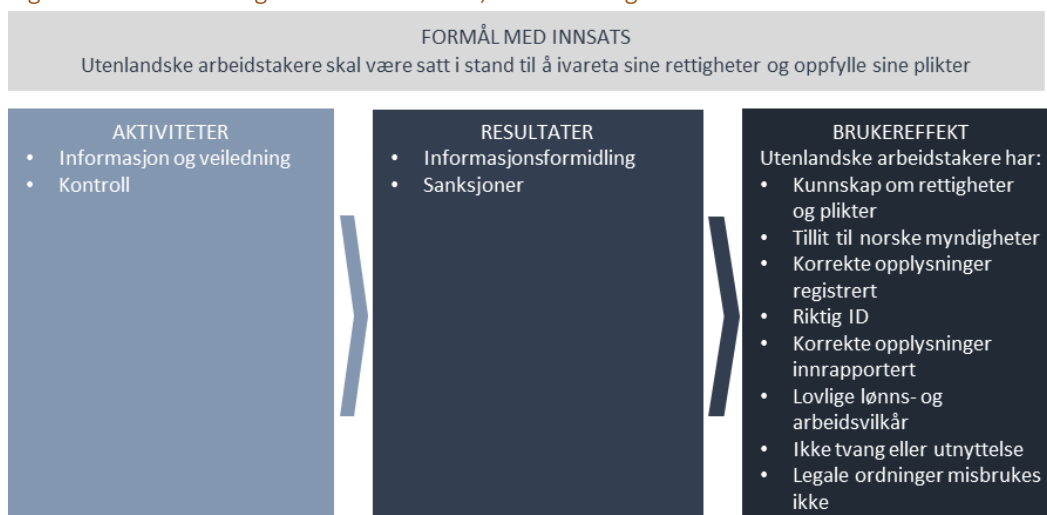
6.2 Resultater og effekter - utenlandske arbeidstakere

6.2.1 Formål med innsatsen

Formålet med innsatsen mot utenlandske arbeidstakere er at *utenlandske arbeidstakere skal være satt i stand til å ivareta sine rettigheter og oppfylle sine plikter*. Arbeidstakere som er satt i stand til å ivareta sine rettigheter og oppfylle sine plikter, reduserer de kriminelles handlingsrom ved å begrense deres tilgang på arbeidskraft de kan utnytte. Flere tverretatlige og etatsinterne innsatser har som mål å bidra til dette, både ved å gi utenlandske arbeidstakere informasjon og veiledning og ved å kontrollere arbeidsgivere. Målgruppen utenlandske arbeidstakere er imidlertid sammensatt, med ulike bakgrunner, forutsetninger og motiver for å delta i det norske arbeidslivet. Ulike undergrupper krever ulike tiltak fra de samarbeidende etatene. Figur 6.3 viser aktiviteter rettet mot aktørgruppen, resultater av aktivitetene og kjennetegn ved oppnådd brukereffekt¹⁴.

¹⁴ Arbeidstilsynet, NAV, politiet og Skatteetaten (2018): Mål- og resultatstyring for det tverretatlige a-krimssamarbeidet.

Figur 6.3 Sammenheng mellom aktiviteter, resultater og brukereffekt

6.2.2 Resultater av aktiviteter

Aktiviteter rettet mot dette brukermålet kan grovt deles i to hovedgrupper; rene *informasjons- og veiledningstiltak* og *kontroller*. Kontroller har også ofte et veiledningsaspekt.

Resultatene som omtales er oppsummert i tabell 6.6. Se også kapittel 4.2 som beskriver noe av a-krimsentrenes innsats rettet mot utenlandske arbeidstakere.

Resultater av informasjon og veiledning

De samarbeidende etatene gir informasjon og veiledning til utenlandske arbeidstakere om deres rettigheter og plikter gjennom flere tiltak, herunder Servicesenter for utenlandske arbeidstakere (SUA) og oppsøkende aktivitet fra a-krimsentrene, annet lokalt a-krim-samarbeid og skattepatroljene. NAV, Skatteetaten, Utlendingsdirektoratet, Arbeidstilsynet og politiet har også en felles nettveiviser, Workinnorway.no, som gir informasjon til de som ønsker å jobbe i Norge, om blant annet jobbsøking, arbeidsliv og flytting.

På SUA samarbeider Arbeidstilsynet, politiet, Skatteetaten og Utlendingsdirektoratet for å legge

til rette for at utenlandske arbeidstakere skal komme raskt i lovlig arbeid i Norge¹⁵. I 2021 var det til sammen 72 300 besøk innom etatenes ulike skranke i de fem SUA-ene, som tilsvarer en økning på 18 prosent fra 2020¹⁶. Besøkstallet er imidlertid fortsatt lavere enn før koronapandemien – i 2019 var det totalt 88 600 besøk ved skranke hos SUA. Dette må sees i sammenheng med arbeidsinnvandringen under pandemien. Tildelte D-nummer for aldersgruppen 18-67 år gikk ned fra 108 400 i 2019 til 72 200 i 2020. I 2021 økte antallet tildelte D-nummer til 102 200, men antallet er fortsatt lavere enn før pandemien. SSBs statistikk viser også at det var 30 prosent færre lønnstakere på korttidsopphold i Norge høsten 2021 enn høsten 2019, og nedgangen er særlig stor blant lønnstakere fra Øst-Europa¹⁷. Det er derfor rimelig å anta at det samlede behovet for veiledning og søknadsbehandling hos SUA blant utenlandske arbeidstakere har vært lavere de siste to årene enn før pandemien. Litt under halvparten av besøkene i 2021 er registrert ved SUA i Oslo. SUA i Bergen og i Stavanger hadde nest flest besøk. Ved Arbeidstilsynets skranke hos SUA var det flest henvendelser om koronarelaterte spørsmål,

¹⁵ Servicesentrene gir veiledning og rask søknadsbehandling til utenlandske personer som kommer til Norge for å jobbe. Slike sentre er opprettet i Oslo, Stavanger, Bergen, Trondheim og Kirkenes. Andre regioner tilbyr tilsvarende tjenester, men der er ikke etatene samlokalisert.

¹⁶ Tallet for 2020 manglet registreringer fra politiets skranke i Bergen fra og med juni, og er derfor noe lavere enn reelt.

¹⁷ Statistisk sentralbyrå (2021): Tabell 11676: Lønnstakere og jobber, etter innvandringskategori, landbakgrunn, statistikkvariabel og kvartal. Årlige tall for 3. kvartal 2019-2021, ikke bosatte fordelt på landbakgrunn. Tall sist oppdatert 09.11.2021.

kontrakter og manglende lønnsutbetalinger. Hvor stor andel av henvendelsene som er knyttet til a-krim, er usikkert.

Høsten 2020 lanserte Arbeidstilsynet informasjonskampanjen Know Your Rights, i samarbeid med Bulgaria, Estland, Litauen og Romania. Kampanjen er rettet mot arbeidstakere fra disse landene som jobber i Norge. Formålet med kampanjen er å sette utenlandske arbeidstakere i stand til å ta informerte valg når de jobber i Norge, og på den måten bidra til redusert a-krim. Kampanjen består av målrettet annonsering i sosiale medier som leder videre til kampanjens side på internett (knowyourrights.no). Her mottar arbeidstakerne relevant og lettfattelig informasjon om plikter og rettigheter på sitt eget språk. I 2021 ble det gjennomført en andre runde med annonsering av kampanjen, utvidet med flere språk siden 2020. En evaluering av kampanjen gjennomført av Samfunnsøkonomisk analyse AS i 2021, viste at kampanjen så langt har nådd en høy andel av den forhåndsestimerte målgruppen, det var 145 000 unike Facebook-brukere som så hovedfilmen i kampanjen i 2021.¹⁸ Kampanjen har også hatt en høy grad av klikk videre til nettsiden – i 2021 var det 16 000 som klikket seg videre til nettsiden fra Facebook-annonseringen og totalt 41 500 besøk på nettsiden. En viktig årsak til dette var at informasjonen var tilgjengelig på brukernes eget språk.

Det har også vært gjennomført flere tverretatlige aksjoner i 2021 med formål om å bygge kunnskap og veilede slik at utsatte utenlandske arbeidstakere kan settes bedre i stand til å ivareta sine rettigheter og oppfylle sine plikter. Innen fiskeri samlet skattepatroljene, i samarbeid med a-krim-sentrene, informasjon via strukturerte intervju med ca. 750 utenlandske arbeidstakere og oppfølging av deres arbeidsgivere. Innen bygg- og anleggsbransjen samlet skattepatroljen informasjon fra ca. 3500 utenlandske

arbeidstakere, det ble gitt språktilpasset veiledning, og arbeidsgiverne ble fulgt opp. I tillegg har skattepatroljen i samarbeid med Arbeidstilsynet og politiet, gjennomført en aksjon i landbruket som førte til informasjon fra, og veiledning av, ca. 260 utenlandske sesongarbeidere og oppfølging av deres arbeidsgivere. Skatteetaten arbeider med å analysere informasjonen for å øke kunnskapen om de ulike målgruppene av utenlandske arbeidstakere og deres arbeidsgivere. Dette for å utvikle og følge opp med tilpasset virkemiddelbruk.

Resultater av kontroller

Kontroller bidrar til at arbeidstakerne oppfyller sine plikter, blant annet gjennom kontroll av ID, oppholds- og arbeidstillatelser mv. Kontroller av arbeidsgivere bidrar til å ivareta arbeidstakernes rettigheter ved blant annet å kontrollere at de har lovlige lønns- og arbeidsvilkår. Kontroller utført av både a-krimsentrene, annet lokalt a-krim-samarbeid og linjen i etatene brukes også som kanal for å gi informasjon og veiledning direkte til arbeidstakerne. Der det avdekkes at arbeidsgiver ikke har oppfylt sine plikter, gis det sanksjoner for å sikre at forholdene rettes opp i.

I 2021 gjennomførte Arbeidstilsynet 1 650 kontroller (tilsyn) i regi av a-krimsentrene og annet lokalt a-krim-samarbeid, hvor forhold knyttet til lønns- og arbeidsvilkår ble kontrollert. Dette er omtrent like mange tilsyn som i 2020, men langt færre enn årene før pandemien. Dette skyldes smitteverntiltak som har medført periodevis nedstengning i 2020, og at tilsyn med smittevern på arbeidsplasser og innkvarteringssteder har hatt høyeste prioritet for Arbeidstilsynet i store deler av 2021. Arbeidstilsynet har gitt én eller flere sanksjoner i halvparten av a-krimtilsynene gjennomført i 2021, og har en strengere praksis i slike tilsyn enn i tilsyn med forebyggende arbeidsmiljøarbeid.

¹⁸ Eggen, Fernanda Winger, Mathias Iversen og Jørgen Ingerød Steen (2021): Evaluation of the campaign Know Your Rights. Rapport nr. 27-2021, Samfunnsøkonomisk analyse AS.

Skatteetaten gjennomførte i 2021 byggeplasskontroller på 590 byggeplasser. Antall kontrollerte byggeplasser er fortsatt lavere enn før pandemien, men antallet er økt siden 2020. I 2020 ble 126 byggeplasser kontrollert. På hver byggeplass blir det kontrollert fra en til flere titalls virksomheter. Flere kontroller medfører at det avdekkes flere avvik, men andelen avvik tilsvarer andelen avvik som ble avdekket året før. I 2021 ble 7 554 arbeidstakere sjekket for HMS-kort - 445

arbeidstakere manglet HMS-kort, 275 arbeidstakere fikk kortet inndratt, og 25 personer hadde ikke ID-nummer.

NAV ga i 2021 informasjon om rettigheter og plikter til utenlandske arbeidstakere der de ble påtruffet under stedlige kontroller, og kontrollerte at arbeidsgiverne har registrert arbeidstakerne i Aa-registeret.

Tabell 6.6 Resultater av sentrale aktiviteter 2021 - utenlandske arbeidstakere

Hva	Resultat	Antall/beløp (fjoråret i parentes)
Informasjon og veiledning	Servicesenter for utenlandske arbeidstakere (SUA)	Antall besøkende hos SUA totalt - skrankebesøk hos UDI - skrankebesøk hos Skatteetaten - skrankebesøk hos Arbeidstilsynet
		72 290 (61 090) 44 670 (32 530 ¹⁹) 26 850 (27 680) 780 (890)
	Kampanjen Know Your Rights	Antall unike brukere - hovedfilm Antall unike brukere - taktiske filmer/bilder Antall besøk på nettsiden
		144 850 (77 990) 77 190 (36 180) 41 520 (30 000)
Aksjoner	Antall samtaler med utenlandske arbeidstakere og oppfølging av arbeidsgivere	4 500
Kontroll	Arbeidstilsynets a-krim-tilsyn	Antall tilsyn
	Skatteetatens byggeplasskontroller	Antall byggeplasser kontrollert
		1 650 (1 750) 590 (130)

6.2.3 Brukereffekter

Kjennetegn ved måloppnåelse for brukermålet er at utenlandske arbeidstakere får kunnskap om rettigheter og plikter, har tillit til norske myndigheter, er registrert med korrekte opplysninger, har riktig ID, innrapporterer riktige opplysninger, har lovlige lønns- og arbeidsvilkår, ikke utsettes for tvang eller utnyttelse og ikke misbruker legale ordninger, se figur 6.3.

Det er få datakilder som kan belyse slike forhold på en presis måte. Det finnes imidlertid undersøkelser som tyder på at utviklingen av utenlandske arbeidstakers lønns- og arbeidsvilkår i stort går i riktig retning. Dette er nærmere omtalt i kapittel 7.2. Samtidig er fortsatt utenlandske arbeidstakere en utsatt gruppe i norsk arbeidsliv, og siden det er et fåtall som utsettes for grov og skjult utnyttelse,

fremkommer de i beste fall marginalt i helhetlige statistikker og undersøkelser.

I det påfølgende omtales tilgjengelig informasjon om brukereffekter av tiltak knyttet til informasjon og veiledning og kontroller.

Effekter av informasjon og veiledning

Informasjon og veiledning antas først og fremst å treffe utenlandske arbeidstakere som er motivert for å etterleve regelverket, i motsetning til de som frivillig deltar i a-krim eller er utsatt for tvang slik at de ikke har mulighet til å påvirke situasjonen sin.

Med til sammen 72 000 besøk ved de ulike skrankene hos SUA i 2021, er det likevel liten tvil om at dette er en viktig møteplass mellom etatene og utenlandske arbeidstakere, for å sikre at de får ordnet det de trenger for å jobbe lovlig i Norge.

¹⁹ Mangler tall fra juni-desember 2020.

SUA er også en arena der arbeidstakere kan melde fra om kritikkverdige arbeidsforhold. Det er imidlertid ikke gjennomført noen effektevaluering av SUA.

Den tidligere omtalte evalueringen av kampanjen Know Your Rights konkluderte med at den hadde nådd sitt mål om å gi utenlandske arbeidstakere i Norge kunnskap om sine rettigheter og plikter her i landet²⁰. Nærmere en tredel av de som svarte på en brukerundersøkelse i evalueringen, oppga at de hadde oppdaget brudd på regelverket i sitt eget arbeidsforhold som følge av kampanjen. To tredeler av disse svarte videre at de enten hadde gjort eller ville gjøre endringer i sitt arbeidsforhold etter å ha sett kampanjen. Slike endringer kan være med på å redusere kriminelle aktører sin tilgang til arbeidskraft, og derigjennom bidra til redusert akrim.

Flere av de som ble intervjuet i evalueringen, særlig blant de som kom fra Bulgaria og Romania, påpekte at informasjonen de fikk gjennom Know Your Rights var den første informasjonen de hadde fått om rettigheter og plikter som arbeidstaker i Norge. Dette kan tyde på at andre informasjonskanaler ikke er optimalt innrettet for å nå ut med informasjon til utenlandske arbeidstakere. Evalueringen pekte også på enkelte forbedringspunkter for denne innsatsen. Dette handler dels om å tilgjengeliggjøre eksisterende informasjon og verktøy på flere språk, siden mange ikke behersker verken norsk eller engelsk. Dette fremstår som et svært viktig suksesskriterium. Det handler også om behov for bedre koordinering av nettsider mellom de samarbeidende etatene, for å sikre at mest mulig målrettet informasjon når flest mulig.

De tidligere nevnte aksjonene tilsier at innsatsen mot utenlandske arbeidstakere er mer målrettet. Utenlandske arbeidstakere i utsatte bransjer har blitt påtruffet og gitt informasjon. Aksjonene ga også økt innsikt i de ulike målgruppene av

utenlandske arbeidstakere. Dette bedrer muligheten til å utforme tilpasset informasjon mot målgruppene.

Effekter av kontroller

Kontroller bidrar til brukereffekter som at arbeidstakere oppsøker SUA for registrering og veiledning, at arbeidstakere får veiledning på stedet, at arbeidsgiver sørger for innmelding i Aa-registeret og innberetning av lønn og registrering av oppdrag i Oppdrags- og arbeidsforholdsregisteret. Viktige brukereffekter oppnås også gjennom sanksjoner som sikrer korrekt lønn innen allmenngjorte områder, skriftlige arbeidsavtaler i tråd med regelverket og forsvarlige arbeidsforhold og innkvartering.

Brukermålet rettet mot utenlandske arbeidstakere skal føre til at trusselaktører får mindre tilgang på arbeidskraft som de kan utnytte. A-krimsentrene har vurdert at innsats i 2021 i litt over middels grad har bidratt til dette. Forhold som trekker vurderingene ned, er at veiledning av arbeidstakere i kontrollsituasjoner av og til fører til gjengjeldelse fra arbeidsgiver, og at saker med akrim ofte er tidkrevende å oppnå resultater i. Det er også ofte begrenset i hvilken grad en enkelt sak fører til at tilgangen på sårbar arbeidskraft blir varig redusert for de kriminelle aktørene.

Som beskrivelsen av aktiviteter og resultater har vist, har koronapandemien og smitteverntiltak medført betydelig færre kontroller på arbeidsplasser med utenlandske arbeidstakere de siste to årene enn før pandemien. Dette innebærer at færre arbeidsgivere er kontrollert, og at færre arbeidstakere er påtruffet og har mottatt veiledning i kontrollsituasjoner. Samtidig har den tverretatlige innsatsen mot utenlandske arbeidstakere blitt mer målrettet. Kontrollaktiviteten bygger i større grad enn tidligere på kunnskap om hvor utnyttelse av arbeidstakere foregår. Dette

---

²⁰ Eggen, Fernanda Winger, Mathias Iversen og Jørgen Ingerød Steen (2021): Evaluation of the campaign Know Your Rights. Rapport nr. 27-2021, Samfunnsøkonomisk analyse AS.

tilsier at hver kontroll gir mer av de ønskede brukereffektene.

Samlet vurdering av brukereffekter – utenlandske arbeidstakere

For at utenlandske arbeidstakere skal bli satt i stand til å ivareta sine rettigheter og plikter, har etatene i 2021 gjennomført ulike informasjons- og veiledningstiltak, og kontroller. Begge disse formene for aktiviteter vurderes å ha ført til ønskede brukereffekter for utenlandske arbeidstakere i 2021. I og med at kunnskap er en viktig forutsetning for at arbeidstakerne selv skal settes i stand til å unngå å bli utnyttet, er likevel informasjon og veiledning til denne målgruppen den mest sentrale aktiviteten.

Evalueringen av kampanjen Know Your Rights tilsier at denne har gitt en styrket måloppnåelse på brukermålet i 2020 og 2021, gjennom at den har lyktes i å gi store målgrupper kunnskap om rettigheter og plikter de har som arbeidstakere i Norge. Det er indikasjoner på at enkelte utenlandske arbeidstakere har avdekket ulovligheter i sitt arbeidsforhold etter å ha sett kampanjen. Foreløpig er det likevel usikkert hva dette vil føre til av endringer på utenlandske

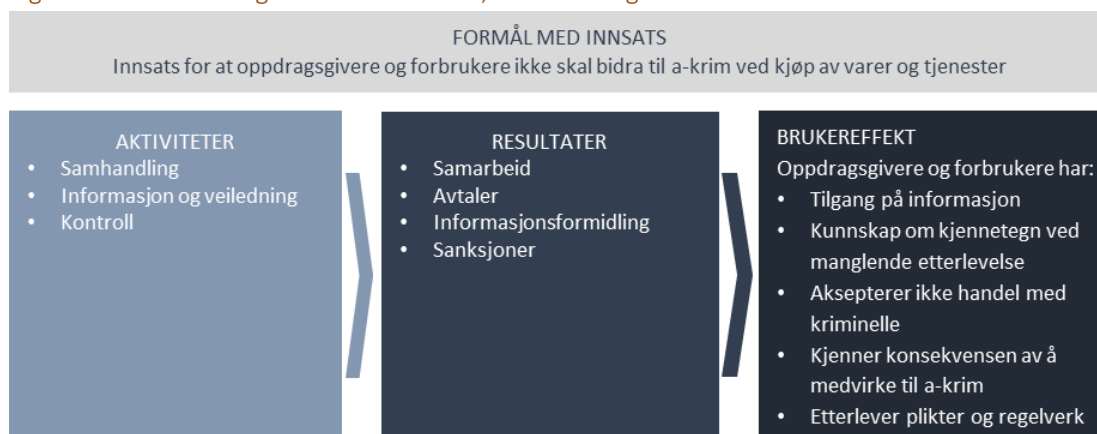
arbeidstakeres faktiske lønns- og arbeidsvilkår i stort, og kriminelle aktører sin tilgang på sårbar arbeidskraft.

På grunn av koronapandemien har omfanget av kontroller vært redusert de to siste årene. Dette tilsier en redusert måloppnåelse av kontrollaktiviteter sammenlignet med før pandemien. Mer målrettet innsats kan imidlertid veie opp for noe av dette, og peker i retning av en bedret måloppnåelse når situasjonen normaliserer seg.

6.3 Resultater og effekter - oppdragsgivere og forbrukere

Formålet med innsatsen mot oppdragsgivere og forbrukere er at *oppdragsgivere og forbrukere ikke skal bidra til a-krim ved kjøp av varer og tjenester*. Dette kan bidra til at handlingsrommet for de kriminelle aktørene reduseres ved at det blir vanskeligere å utnytte markedet og aktører i arbeidslivet. Innsatsen retter seg mot å påvirke både evnen og viljen til å velge bort kriminelle aktører. Figur 6.4 viser aktiviteter rettet mot aktørgruppen, resultater av aktivitetene og kjennetegn ved oppnådd brukereffekt²¹.

Figur 6.4 Sammenheng mellom aktiviteter, resultater og brukereffekt

²¹ Arbeidstilsynet, NAV, politiet og Skatteetaten (2018): Mål- og resultatstyring for det tverretatlige a-krimssamarbeidet

6.3.2 Resultater av gjennomførte aktiviteter

Aktiviteter som kan medføre at oppdragsgivere og forbrukere ikke bidrar til a-krim ved kjøp av varer og tjenester, er knyttet til mobilisering av oppdragsgivere og forbrukere hovedsakelig gjennom *samhandling, informasjon og veiledning, og kontroller*. Oppdragsgivere og forbrukere kan settes bedre i stand til å velge bort kriminelle aktører ved at de får god nok tilgang til pålitelig informasjon, blant annet om leverandører følger lover og regler ved at de får nødvendig kunnskap for å forstå og agere på informasjonen og vet konsekvensene av å medvirke til a-krim. Nedenfor presenteres resultater av aktuelle tiltak innenfor hver aktivitet. Tabell 6.7 fremhever noen resultater av aktivitetene. Aktivitetene og resultatene som presenteres er eksempler på gjennomførte aktiviteter, og gir ikke et fullstendig bilde av etatenes innsats mot oppdragsgivere og forbrukere. Det vises til kapittel 4.3 som beskriver noe av a-krimsentrenes innsats rettet mot oppdragsgivere og forbrukere, samt kapittel 4.4 som omtaler media.

Resultater av samhandling

Samhandling foregår i stor grad gjennom etablerte samarbeid som treparts bransjeprogram, Samarbeid mot svart økonomi (SMSØ), Medbyggerne, Tett på, samarbeidsavtaler, og næringslivskontakter.

Treparts bransjeprogram er et samarbeid mellom myndighetene og partene i arbeidslivet, og ledes av Arbeidstilsynet. Hensikten er å bidra til anstendige og seriøse arbeidsforhold i fire utsatte bransjer; bilbransjen, renhold, transport og uteliv. Arbeidstilsynet tilrettelegger aktiviteten, og det er siden oppstart i 2012 gjennomført en rekke tiltak som er sentrale i det forebyggende arbeidet mot a-krim. I 2021 er det blant annet publisert e-guider for bestilling av transporttjenester, gjennomført konseptarbeid for nasjonalt register for serveringsbevillinger, innhentet oppdatert kunnskap om innkjøp av renholdstjenester i proffmarkedet og gjennomført en kommunikasjonskampanje om kjøp av bilpleie- og verkstedtjenester rettet mot

forbrukere. Kampanjen ble gjennomført i samarbeid med SMSØ, og handlehvitt.no ble brukt som landingsside. Kampanjen gikk over seks uker høsten 2021 og ble kjørt i flere ulike sosiale kanaler. Den nådde bredt ut med over 11 millioner annonsevisninger og 45 000 økter på handlehvitt/bil.

SMSØ er et samarbeid mellom LO, NHO, KS, YS, Unio, Virke og Skatteetaten. SMSØ arbeider for å redusere svart økonomi og dermed bidra til like konkurransevilkår, gode arbeidsplasser og velferdstjenester. Aktuelle leveranser inn mot a-krimområdet er SMSØ sin lansering, sammen med DFØ, av en sjekklister til de omforente seriøsitetstestbestemmelsene i byggebransjen. Videre deltar SMSØ gjennom Seriøsitet i byggenæringen til digitalisering på tvers av aktører, spesielt på området «Sikker ID». I privatmarkedet har SMSØ levert veiledning og kampanjer på handlehvitt.no. Handlehvitt.no er en veiledningsside for forbrukere som ønsker å handle hvitt. Sammenliknet med 2020 er det en økning i antall besøkende på handlehvitt.no, og det er økning i antall som har sett publiseringer fra handlehvitt sin side på Facebook.

Medbyggerne er et prosjektsamarbeid mellom offentlig sektor, partene i arbeidslivet og byggebransjen i Vestfold og Telemark. Medbyggerne er et «Bottom Up»-prosjekt hvor håndverksbedrifter og entreprenører, sammen med fagbevegelsen og andre berørte deler av lokalt næringsliv, deltar aktivt sammen med representanter fra statlige etater og kommuner/fylkeskommune. Deltagere i samarbeidet er Statsforvalteren, fylkeskommunen, kommunene, Skatteetaten, Arbeidstilsynet, politiet, NHO, Virke, LO og mange bedrifter innen bygg- og anleggsbransjen. Hensikten er å fremme seriøsitet i bransjen. I 2021 er det videreført innsats hos 34 byggevarehus, det er utviklet en ny språktilpasset tipsløsning og en applikasjon for oppfølging av bygg- og anleggsprosjekter. Det er delt ut 3000 klistremerker til Medbygger-bedrifter og deres firmabiler for å fremme synlighet rundt bedriftenes seriøsitet. I tillegg er det gjennom Medbyggernes

Facebook-side utviklet og distribuert en informasjonsfilm for forbrukere. Aktivitetene på videregående skoler og seminarer mot leverandører er ikke gjennomført som planlagt grunnet smittevernsituasjonen.

Tettpå er et mobiliseringstiltak mot a-krim på tvers av offentlige etater, partene i arbeidslivet, byggebransjen og forbrukernes interesseorganisasjoner. Formålet med tiltaket er å påvirke og dyktiggjøre forbrukerne til å ta informerte valg av håndverkere. I regjeringens reviderte a-krimstrategi (2019) ble etatene utfordret til å rulle ut tiltaket nasjonalt. I 2021 har Tettpå avtale med 22 av landets største by- og hyttekommuner, fra Tromsø i nord til Kristiansand i sør. Telefonsjeneren i Tettpå har gjennomført 5900 samtaler. I mai 2021 ble nettsiden for Tettpå lansert, og i løpet av 7 måneder er nettsiden besøkt av 9700 forbrukere.

Skatteetatens samarbeidsavtaler inngås med store oppdragsgivere, herunder statlige etater, statsforetak, fylkeskommuner og kommuner, organisasjoner og andre relevante aktører. Hensikten er å etablere et løpende samarbeid som forsterker og utvikler effekten av partenes tiltak mot a-krim. Dette skal gjøre det enklere for partene å velge seriøse leverandører og underleverandører som opptre i tråd med norsk skatte- og avgiftslovgivning. I 2021 har Skatteetaten samarbeidsavtaler med tolv store oppdragsgivere og private entreprenører, fem av landets største bykommuner og to av landets største fylkeskommuner. Gjennom samarbeidsavtalene følges byggeprosjekter over hele landet til ca. 130 mrd. kroner opp, og 87 900 skatteattester med opplysninger om skatt og avgift er utstedt etter fullmakt. Antall skatteattester som er utstedt har økt sammenlignet med tidligere år. Skatteetaten har også inngått et samarbeid med 25 mellomstore kommuner for tiltaket «Kommunen som innkjøper og byggherre» og bistår kommunene med veiledning og kunnskapsoverføring for å styrke internkontroll på innkjøpsområdet.

Politiets næringslivskontakter skal formidle oppdatert kunnskap om trusselbildet til relevante virksomheter og aktører, gi råd til utbyggere for større bygg- og anleggsprosjekter, ha kontakt om kriminalitetsutfordringer med aktører i utsatte bransjer, og generelt være en pådriver og tilrettelegger for samhandling mellom politi, kontrolletater, næringslivet og organisasjonene. Økokrim har satt i gang arbeidet med å etablere en plattform for næringslivskontaktene der hensikten er å sikre at næringslivskontaktens innsats mot a-krim og andre kriminalitetsområder, er samordnet og likeartet. Det er ventet at en slik samordning vil gi effekter i fremtiden. Etableringen av en plattform for næringslivskontaktene er nevnt spesifikt i regjeringens revidert a-krimstrategi (2021). Politiets næringslivskontakt har delt forebyggende tiltak rettet mot forbrukere og oppdragsgivere på sosiale medier og direkte til offentlige etater og næringsliv. Et annet eksempel er at politiet, ved fagansvarlig for a-krim og næringslivskontakten, har laget en informasjonsfilm om a-krim som ble publisert på politidistriktets Facebook og LinkedIn. Dette førte til at NRK Innlandet tok kontakt og laget reportasje om a-krim i dekkskiftesongen som ble publisert på tv, nett og radio. Se også kapittel 2.3 som kort omtaler a-krimsentrenes samarbeid med næringslivskontaktene.

Resultater av informasjon og veiledning

I tillegg til at informasjon og veiledning gis gjennom samhandling, arbeides det med å informere og veilede oppdragsgivere og forbrukere ytterligere, blant annet ved å utvikle seriøsitetinformasjon. Markedet for de kriminelle aktørene kan og må reduseres ved å gjøre det lettere å finne frem til de seriøse aktørene. Både regjeringen og etatene jobber derfor med å gjøre informasjon om virksomheter lettere tilgjengelig for offentlige oppdragsgivere, private virksomheter og forbrukere.

Brønnøysundregistrene og Skatteetaten har i 2021 jobbet sammen for å gjøre det lettere for private virksomheter og forbrukere å vurdere om

leverandører er seriøse, og da imøtekomme tiltak 8 regjeringens reviderte a-krimstrategi (2021). For å realisere målsettingen i tiltaket, er det behov for regelverksutvikling som gjør det mulig å tilgjengeliggjøre opplysninger fra flere offentlige virksomheter. I påvente av dette gjennomføres det en pilot under gjeldende regelverk i samarbeid med Mittanbud og Startbank. Piloten vil være i drift fra 2022.

Inntil det foreligger en ordning som bedre kan synliggjøre seriøsitet, gir Skatteetaten ut seriøsitetinformasjon - skatteattester etter fullmakt - til de aktørene etaten har samarbeidsavtaler med. Dette øker oppdragsgiveres mulighet til å vurdere om leverandører er seriøse. Se avsnitt om Skatteetatens samarbeidsavtaler for ytterligere informasjon.

I 2021 ble det i tillegg gjennomført en større synlighetskampanje for å opplyse forbrukere om, og forhindre bruk av, useriøse håndverkere. Ved hjelp av skattepatruljen og a-krimsentrene ble det utdelt 11 000 brosjyrer til forbrukere i aktuelle områder i hele landet. Det ble opplyst om handlehvitt.no og veilederen fra Tettpå, og media ble benyttet for å informere om modus og hva man skulle være oppmerksom mot.

A-krimsentrenes innsats er først og fremst rettet mot sentrale trusselaktører. Kontroller og omtale

av dette bidrar imidlertid til å informere og veilede oppdragsgivere og forbrukere. I 2021 har koronapandemien gitt lavere aktivitet enn ønskelig, men sentrene har gjennom sin aktivitet fått god medieomtale. Det vises her til kapittel 4.4 som omhandler medieoppslag fra a-krimsentrene.

Resultater av kontroller

Kontroller av oppdragsgivere og leverandører medfører informasjon og veiledning som kan bidra til å styrke oppdragsgivere sin evne og vilje til å velge bort kriminelle aktører. Skatteetaten har, som del av samarbeidsavtalene, utført byggeplasskontroller. Aktiviteten har i år vært lavere enn tidligere, og det er gjennomført færre kontroller enn planlagt. Dette skyldes hovedsakelig pandemien.

Arbeidstilsynet fører kontroller (tilsyn) med offentlige oppdragsgivere, private bestillere og hovedleverandører. Dette gjøres for å følge opp at de overholder sitt ansvar i henhold til regelverk om lønns- og arbeidsvilkår i offentlige kontrakter og om informasjons- og påseplikt innenfor allmenngjøringslovgivningen. I 2021 ble det utført 155 slike tilsyn, hvorav over 65 prosent medførte minst én reaksjon. Antall tilsyn er lavere enn i 2020 da Arbeidstilsynet i 2021 har prioritert tilsyn med smittevern.

Tabell 6.7 Resultater av sentrale aktiviteter 2021 - oppdragsgivere og forbrukere

Aktivitet	Hva	Målgruppe	Resultat	Antall/beløp (fjoråret i parentes)
Samhandling	Treparts bransjeprogram	Oppdragsgivere og forbrukere	E-guide, kommunikasjonskampanje, kunnskapsrapport m.m.	-
	SMSØ	Oppdragsgivere og forbrukere	Antall besøkende handlehvit.no	80 000 (30 000)
			Rekkevidde handlehvit på facebook	1 107 000 (330 000)
	Medbyggerne	Oppdragsgivere og forbrukere	Antall sertifiserte Medbygger varehus	34 (34)
	Tettpå:	Forbrukere	Antall avtaler kommuner	22
			Antall gjennomførte telefonsamtaler	5900 (2500)
			Antall kun mottatt e-post med veileder	790 (460)
			Nettside tettpå:	
			Antall besøkende	9700 ²²
			Antall hendelser	52000
		Gjennomsnittstid på sidene per besøkende	14 min	
	Samarbeidsavtaler	Oppdragsgivere	Antall avtaler	19 (20)
			Omsetning byggeprosjekter	130 mrd (120 mrd)
			Antall skatteattester utstedt etter fullmakt	87900 (61100)
			Andel identifiserte avvik som er lukket grunnet samarbeidspartene	95 %
	Næringslivskontakter	Oppdragsgiver og forbruker	Antall distrikter	Alle politidistrikt, Kripas, Økokrim
Informasjon og veiledning	Synlighetskampanje	Forbrukere	Antall brosjyrer	11 000
			Informasjon personer Facebook	6410
Kontroller	Samarbeidsavtaler	Oppdragsgivere	Kontrollerte byggeplasser	30
	Tilsyn med bestillere og hovedleverandører	Oppdragsgivere	Antall tilsyn med informasjons- og påseplikt innen allmenngjorte områder	120 (370)
	Tilsyn med offentlige oppdragsgivere	Oppdragsgivere	Antall tilsyn med lønns- og arbeidsvilkår i offentlige kontrakter	35 (75)

6.3.3 Brukereffekter

Kjennetegn ved måloppnåelse er at oppdragsgivere og forbrukere har tilgang til informasjon, kunnskap om kjennetegn ved manglende etterlevelse, ikke aksepterer handel med kriminelle, kjenner konsekvensen av å medvirke til a-krim og etterlever plikter og regelverk, se figur 6.4. Det er utfordrende å vurdere effekter av den samlede innsatsen og de enkelte aktiviteter da effekter påvirkes av sammensatte forhold i og utenfor etatene.

Spørreundersøkelser i næringslivet tyder på at det er vilje til å velge bort useriøse og kriminelle leverandører, dette omtales nærmere i kapittel 7. I tillegg har Skatteetatens bedriftsundersøkelse om

etterlevelse, rapportering og oppdagelsesrisiko (SERO) tidligere undersøkt andelen som opplever at det er enkelt å sjekke om leverandører operer hvitt. Fra 2018 og frem til 2020 opplever stadig flere at det er enkelt å sjekke om leverandører opererer hvitt²³. Temaet ble undersøkt i 2021 i BA-proff-undersøkelsen som retter seg mot respondenter i proffmarkedet i bygg- og anleggsbransjen. Undersøkelsen viser at stadig flere oppgir at det er enkelt å sjekke om leverandører operer hvitt – også i 2021 (48 prosent mot 41 prosent året før).

²² Forekommer mangler i registrerte besøkende som kommer fra lenker fra andre nettsider.

²³ Dette temaet ble ikke undersøkt videre i SERO 2021.

I det påfølgende omtales tilgjengelig informasjon om effekter av aktiviteter knyttet til samhandling, informasjon og veiledning og kontroller.

Effekter av samhandling

Effekter av samhandling omtales her i tilknytning til de etablerte samarbeidene treparts bransje-program, Medbyggerne, Tettpå og samarbeids-avtalene. Det er ikke gjennomført effektmålinger av alle små og store tiltak gjennomført i regi av treparts bransje-program, SMSØ og næringslivs-kontaktene, og omtalen er begrenset til det som finnes av informasjon om effekter.

I 2020 ble det på oppdrag fra Arbeids- og sosialdepartementet gjennomført en evaluering av hvordan treparts bransje-program fungerer som arbeidsform og virkemiddel²⁴. Hovedkonklusjonen er at bransjeprogrammene er verdifulle arenaer for samarbeid mellom sentrale aktører i arbeidslivet, og at de har vist evne til å identifisere og gjennomføre tiltak som kan bidra til å bedre forholdene i sine respektive bransjer.

Medbyggerne bidrar til samhandling, informasjon og synlighet rundt seriøsitet. Bedrifter i Medbyggerne rapporterer om økt oppdragsmengde fra privatmarkedet og økt etterspørsel fra håndverksbedrifter om å bli del av Medbyggerne. Kommunene har økt kompetanse knyttet til internkontroll og oppfølging av egne byggeprosjekter, og offentlige etater mottar tips knyttet til useriøse aktører i bransjen.

Tettpå har fått mange gode omtaler, og medieanalysen i 2020 viste at nasjonal implementering av tiltaket ble oppfattet svært positivt i markedet. En forbrukerundersøkelse fra 2017 indikerer også at de som er kontaktet gjennom Tettpå, anser dette som positivt, sannsynligvis vil undersøke nærmere før de velger håndverker og tror tiltaket kan redusere etterspørsel etter useriøse håndverkere. Siden

Effekter av kontroller

2017 har tiltaket blitt skalert opp, slik at flere forbrukere nås med informasjon. 95 prosent av forbrukerne som kontaktes ønsker å få tilsendt lenke til Tettpå veilederen. Gjennomsnittstiden brukt på nettsidene er 14 minutter. Dette tyder på at nettstedet gir besøkende nyttig informasjon.

I 2021 evaluerte Oslo Economics Skatteetatens samarbeidsavtaler ved å rette en spørreundersøkelse mot samarbeidspartene. Undersøkelsen indikerer at avtalene fungerer i henhold til hensikt, blant annet ved at samarbeidspartene opplever at avtalene bidrar til at det blir enklere å velge seriøse leverandører, det blir enklere å avvise useriøse aktører, og at skatteattesten som utstedes er nyttig. Andel avvik som er identifisert gjennom samarbeidet og deretter rettet opp som følge av partenes innsats, er 95 prosent. Evalueringen bekrefter dermed evalueringen fra 2019, og NTAES situasjonsbeskrivelse fra 2020 som oppgir at Skatteetatens samarbeidsavtaler har god effekt på samarbeidspartenes evne og vilje til å velge bort useriøse aktører.

Effekter av informasjon og veiledning

I forbindelse med den tidligere omtalte synlighetskampanjen ble informasjon om hvordan useriøse håndverkere kan unngås delt til forbrukere over hele landet og formidlet via Facebook. Tiltaket innebærer at et høyt antall fikk tilgang til informasjon som kan gjøre disse bedre i stand til å ikke bidra til a-krim ved kjøp av varer og tjenester.

A-krimsentrene og annet lokalt a-krimssamarbeid har bidratt med å formidle informasjon til oppdragsgivere og forbrukere. Sentrene har gjort en egenrevisning av hvorvidt innsatsen mot oppdragsgivere og forbrukere har påvirket trusselaktørers tilgang til markedet. På en skala fra 1 til 5, der 5 er «svært god virkning», har sentrene gitt en gjennomsnittlig vurdering på 2,8.

²⁴ Krohn, Kristina O, Helga Rognstad, Mia C Bratz, Kine Bernsten, Marianne Kulstad og Avesta Gåskjønlie (2020):

Evaluering av treparts bransje-program som arbeidsform. Rapport fra Deloitte AS.

Kontroller mot oppdragsgivere foregår hovedsakelig gjennom byggeplasskontroller og tilsyn av offentlige og private bestillere.

Gjennom kontroller med virksomheter som bestiller tjenester, blir flere oppdragsgivere satt i stand til å avdekke ulovlige forhold og innskrenke markedet for kriminelle aktører. På grunn av pandemien er det imidlertid gjennomført færre kontroller de to siste årene enn tidligere år. Dette tilsier at den samlede effekten av kontroll har vært mindre enn tidligere.

Samlet vurdering av brukereffekt - oppdragsgivere og forbrukere

For at oppdragsgivere og forbrukere ikke skal bidra til a-krim ved kjøp av varer og tjenester har etatene samhandlet, informert, veiledet og utført kontroller. Resultatene tilsier at oppdragsgivere og forbrukere har fått økt tilgang til informasjon og dermed blitt satt i bedre stand til å velge bort kriminelle aktører. Dette styrkes ved at også spørreundersøkelser indikerer at det er vilje blant oppdragsgivere til å velge bort kriminelle aktører, og at det oppleves som stadig enklere å identifisere useriøse aktører. Samtidig kan en redusert kontrollinnsats mot bestillere og offentlige oppdragsgivere ha medført at færre av disse har fått veiledning og sanksjoner i tilsyn.

7 Samfunnseffekter av innsatsen mot arbeidslivskriminalitet

Innsatsen overfor sentrale trusselaktører, utenlandske arbeidstakere, oppdragsgivere og forbrukere skal medføre at kriminelle i arbeidslivet opplever redusert handlingsrom. Dette innebærer at de kriminelle skal få redusert kapasitet og intensjon, redusert tilgang på arbeidskraft å utnytte og redusert tilgang på oppdrag. Dette vil medføre at kriminelle opplever at handlingsrommet reduseres. Opplevd oppdagelsesrisiko kan redusere sannsynligheten for ulovligheter ytterligere, fordi aktørene vil vurdere gevinsten av en ulovlighet opp mot risikoen for å bli oppdaget og påfølgende straff²⁵. Samlet kan dette bidra til å redusere omfanget av a-krim. Redusert omfang gjør at vi beskytter de fem samfunnsverdiene a-krim truer. I dette kapitlet presenteres noen indikatorer for utviklingen i opplevd oppdagelses-sannsynlighet, a-krim og de fem samfunnsverdiene.

7.1 Opplevd oppdagelses-sannsynlighet

Det er nærliggende å anta at det å bli kontrollert øker opplevd oppdagelses-sannsynlighet og dermed etterlevelsen. En studie med tilfeldige kontroller av små, norske virksomheter viser hvordan dette er tilfellet. Etter å ha blitt utsatt for tilfeldige kontroller økte de kontrollerte virksomhetene de påfølgende innrapporterte lønnsutgiftene med 18 prosent relativt til kontrollgruppen som ikke ble utsatt for kontroll²⁶.

Skatteetatens bedriftsundersøkelse om etterlevelse, rapportering og oppdagelsesrisiko (SERO)

viser en nedadgående trend i andelen som oppgir stor sannsynlighet (stor + svært stor) for at virksomheten vil bli kontrollert av skattemyndigheten de neste to årene. I 2021 opplever 41 prosent at dette er sannsynlig, mot 53 prosent i 2019.

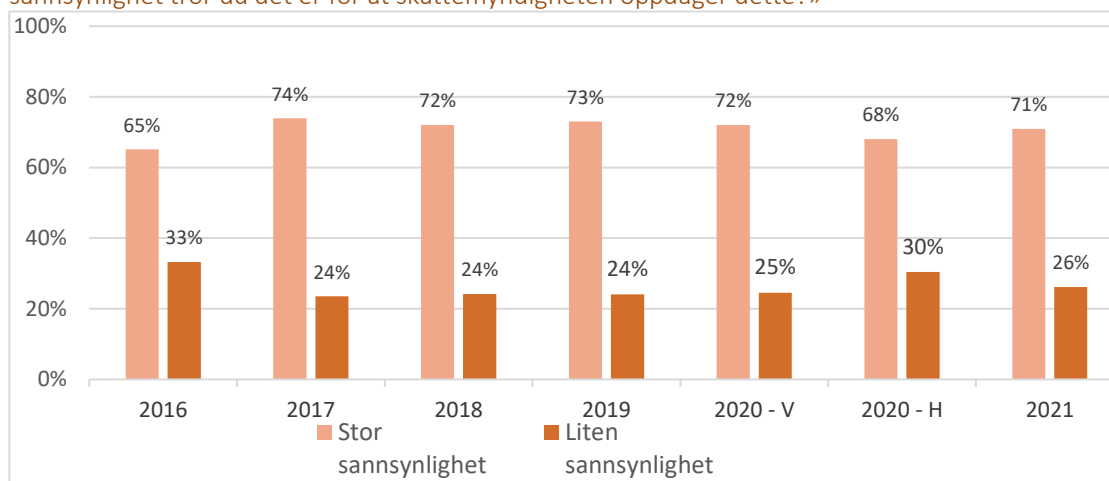
SERO-undersøkelsen viser videre at andelen som oppgir stor sannsynlighet (stor + svært stor) for at skattemyndigheten vil oppdage om en unnlater å rapportere inn alle skatter og avgifter, er tilbake på nivå med tidligere år, etter en nedgang høsten 2020. I 2021 oppgir 71 prosent stor opplevd oppdagelses-sannsynlighet, se figur 7.1. Siden 2019 har det imidlertid vært en nedadgående trend i andelen som oppgir svært stor oppdagelses-sannsynlighet. Til tross for vedvarende innsats over tid skiller bygg- og anleggsbransjen seg fortsatt ut med lavere opplevd oppdagelses-sannsynlighet enn øvrige bransjer.

Kriminalitets- og sikkerhetsundersøkelsen i Norge (KRISINO), gjennomført av Næringslivets Sikkerhetsråd, viser at det i 2021 var 53 prosent av respondentene som svarte at det er stor eller svært stor sjanse for å bli oppdaget av myndighetene ved regelbrudd eller feilaktige opplysninger om inntekter og utgifter, mens 37 prosent mente sjansen er svært liten eller liten. Det er en liten endring fra forrige undersøkelse i 2019, der 50 prosent mente det var stor eller svært stor sjanse for å bli oppdaget, mens 39 prosent mente det var liten eller svært liten sjanse.

²⁵ Se for eksempel Allingham og Sandmo (1972) med eksempel om skatteunndragelser.

²⁶ Børneby, Alstadsæter og Telle (2021) Limits to third-party reporting: Evidence from a randomized field experiment in Norway. *Journal of Public Economics*.

Figur 7.1 «Dersom en virksomhet i din bransje unnlater å rapportere inn alle skatter og avgifter, hvor stor sannsynlighet tror du det er for at skattemyndigheten oppdager dette?»

Kilde: SERO

Samlet vurdering opplevd oppdagelsessannsynlighet

Samlet ser det ut til at opplevd oppdagelsessannsynlighet har vært forholdsvis stabil i årene 2017-2021. Siden 2019 har det imidlertid vært en nedadgående trend i andelen som oppgir stor sannsynlighet for kontroll og i andelen som oppgir svært stor oppdagelsessannsynlighet. Bygg- og anleggsbransjen skiller seg fortsatt ut med lavere opplevd oppdagelsessannsynlighet enn øvrige bransjer.

7.2 Omfanget og utviklingen av a-krim

A-krim har blitt avdekket i bransjer med en høy andel ufaglærte, manglende regulering, lave etableringskostnader og utbredt bruk av underleverandører. Eksempler på bransjer er bygg og anlegg og transport, men også fiskeri. Her kamoufleres ulovlig fiske ved hjelp av underrapportering. Det er imidlertid utfordrende å estimere omfanget av et problem hvor aktører forsøker å skjule sine handlinger. Kriminaliteten er ikke direkte observerbar, og omfanget påvirkes av mange og sammensatte forhold. For å forsøke å estimere omfanget av kriminalitet, finnes det to

hovedtilnærminger - indirekte makrotilnærminger og direkte mikrotilnærminger.

7.2.1 Indirekte tilnærminger

Estimeringsmetoden utviklet av Schneider, er den mest kjente indirekte makrotilnærmingen og har blitt benyttet i en rekke empiriske studier²⁷. Denne tilnærmingen viser at skyggeøkonomien i Norge, som også inkluderer a-krim, i gjennomsnitt representerte 14,07 prosent av bruttonasjonalproduktet i årene 1991-2015. Usikkerheten knyttet til estimeringene er imidlertid store²⁸.

7.2.2 Direkte tilnærminger

Direkte mikrotilnærminger benytter data om individer eller virksomheter fra tilfeldige kontroller, risikobaserte kontroller eller spørreundersøkelser for å beregne omfanget.

De mest pålitelige direkte tilnærmingene anses ofte å være basert på informasjon fra *tilfeldige kontroller*. Ved å trekke et tilstrekkelig antall tilfeldige aktører til kontroll kan kontrollutvalget anses som et representativt utvalg av den større populasjonen. Andelen som blir avdekket som kriminelle, kan dermed antas å tilsvare andelen kriminelle i populasjonen. Det er imidlertid uavklart

²⁷ F.eks. Schneider, F. (2007), Shadow economies and corruption all over the world: new estimates for 145 countries, *Economics*, 2007-9, July; Schneider, F., A. Bühn and C. E. Montenegro (2010), New estimates for the shadow

economies all over the world, *International Economic Journal*, 24(4): 443-61.

²⁸ Medina og Schneider (2018). Shadow Economies Around the World: What Did We Learn Over the Last 20 Years?

hvor godt tilfeldige kontroller evner å avdekke alle former for kriminalitet. Følgelig benyttes tilfeldige kontroller fortrinnsvis for å skaffe kunnskap om utbredelse av spesifikke hendelser på et avgrenset område. Eksempelvis gjennomførte Skatteetaten i 2021 tilfeldige kontroller innen bygg og anlegg, transport og renhold for å avdekke feilklassifisering av lønn som næringsinntekt. Feilklassifisering av lønn som næringsinntekt har en rekke uheldige konsekvenser, både for arbeidstakeren og for samfunnet. Det er først og fremst faren for utnyttning av arbeidstakere og sosial dumping, skattejuks og innkrevingsproblemer som gjør feilklassifisering til et problem og en risiko for a-krim. Kontrollene viste at for 12,9, 13,1 og 25,7 prosent av enkeltpersonforetak innenfor henholdsvis bygg og anlegg, transport og renhold har foretaket feilklassifisert hele eller deler av inntekten.

Risikobaserte kontroller innebærer at det ikke er tilfeldig hvem som blir trukket ut til kontroll. Aktører blir kontrollert utfra hvem som mest sannsynlig har begått kriminalitet. Denne utvalgsskjevheten medfører metodiske utfordringer for estimering av omfang. Det er utviklet statistiske metoder for å korrigere for utvalgsskjevheten som oppstår. Det er imidlertid uvisst hvorvidt en i praksis lykkes med å innfri betingelsene som inngår i metodene. I 2017 estimerte Samfunnsøkonomisk analyse AS på bakgrunn av informasjon fra Skatteetatens risikobaserte kontroller, at i Norge lå skjult verdiskaping knyttet til a-krim mellom 28-108 milliarder kroner i 2015, eller om lag 12 og 60 milliarder kroner for arbeidslivskriminalitet basert på unndragelser²⁹. Gitt fraværet av øvrige studier for sammenligning og robusthets-vurderinger er det knyttet stor usikkerhet også til denne estimeringen.

Spørreundersøkelser kan benyttes for å få indikasjoner på respondenters opplevelser knyttet til a-krim. Slike undersøkelser er imidlertid også forbundet med en rekke feilkilder som kan true både påliteligheten og validiteten til resultatene³⁰. Det er spesielt nærliggende å anta at spørsmål knyttet til kriminelle handlinger og unndragelser kan gi respondentene incentiver til å oppgi svar som samsvarer med samfunnets holdninger, fremfor sine egne. Repeterende undersøkelser over tid anses likevel å kunne gi indikasjon på utvikling i respondentenes opplevelser om fenomener.

I SERO-undersøkelsen blir det spurt om næringslivets oppfatning av hvor vanlig ulike former for a-krim er i egen bransje. Figur 7.2 fremstiller utviklingen i respondentenes svar. I fremstillingen sammenliknes respondentene fra risikobransjer og øvrige bransjer fra SERO³¹. Resultatene viser at a-krim er opplevd som ganske vanlig i enkelte risikobransjer, og at andelen som oppgir at a-krim er vanlig, er lavere enn fjoråret for de fleste av bransjene.

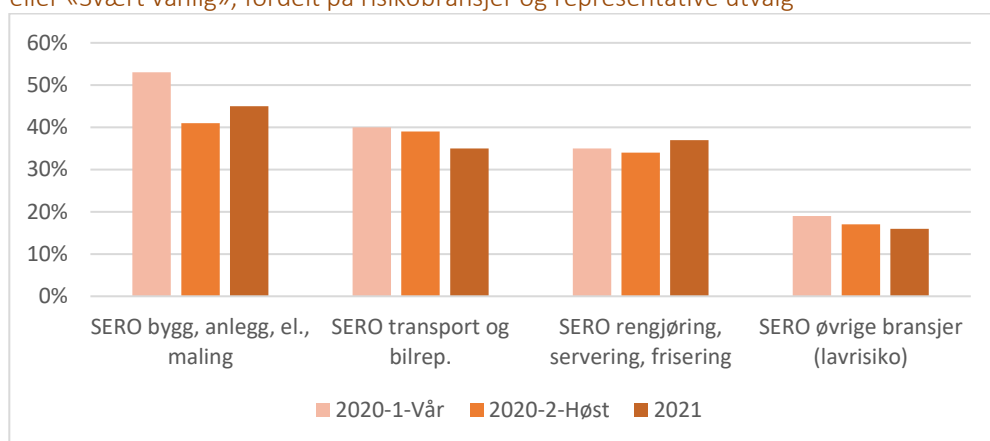
Undersøkelsen tar også for seg regelbrudd knyttet til HMS, svart arbeid, lønns- og arbeidsvilkår, trygdeytelser, oppholds- og arbeidstillatelser og brudd på innleiebestemmelser. I likhet med utviklingen i a-krim generelt som vist i figur 7.2, har utviklingen i disse regelbruddene indikert at de oppleves som mindre vanlig over tid, med unntak av brudd på trygdeytelser. Brudd på trygdeytelser har økt fra 18 til 21 prosent i renholdsbransjen. Det er likevel fortsatt en større andel innen bygg og anlegg, renhold, transport og fiskeri som oppgir at utfordringer knyttet til a-krim er vanlig enn for øvrige bransjer.

²⁹ Samfunnsøkonomisk analyse AS (2017) Analyse av former, omfang og utvikling av arbeidslivskriminalitet. Rapport nr. 69-2017

³⁰ Podscoff (2003) Common Method Biases in Behavioral Research: A Critical Review of the Literature and Recommended Remedies, Journal of applied psychology

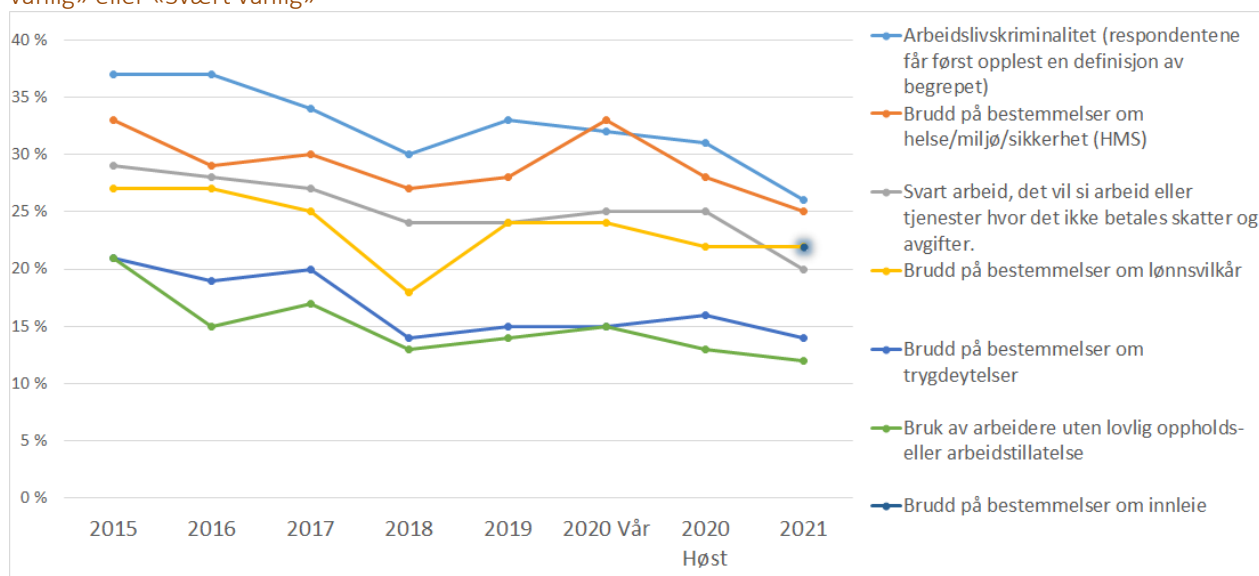
³¹ Øvrige bransjer: handel, øvrig tjenesteytende, industri etc., primærnæringer, offentlig, helse og undervisning, eiendom.

Figur 7.2 «Hvor vanlig eller uvanlig tror du a-krim er i din bransje i dag?» - Andel som oppgir «Ganske vanlig» eller «Svært vanlig», fordelt på risikobransjer og representative utvalg

Kilde: SERO

Figur 7.3 «Hvor vanlig eller uvanlig tror du det er med følgende i din bransje?» - Andel som oppgir «Ganske vanlig» eller «Svært vanlig»

Kilde: BA-proff

BA-proff undersøkelsen retter seg mot proff-markedet i tre bransjer innen bygg og anlegg³² - oppføring av bygninger, anleggsvirksomhet og spesialisert bygg- og anleggsvirksomhet. Disse tre skiller seg fra hverandre når det gjelder oppgaver og størrelse. Oppføring av bygninger representerer den største av de tre bransjene målt i omsetning. Som vist i figur 7.3 indikerer undersøkelsen at 26 prosent opplever a-krim som ganske eller svært vanlig i 2021, ned fra 31 prosent høsten 2020. Nedgangen i opplevd a-krim fra 2015 til 2021 er signifikant for alle typer regelbrudd, med unntak av

brudd på bestemmelser om lønnsvilkår. Respondenter innen oppføring av bygninger oppgir i større grad at alle typer regelbrudd oppleves som vanlig, relativt til de to andre bransjene. Andelen i bygg og anlegg som oppgir at regelbrudd knyttet til a-krim er vanlig, er markant lavere i BA-proff-undersøkelsen enn for respondenter i SERO som har næringsvirksomhet i bygg- og anleggsbransjen. Her er det imidlertid verdt å merke seg at undersøkelsene retter seg mot ulike utvalg innen bygg og anlegg.

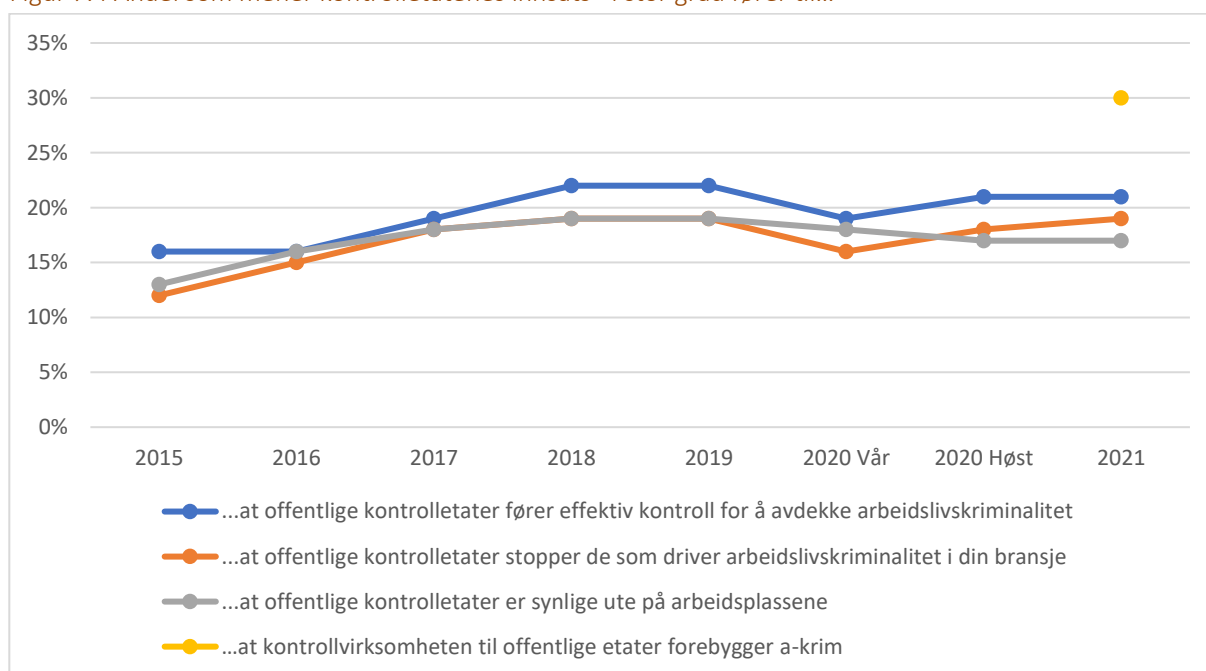
³² SSB nacekoder.

7.2.3 Opplevelse av innsatsen for å redusere a-krim

Omfanget av a-krim kan påvirkes av mange og sammensatte forhold både i og utenfor kontrolletatene. Dette medfører kompliserte årsakssammenhenger. Det er derfor utfordrende å knytte resultatene fra spørreundersøkelsene direkte til innsats mot a-krim. BA-proff gir imidlertid indikasjoner på respondentenes opplevelse av etatenes innsats, se figur 7.4. I undersøkelsen fra 2021 mente 21 prosent av respondentene at offentlige etater førte effektiv

kontroll. Det er en økning på 5 prosentpoeng siden 2015. Videre er det en svak oppgang fra 2020 til 2021 i andelen som mener at offentlige etater i stor grad stopper de som driver a-krim i bransjen. Likevel er det fortsatt under 20 prosent som opplever at a-krim stoppes. Undersøkelsen fra 2021 viser imidlertid at 30 prosent mener at kontrollvirksomheten til offentlige etater forebygger a-krim. Undersøkelsen indikerer derfor på en opplevelse av at kontrolletatene er bedre på å forebygge a-krim i den forstand å hindre at aktører blir kriminelle, enn de er til å stoppe aktører som allerede er kriminelle.

Figur 7.4 Andel som mener kontrolletatenes innsats «I stor grad fører til...»

Kilde: BA-proff

BA-proff peker også på en tydelig forskjell i opplevelse av innsatsen, avhengig av om respondenten har hatt besøk av en eller flere etater det siste året. Undersøkelsen viser at de som har hatt kontroll, som regel er mer positive til innsatsen enn de som ikke har hatt kontroll.

Samlet vurdering omfanget og utviklingen av a-krim

Samlet sett er det indikasjoner på at omfanget av a-krim er et alvorlig samfunnsproblem, men spørreundersøkelser mot næringslivet viser at færre opplever at utfordringer knyttet til a-krim er vanlig i 2021 enn tidligere år, spesielt innen bygg og

anlegg. Det er likevel fortsatt en større andel innen bygg og anlegg, renhold, transport og fiskeri som oppgir at utfordringer knyttet til a-krim er vanlig enn for øvrige bransjer.

7.3 A-krim samarbeidet skal bidra til å beskytte fem samfunnsverdier

Gjennom å oppnå brukermålene skal det tverretatlige a-krimssamarbeidet bidra til redusert a-krim, og derigjennom beskytte fem samfunnsverdier. De fem samfunnsverdiene henger sammen slik at måloppnåelse knyttet til én vil påvirke måloppnåelsen knyttet til de andre.

De fem samfunnsverdiene er:

- Høy oppslutning om finansiering av velferdsstaten
- Tillitt til myndighetene
- Likere konkurransevilkår i næringslivet
- Rettsikkerhet, trygghet og lovlige lønns- og arbeidsvilkår for arbeidstakere
- Trygghet for kvalitet og leveringsdyktighet ved kjøp av varer og tjenester

7.3.1 Høy oppslutning om finansiering av velferdsstaten

Høy oppslutning om finansiering av velferdsstaten avhenger av tillit mellom borgere og tillit til at samfunnsinstitusjonene fungerer. For eksempel viser forskning innen tillit og skatt at etterlevelsen øker når skattesystemet oppfattes som rettferdig³³. Dersom man blir urettferdig behandlet som en unndrager, kan det redusere skattemoral³⁴. Skatteyttere vil akseptere at autoriteter tar avgjørelser som ikke går i deres favør, så lenge prosessen oppfattes som rettferdig og legitim³⁵.

I SERO-undersøkelsen 2021 er 67 prosent enige i at flertallet av virksomheter rapporterer korrekt til skattemyndighetene. Kun 6 prosent mener bevisste skatteunndragelser i enkelte tilfeller kan aksepteres. KRISINO-undersøkelsen for 2021 indikerer, i likhet med forrige undersøkelse fra

2019, at over 80 prosent er villige til å betale mer hvis det er mistanke om ulovlige lønns- og arbeidsvilkår eller skatteunndragelser hos den billigste leverandøren. Holdninger til unndragelser kan påvirkes av krisetid. Generelt er aksepten for unndragelse lav, men når en setter unndragelse i sammenheng med situasjoner som oppstår som følge av sjokk i økonomien, så øker aksepten for unndragelse hos virksomheter dramatisk. Når unndragelse kan forklares som følge av slike sjokk, som for eksempel tap av arbeidsplasser og konkurs, øker aksepten for unndragelse³⁶.

7.3.2 Tillit til myndighetene

I SERO-undersøkelsen blir det spurt om i hvilken grad norske virksomheter har tillit til offentlige institusjoner, se figur 7.5. Overordnet trend for generell tillit til institusjoner og aktører er positiv, fra før koronapandemien og gjennom pandemien. Skatteetaten, politiet og rettsvesenet nyter høy, og like stor tillit hos norske bedrifter. Stortinget og NAV er i en mellomposisjon, mens politikere og de politiske partiene er nederst.

Ifølge Skatteetatens bedriftsundersøkelse 2021³⁷ er 27 prosent av virksomhetsledere helt enige i påstanden om at «jeg har tillit til at Skatteetaten får tatt virksomheter som bevisst unndrar skatt». Dette er en nedgang fra 30 prosent i 2020.

³³ Fortin et al. (2007), van Dijke og Verboon (2010).

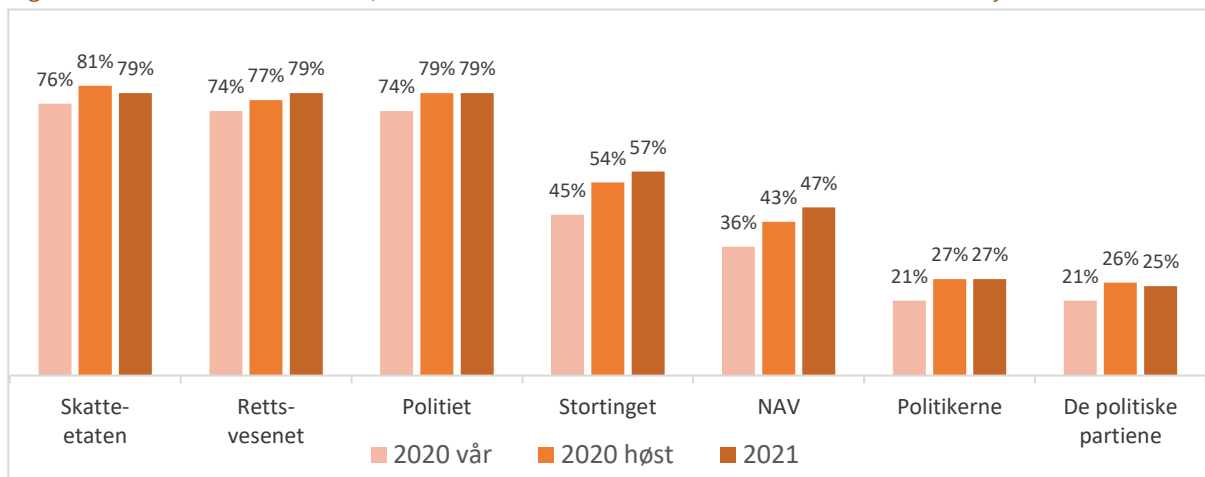
³⁴ Feld og Frey (2003).

³⁵ Taylor (2001).

³⁶ Skaalbones, Haakens og Olden (2021) Holdningene til skatteunndragelse påvirkes av krisetid og hvem som unndrar. Skatteetatens Analysenytt.

³⁷ [Rapport bedriftsundersøkelse 2021.pdf \(skatteetaten.no\)](#)

Figur 7.5 «På en skala fra 0 til 10, hvor stor eller liten tillit har du til hver av disse institusjonene?»

Kilde: SERO

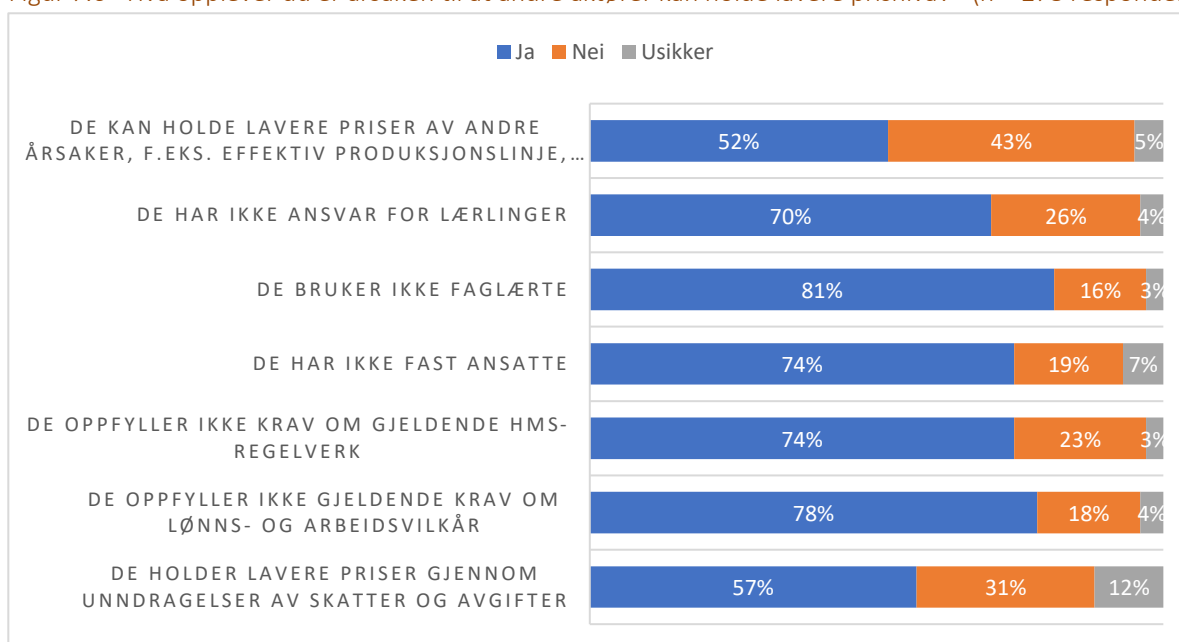
7.3.3 Likere konkurransevilkår i næringslivet

Når det gjelder konkurransesituasjonen, viser SERO-undersøkelsen våren 2021 at 31 prosent opplever å måtte konkurrere mot/med virksomheter som har et lavere kostnadsnivå, fordi de for eksempel driver svart eller på en annen måte unndrar skatter og avgifter. Dette er på samme nivå som tidligere. Nedbrutt mot bransjegrupper indikerer SERO at mellom 50 og 60 prosent i risiko-bransjene bygg og anlegg, transport og reparasjon av motorvogner, samt renhold, servering og frisering ofte opplever svart konkurranse. Tilsvarende andel i gruppen «øvrige» er på 21

prosent. Fra første målepunkt våren 2020 er det lite variasjon over de totalt tre målepunktene, med unntak av bygg og anlegg der utviklingen har vært 62, 45 og 57 prosent i henholdsvis vår 2020, høst 2020 og 2021.

BA-proff-undersøkelsen fra 2021 viser at 26 prosent av respondentene opplever i stor grad å ofte tape anbudsrunder mot aktører som tilbyr lavere prisnivå. På oppfølgingsspørsmål om hvorfor dette kan være tilfellet, er det at virksomheter ikke bruker faglærte eller ikke oppfylder gjeldende krav til lønns- og arbeidsvilkår, de vanligste årsakene til dette, se figur 7.6.

Figur 7.6 «Hva opplever du er årsaken til at andre aktører kan holde lavere prisnivå?» (n = 278 respondenter)

Kilde: BA-proff

KRISINO-undersøkelsen fra 2021 indikerer at transport og lagring topper listen når det gjelder utfordringer knyttet til konkurranse fra kriminelle, der en fjerdedel av virksomhetene opplever at lovlydige aktører utkonkurreres av kriminelle. Deretter følger bygg og anlegg sammen med overnatting og servering. Bransjene som skiller seg negativt ut, er alle preget av skarp konkurranse, lave marginer og høy bevegelse av arbeidskraft på tvers av landegrensene.

7.3.4 Rettsikkerhet, trygghet og lovlige lønns- og arbeidsvilkår for arbeidstakere

Arbeidsmiljøet i norske virksomheter regnes generelt sett som blant de beste i Europa, og på et stabilt høyt nivå over tid.³⁸ Ulike deler av arbeidslivet har imidlertid både ulik grad av og ulike typer utfordringer, og enkelte grupper av arbeidstakere er mer utsatt enn andre. Det totale omfanget av arbeidstakere som ikke har lovlige lønns- og arbeidsvilkår i Norge, er ukjent.

I SERO-undersøkelsen spørres virksomhetene om de opplever at bruk av arbeidere uten lovlig oppholds- eller arbeidstillatelse er vanlig i deres bransje. Resultatene indikerer at stadig færre opplever dette som vanlig. I 2021 oppgir 12 prosent at dette er vanlig mot 14 prosent i 2019. BA-proff-undersøkelsen bekrefter i stor grad resultatene fra SERO, gjennom at stadig færre opplever at bruk av arbeidere uten lovlig oppholds- eller arbeidstillatelse er vanlig. I 2021 oppgir 12 prosent at dette er vanlig, mot 21 prosent i 2015.

Fafo har, på oppdrag fra Arbeidstilsynet, Fellesforbundet, LO og Skatteetaten, gjennomført en spørreundersøkelse om arbeids- og levevilkår blant 1 000 bosatte arbeidsinnvandrere fra Polen og Litauen i Norge.³⁹ Ni av ti oppga at de aldri hadde

opplevd å bli utsatt for såkalt lønnsstyveri. Det var imidlertid variasjoner blant ulike undergrupper, blant annet oppga de yngste arbeidstakerne å være mer utsatt for lønnsstyveri enn andre. Én av fire polske respondenter i undersøkelsen mente videre at de tjente mindre enn en norsk person i samme jobb, som er en betydelig andel. Tilsvarende andel blant litauere var 15 prosent. Andre viktige arbeidsvilkår er knyttet til det å ha arbeidsavtale og å kunne utføre arbeidet på en forsvarlig måte. Ni av ti respondenter, som var ansatt i en virksomhet, oppga at de hadde skriftlig arbeidsavtale. Like mange hadde aldri følt seg presset til å utføre farlig arbeid mot sin vilje. Det må imidlertid anses som alvorlig at én av ti hadde opplevd dette én eller flere ganger. Det må også presiseres at resultatene av denne undersøkelsen blant bosatte arbeidstakere trolig viser et bedre bilde enn det som er situasjonen blant ikke bosatte arbeidsinnvandrere i Norge.

Fafo har også undersøkt hvor mange som ligger under, på eller rett over minstelønnsattsene innen de allmenngjorte tariffområdene i 2018.⁴⁰ Det var høyest andel arbeidstakere med avtalt lønn under allmenngjort minstesats i jordbruk og gartnerier (18 prosent, sats for de som har vært ansatt mer enn 6 mnd.), renhold (14 prosent) og overnatting, servering og catering (12 prosent). Arbeidstakere som ikke var registrert som bosatte i Norge, dominerte blant de som hadde avtalt lønn under eller rett over de allmenngjorte sattsene. En fersk evaluering av allmenngjøringsordningen bekrefter imidlertid tidligere funn som tilsier at den virker etter hensikten, i form av å motvirke sosial dumping og uheldig konkurransevridning.⁴¹

³⁸ Statens arbeidsmiljøinstitutt (2021): Faktabok om arbeidsmiljø og helse 2021, status og utviklingstrekk. STAMI-rapport, årgang 2, nr. 4, Oslo: Statens arbeidsmiljøinstitutt.

³⁹ Ødegård, Anne Mette og Rolf K. Andersen (2021): Arbeids- og levevilkår for bosatte arbeidsinnvandrere fra Polen og Litauen. Fafo-rapport 2021:14.

⁴⁰ Jordfald, Bård, Elin Svarstad og Ragnar Nymoene (2021): Hvem er de lavlønte? Fafo-rapport 2021:29.

⁴¹ Andreas Benedictow, Bjorn Dapi, Fernanda Winger Eggen, Hege Marie Gjefsen, Anders Kjelsrud, Jonas Måøy, Maja Tofteng og Elin Svarstad (2021): Evaluering av ordningen med allmenngjøring av tariffavtaler. Rapport nr. 13-2021, Samfunnsøkonomisk analyse AS.

7.3.5 Trygghet for kvalitet og leveringsdyktighet ved kjøp av varer og tjenester

SMSØ-undersøkelsen 2020⁴² indikerer at 4 prosent har opplevd å kjøpe arbeid hvitt som de i etterkant tror var svart. Tilsvarende var 5 prosent i 2018. Når respondentene blir spurt om årsaken til at de tror dette, er det i stor grad mangel på kvittering og kontant betaling. De aller fleste svarer at det er enkelt å vite om arbeidet som utføres for dem er svart eller hvitt. SMSØ-undersøkelsen 2020 viser at 6 prosent svarer at det kan være vanskelig å vite om arbeidet som utføres for dem er svart eller hvitt. Dette er en nedgang fra 16 prosent fra forrige målepunkt i 2016. For å finne ut av om arbeidet som utføres er svart eller hvitt, oppgis søk på nett som den vanligste måten.

7.3.6 Eksterne faktorer som påvirker samfunnsverdiene

Sett bort ifra den spesielle situasjonen i 2021 på grunn av koronapandemien, er det flere langsiktige trender som påvirker utviklingen av a-krim og samfunnsverdiene, også faktorer utenfor etatens direkte kontroll. For eksempel er gjenåpningsprosesser, vaksinasjonsgrad, inflasjon, rentenivå, boligpriser, valutakurser, aksjemarked og oljepengebruk viktige faktorer som vil påvirke hvordan Europa og Norge vil se ut etter en gjenåpning av samfunnet.

Selv om det ikke er en direkte sammenheng mellom innvandring og a-krim, er det noen utvalgte bransjer som skiller seg negativt ut med tilfeller av a-krim og relativt høye andeler med arbeidsinnvandrere⁴³. Det internasjonale arbeidsmarkedet

og arbeidsinnvandring til Norge er derfor en relevant faktor for fremtidig nivå av a-krim. Selv om store deler av Europa har opplevd vekst i etterspørsel gjennom 2021, er arbeidsledigheten fortsatt høy. Pandemien har hatt en sterk og negativ påvirkning på økonomien i mange land i verden, og Norge vil fortsatt være et attraktivt land for EØS-borgere og tredjelandsborgere⁴⁴.

Veien tilbake til en normalsituasjon som før pandemien, er svært ubalansert mellom land⁴⁵. Negative sosiale og økonomiske konsekvenser av pandemien særlig i lavinntektsland som risikerer å henge etter relativt til høyinntektsland, kan derfor få en «spillover»-effekt også til Norge. Disse ubalansene i makroøkonomisk innhenting mellom land kan påvirke utviklingen i trusselbildet i Norge. Desto verre økonomiske og sosiale forhold de utenlandske arbeidstakerne reiser fra, desto mer sårbare vil de være for utnyttelse i Norge.

Mange land har opplevd en økning i statsgjeld som følge av pandemien. OECD uttrykker en bekymring om mangel på planer om å stabilisere offentlige finanser og mangel på fokus mot produktive investeringer blant annet i utdanning og infrastruktur, noe som er en viktig faktor for å styrke tillit til lands evne til å skape økonomisk vekst i tiden fremover. Utviklingen i a-krim vil henge sammen med lands evne til å stabilisere ubalanser i offentlige finanser⁴⁶. Lavtlønnede og personer med innvandrerbakgrunn er spesielt rammet av denne krisen, og blir i større grad langtidsledige og faller utenfor samfunnet. Utenlandsk arbeidskraft har stått for 30 prosent av den reduserte sysselsettingen i Norge det siste året⁴⁷.

⁴² [Undersøkelse om svart arbeid \(samarbeidmotsvartokonomi.no\)](#)

⁴³ Eksterne faktorer – arbeidslivskriminalitet og arbeidsinnvandring, Samfunnsøkonomisk analyse 2019.

⁴⁴ Skatteetatens trusselvurdering 2021.

⁴⁵ OECD World Economic Outlook Dec. 2021.

⁴⁶ OECD World Economic Outlook Dec. 2021.

⁴⁷ Skatteetatens trusselvurdering 2021.

8 Overordnet vurdering av tilstand og utvikling innen a-krim

Situasjonsbeskrivelsen som følger tar utgangspunkt i informasjon, analyser og kunnskapsprodukter fra etatene i a-krimssamarbeidet, samt Økokrims og Skatteetatens trusselvurderinger og situasjonsforståelse.

A-krimutsatte bransjer

Nasjonalt tverretattlig analyse- og etterretningssenter (NTAES) vurderer risikoen for a-krim å være høyest der arbeidet ikke krever høye fag- og språkkunnskaper, hvor det til en viss grad kan utføres skjult for allmennheten, og i markeder hvor det legges stor vekt på pris blant kunder og oppdragsgivere.⁴⁸ Skatteetaten har gjennomført en kvalitativ analyse av hvilke bransjer som innehar et flertall av kjennetegnene, og resultatet viser at dette særlig gjelder bransjene bygg og anlegg, servering og overnatting, transport, bilpleie/bilvask og renhold. Også informasjonstilfanget til politiet viser at forekomsten av a-krim er størst i de nevnte bransjene. Det tydeligste kjennetegnet som er felles for alle de nevnte bransjer, er at de har en høy andel utenlandsk arbeidskraft og lave krav til kompetanse.

Den kriminelle aktiviteten blant aktører i bransjer som er særlig utsatt for a-krim, bidrar til et økt press på seriøse oppdragstakere og virker således konkurransevridende. I mange tilfeller er det utfordrende og tidkrevende for oppdragsgivere og forbrukere å innhente tilstrekkelig informasjon for å kunne skille mellom kriminelle og lovlydige aktører. Pris er ofte styrende når det kommer til valg av tilbyder. På offentlige oppdrag nedprioriteres oppfølging av påseplikten til fordel for pris, tid og kvalitet.⁴⁹ Flere kriminelle aktører benytter også stråpersoner i sine virksomheter⁵⁰, enten for å skjule kriminelle handlinger, omgå

konkurskarantene eller ved å begå ID-misbruk mot egne ansatte for å benytte dem som uttaksledd.⁵¹

Innen ulike segmenter av bilbransjen som bilpleie, bilvask og bilverksted priser de kriminelle aktørene sine tjenester så lavt at seriøse virksomheter blir utkonkurrert. Innenfor bilbransjen er det en høyere andel enkeltpersonforetak blant virksomheter som har lavere krav til formalkompetanse, som bilvask og bilpleie, sammenliknet med godkjente bilverksteder. Kombinasjonen av å kunne utkonkurrere legale virksomheter i noen bransjesegmenter og at det er enkelt å etablere foretak som kan «legitimere» virksomheter, skaper et betydelig handlingsrom for kriminelles utbyttegenererende aktivitet.

Virksomheter innen bygg og anlegg, særlig blant omreisende håndverkere, har ofte kort levetid. Virksomheter opprettes, det utøves kriminalitet og opparbeides gjeld ved belåning og manglende innbetaling av skatter og avgifter. Deretter legges virksomhetene ned eller slås konkurs når de havner i myndighetenes søkelys.

Mange aktører som tilbyr maler- og snekkertjenester i forbrukermarkedet innen bygg og anlegg, opererer svart og har dermed et konkurransefortrinn sammenlignet med lovlydige aktører. De kriminelle tilbyr sine tjenester ved å oppsøke kunden eller gjennom anbudstjenester på nett, i tillegg til at de er underleverandører for andre virksomheter.

Varetransportbransjen opplever stor etterspørsel og tiltrekker seg mange kriminelle aktører. Bransjen er foreløpig uregulert, lavt lønnet og kjennetegnes av utstrakt bruk av underleverandører. Det rapporteres også om endring innenfor transportforetak i retning av en høyere

⁴⁸ NTAES, Situasjonsbeskrivelse 2017, Arbeidslivskriminalitet i Norge, juni 2017.

⁴⁹ NTAES, Leverandører til det offentlige. Egenskaper ved leverandører som har begått lovbrudd, februar 2022.

⁵⁰ Økokrim, Status A-krim, februar 2022.

⁵¹ Med uttaksledd menes foretak som primært benyttes til hvitvasking av utbytte fra straffbare handlinger.

andel enkeltpersonforetak og færre sjåførere som har ansettelsesforhold.

Flere kriminelle aktører tilknyttet organisert kriminalitet har etablert seg i serveringsbransjen, der virksomhetene deres blir brukt til hvitvasking av utbytte fra straffbare handlinger. Under pandemien forelå det opplysninger om kriminelle nettverk som ønsket å kjøpe seg inn i virksomheter som slet økonomisk med penger som stammer fra kriminalitet. Mye av kriminaliteten, særlig bruk av ulovlig arbeidskraft, skjer i mindre serveringssteder og fast-food restauranter.

Utenlandske arbeidstakere er utsatt for utnyttelse

Fattigdom og mangel på jobbmuligheter i hjemlandet er ofte push-faktorer for utnyttelse i arbeidslivet, og er noe av årsaken til at utenlandske arbeidstakere løper høyere risiko for utnyttelse. Bruk av sårbar utenlandsk arbeidskraft kan innebære elementer av utnyttelse til tvangsarbeid.

Statistikk fra Skatteetaten viser at det er flest innberettede utenlandske arbeidstakere registrert innenfor utleie av arbeidskraft, oppføring av bygninger, drift av restauranter og kafeer, rengjøring av bygninger, annen spesialisert bygg- og anleggsvirksomhet, snekkerarbeid og godstransport på vei. Mange av de bransjene som i størst grad benytter innleid arbeidskraft, er også blant bransjene som er mest utsatt for a-krim og sosial dumping.

Flesteparten av de utenlandske arbeidstakerne som utnyttes kommer fra Øst-Europa. Rumenske arbeidstakere kjennetegnes som en særlig utsatt gruppe. Ifølge politiets informasjonsgrunnlag fremstår utnyttelse av sårbare arbeidstakere å være utbredt innen bygg og anlegg, bilpleie og varetransport. Utnyttelsen foregår ofte blant

arbeidstakere tilknyttet enkeltpersonforetak og blant virksomheter i forbrukermarkedet, men også blant kjente og seriøse foretak. Indikatorene kan være farlig arbeid og uforutsigbare arbeidsforhold, uverdige boforhold og lønnsstyveri. Noen arbeidstaker opplever sosial kontroll og trusler fra arbeidsgiver. Uregistrerte arbeidstakere og arbeidstakere som arbeider ulovlig, er særlig sårbare for utnyttelse. Flere av arbeidstakerne lønnes helt eller delvis svart. Dette øker arbeidsgivers profitt og gir samtidig de kriminelle aktørene konkurransefortrinn.⁵²

Utenlandske arbeidstakere benyttes ofte til sesongbasert arbeid i bransjer som jordbruk, fiske og havbruk. Skatteetaten har i tidligere analyser funnet generelt mangel på etterlevelse og avvik knyttet til virksomheters håndtering av ansatte innenfor sesongbaserte bransjer som fiske, fangst og akvakultur, jordbruk, jakt og viltstell, sammenlignet med andre bransjer.

Pandemiens påvirkning på a-krim

Det fremstår ikke som om koronapandemien har redusert de kriminelles handlingsrom eller profittmotivasjon. Sentrale aktører innen a-krim har tilpasset sine modi i takt med ulike smittevernstiltak under pandemien. Enten ved å omgå innreiserestriksjoner for arbeidstakere gjennom å utstede fiktive arbeidskontrakter ved grensepassering, eller ved å urettmessig forsøke å profitere på ulike velferdstiltak som for eksempel lønnskompensasjonsordningen og statsgaranterte lån. Varetransportbransjen, hvor forekomsten av a-krim vurderes som særlig høy, har opplevd økt etterspørsel under pandemien, noe som har resultert i at kriminelle aktørene har fått større handlingsrom og økt profitt.

---

⁵² A-krimssenteret i Oslo, Arbeidslivskriminalitet i bygg- og anleggsbransjen i Oslo og Viken - kriminelle aktører og utnyttelse av arbeidstakere, juni 2020.

9 Samarbeidsarenaer og utviklingsoppgaver på nasjonalt nivå

9.1 Samarbeidsarenaer

9.1.1 Det sentrale samarbeidsforum

Det sentrale samarbeidsforum (DSSF) består av direktøren for Arbeidstilsynet, politiet, Skatteetaten, Tolletaten og NAV, i tillegg til Riksadvokaten og sjef for Økokrim. Formålet med DSSF er å styrke samarbeidet mellom etatene for å forebygge og bekjempe økonomisk kriminalitet, herunder a-krim.

DSSF har hatt to møter i 2021. De har fått presentert oppdrag som Nasjonalt tverretatlig analyse- og etterretningssenter (NTAES) har jobbet med og besluttet et nytt oppdrag til NTAES. Videre har de behandlet fellesrapport 2020 for vurdering av samarbeidet knyttet til økonomisk kriminalitet, og hatt en gjennomgang av status for oppfølgingstiltak etter et tverretatlig arbeid i 2018 ledet av Riksadvokaten, om samordning av forvaltningens og påtalemyndighetens sanksjoner. Finanstilsynet har deltatt på et av møtene og orientert om sitt mandat, tilsynsvirksomhet og samarbeid med andre etater på hvitvaskingsområdet. DSSF har også hatt en gjennomgang av effektvurderingene i etatenes felles årsrapport a-krim 2020 og besluttet en revidert felles styringsmodell for a-krim-samarbeidet. Politiet har redegjort for sitt hjemmelsgrunnlag i a-krim-samarbeidet og hva som vil være politiets hovedoppgaver fremover. Tilsvarende har Tolletaten orientert om sin rolle fremover i a-krim-samarbeidet.

Etatslederne deltok på møte i regjeringens kontaktutvalg i februar i forbindelse med lansering av regjeringens reviderte a-krimstrategi. Tema var status for det tverretatlige samarbeidet mot a-krim og hvilke resultater felles innsats gir, samt hva som er viktigst å få på plass fremover. Her påpekte etatslederne spesielt viktigheten av et regelverk knyttet til deling, sammenstilling og lagring av informasjon. Senterleder for a-krim-senteret i Oslo

orienterte om hvordan de erfarer at a-krim utvikler seg sett fra det operative nivået og om særlige utfordringer i forbindelse med koronapandemien.

9.1.2 Styringsgruppen for NTAES og a-krim-samarbeidet

Styringsgruppen ivaretar oppfølging av NTAES og gir føringer, prioriteringer og gjennomfører oppdragsdialog innenfor rammer gitt av DSSF. Videre har styringsgruppen ansvar for måloppnåelse i det tverretatlige a-krim-samarbeidet, og at målene bidrar til felles bruker- og samfunnseffekter. De har ansvar for å følge opp felles føringer i etatenes tildelingsbrev, eventuelle oppdragsbrev fra departementene og styrings-signaler som er besluttet av etatslederne. Eksempel på dette er felles styringsmodell for a-krim-samarbeidet. Deltakere er ledere på sentralt nivå i de fire etatene samt Tolletaten og Økokrim. Arbeidstilsynet har ledet styringsgruppen i 2021. Styringsgruppen har hatt seks møter, i tillegg til behandling av enkelte saker pr. e-post. Eksempel på saker som styringsgruppen har behandlet er:

- Felles føringer i etatenes tildelingsbrev for 2021 og hvilken betydning disse har når det gjelder etatenes samarbeid og innsats
- Etatenes felles årsrapport 2020
- Politiets hjemmelsgrunnlag i a-krim-samarbeidet
- Prosjekt kunnskapsbygging og systemstøtte, herunder videre utvikling av felles a-krim samarbeidsløsning og bruk av analyse-verktøyet Power BI
- Tilgang for de andre etatene til prosjektmodulen i politiets etterretningssystem Indicia. Dette som et ledd i a-krim-sentrenes arbeid med kunnskapsbygging.
- Revidert felles styringsmodell for a-krim-samarbeidet
- Oppfølging av felles forebyggende strategi mot a-krim

Videre har det vært en gjensidig orientering om status for drift av a-krimssamarbeidet og for etatenes oppdrag knyttet til korona.

NTAES har i 2021 arbeidet med følgende oppdrag. Disse er behandlet i styringsgruppen:

- Utviklingen av økonomisk kriminalitet og a-krim i tiden etter pandemien (rapport november 2021, unntatt off.)
- Havbruk og fiskeri - verdikjeder, ansvar, lovbrudd (rapport januar 2022, unntatt off.), offentlig versjon <https://ntaes.no/fisk/> (mars 2022)
- Leverandører til offentlige anskaffelser (rapport februar 2022)

Direktoratet for økonomiforvaltning (DFØ) leverte i juni 2021 en underveisevaluering av NTAES, på oppdrag fra Skatteetaten og Politidirektoratet som har det overordnede ansvaret for styringen av senteret. Hovedformålet med evalueringen var læring knyttet til dagens modell og organisering: Hva fungerer godt og hvilke forbedringer kan være aktuelle for å bidra til at formålet med senteret nås? Styringsgruppen har diskutert forslag til hvordan funn og anbefalinger fra evalueringen bør følges opp og besluttet et mandat for oppfølgingsarbeidet. Arbeidet fortsetter i 2022.

9.2 Utviklingsoppgaver

Etatene har også i 2021 jobbet med utviklingsoppgaver og tiltak for prosessforbedring for å understøtte et effektivt samarbeid om å forebygge og bekjempe a-krim. Det er styringsgruppen som beslutter hvilke utviklingsoppgaver som til enhver tid skal igangsettes. Under omtales noen av oppgavene.

9.2.1 Regelverk og kunnskapsbygging

Regelverk

Det er etablert en tverretattlig juristgruppe for å støtte arbeidet med rammer og systemstøtte for tverretattlig kunnskapsbygging. Flere i denne gruppen deltok våren 2021 i Justis- og beredskapsdepartementet sitt arbeid med å utarbeide forslag til forskrift om informasjonsdeling- og behandling i

a-krimssamarbeidet. Forslaget ble overlevert statsråden 15. juni 2021. Alle etatene har i høringsrunden, som ble avsluttet 9. september, avgitt uttalelse til forslaget til forskrift.

Juristgruppen har i 2021 ellers arbeidet med juridiske avklaringer i forbindelse med felles a-krim samarbeidsløsning, analyse og visualiseringsløsningen Power BI og prosjektmodulen i politiets etterretningssystem Indicia.

Rammer og systemstøtte for tverretattlig kunnskapsbygging

I 2016 etablerte etatene en felles a-krim samarbeidsløsning, akrim.no, for lagring og deling av informasjon knyttet til aktiviteten i a-krim-sentrene. I 2019 fikk etatene samlet en varig tildeling på 10 mill. kroner til felles teknologistøtte. Midlene er i perioden 2019-2021 benyttet til drift og videreutvikling av akrim.no og til et tverretattlig utviklingsarbeid for kunnskapsbygging med tilhørende systemstøtte.

Prosjekt Tverretattlig kunnskapsbygging og systemstøtte har gått siden høsten 2019. Prosjektet består av tre deler: systemforvaltning og drift av akrim.no, datainnsamling og rapportering, og kunnskaps- og etterretningsbasert innsats. Det er besluttet en tverretattlig etterretningsprosess som bygger på politiets etterretningsdoktriner, og det er utarbeidet veiledere som gir praktisk rettleiding til hver av etterretningsprosessens fire faser. Prosjektet har også utviklet en oppgradert versjon av akrim.no som legger til rette for bedre støtte for arbeidet med datafangst og kunnskapsbygging fra kontrollinnsats. Denne ble satt i drift i mai 2021. All utvikling er gjort i tett samarbeid med den tverretattlige juristgruppen for å sikre at løsningen er i tråd med gjeldende regelverk. Akrim.no behandler kun de opplysningene som er innenfor de respektive etatenes hjemler. I tillegg har etatene også et tverretattlig forretningsteam for å styrke forretningssiden i forbindelse med videreutvikling og bruk av akrim.no. De er en sentral del av prosjektet.

I etterkant av at den oppgraderte versjonen av a-krim.no ble tatt i bruk, har prosjektet hatt en kvalitetskontroll av registreringen. Dette avdekket behov for en tydeligere beskrivelse når det gjelder registrering. I tillegg fikk alle sentrene mot slutten av 2021 en opplæring i strukturen som a-krim.no er bygget rundt. Målsetningen er at det skal oppnås en mer enhetlig registrering på tvers av sentrene.

Samtidig med innføringen av den oppgraderte versjonen av a-krim.no, ble også analyse og visualiseringsløsningen Power BI lansert. Det ble levert et sett med standardrapporter som sentrene kan bruke i oppfølging av aktiviteten. Sentrene har også fått opplæring i hvordan de kan utvikle egne rapporter.

Politiet har i 2021 avklart at medarbeidere fra de andre etatene kan bruke prosjektmodulen i politiets etterretningssystem Indicia som ledd i arbeidet med kunnskapsbygging på a-krim-sentrene. Ved bruk av Indicia gjør etatenes medarbeidere tjeneste for politiet, og behandlingen av opplysningene i Indicia er fullt og helt underlagt politiets hjemler og kontroll. Politiet har vide hjemler for å utlevere informasjon og produkter til samarbeidende etater. Som et ledd i at Indicia tas i bruk, har politiet gitt grunnleggende opplæring i etterretning og bruk av Indicia for aktuelle medarbeidere. Videre har prosjektet sammen med politiet tydeliggjort grenseflaten mellom den tverretatlige etterretningsprosessen og bruken av Indicia. I påvente av juridiske avklaringer ble ikke prosjektmodulen i Indicia tatt i bruk av etatene i 2021.

9.2.2 Felles styringsmodell for a-krim-samarbeidet

Arbeidstilsynet, NAV, politiet og Skatteetaten besluttet i oktober 2017 en felles styringsmodell for a-krim-samarbeidet. Styringsmodellen gir rammer for organisering av a-krim-samarbeidet og gjennomføring av aktiviteter. Etter at styringsmodellen ble besluttet har samarbeidet vært i utvikling, og etatene har etablert felles bruker- og samfunns mål som innsatsen innrettes mot. Videre

er flere av etatene omorganisert med endringer i linjeorganisasjonene. Det ble derfor i 2020 nedsatt en tverretatlig arbeidsgruppe for å evaluere styringsmodellen. Dette har resultert i en revidert styringsmodell som ble besluttet av etatslederne 1. oktober 2021. Samlet skal endringene bidra til at styringsmodellen bedre støtter opp under en målrettet og effektiv innsats.

Hovedstrukturen i styringsmodellen er uendret. Styringsmodellens betydning er størst for det tverretatlige samarbeidet i a-krim-sentrene, og beskriver organisering og styring fra etatsledernivå og ned på det enkelte senter. Det er innført en rolle som senterleder som har ansvar for den daglige ledelsen i senteret. Videre er Tolletatens rolle i samarbeidet beskrevet.

Beskrivelse av oppgavefokus i a-krim-sentrene tar utgangspunkt i dagens tre brukermål for a-krim-samarbeidet og er spisset når det gjelder oppgaver for henholdsvis kontrollgruppen og kunnskapsgruppen. Revidert styringsmodell inneholder også føringer for grunnkompetanse og spesialistkompetanse som bør være til stede i senteret, rammer for sentrenes geografiske nedslagsfelt og føringer for kostnadsdeling mellom etatene. Videre beskrives ressursinnsats, kjernebemannings og samlokalisering som ikke er vesentlig endret fra den forrige styringsmodellen. Innledningsvis beskrives rammebetingelser og styringssignaler som generelt ligger til grunn for alt tverretatlige a-krim-samarbeid. Styringsmodellen gir også noen rammer for annet lokalt a-krim-samarbeid.

Den reviderte styringsmodellen er lagt til grunn for a-krim-samarbeidet fra 01.01.2022, og skal så langt mulig være innført fra 01.03.2022. Etter at styringsmodellen ble besluttet er det jobbet både tverretatlig og i den enkelte etat med å innføre og sikre god forståelse for styringsmodellen.

Tolletaten har arbeidet med organisering og mandat for medarbeidere i a-krim-samarbeidet, samt en plan for operasjonalisering etter rammene i regjeringens revidert a-krimstrategi (2021) og styringsmodellen. Aktuelle ledere og medarbeidere

kom på plass i slutten av året, og det praktiske samarbeidet forventes etablert i 2022.

Politiets rolle i a-krimssamarbeidet – hjemmelsgrunnlag

Økokrim kom i 2020 med en utredning om politiets forvaltningsmessige myndighetsutøvelse i a-krimssamarbeidet, det vil si den operative virksomheten som skjer utenfor straffeforfølgningssporet. Politiets arbeid med straffesaker, som reguleres av straffeprosessloven, var ikke omfattet av utredningen. Politidirektoratet har ved beslutning om innføring av revidert styringsmodell avsluttet oppfølging av denne utredningen. Følgende presiseringer om politiets roller er hensyntatt i den reviderte styringsmodellen:

Politiet har ikke en alminnelig tilsyns- og kontrollfunksjon, og har ikke hjemmel til å ta seg inn på privat eiendom for å drive rutinemessig eller tilfeldig kontrollvirksomhet. Politiet kan ikke benytte straffeloven § 162 som «inngang» for å ta seg inn på et kontrollobjekt. Politiloven § 7 første ledd nr. 3 hjemler sannsynligvis ikke stans av virksomhet eller bortvisning av personer i tilfeller der det antas å foregå ulike typer «a-krimlovbrudd», eksempelvis manglende registrering i MVA-registeret, manglende registrering i Aa-registeret eller manglende lovpålagt HMS-kort. Politiet kan i enkelte tilfelle delta på kontroll med hjemmel i utlendingsloven (og i enkelte andre forvaltningsområder som for eksempel serveringsbransjen). På gitte vilkår har politiet en bistandsplikt. Hvorvidt bistandsplikten inntreffer, må vurderes konkret i den enkelte sak.

Politiets hovedoppgaver vil være å 1) etterforske straffesaker, 2) lede etterretningsarbeidet ved a-krimssentrene og produsere etterretningsprodukter, 3) drive forebyggende aktivitet (fortrinnsvis gjennom kunnskapsdeling og informasjon) og 4) yte vern og bistand til a-krimstatene under deres tjenesteutøvelse og slik ha en rolle i kontrollarbeidet. Økokrim hadde høsten 2021 et foredrag for medarbeidere og ledere i a-krimssamarbeidet om hjemmelsgrunnlag og

politiets rolle, for å skape en felles forståelse for dette.

9.2.3 Oppfølging av etatenes felles forebyggende strategi

Arbeidstilsynet, NAV, politiet og Skatteetaten besluttet i januar 2020 en felles forebyggende strategi mot arbeidslivskriminalitet, gjeldende for perioden 2020-2024. Strategien skal styrke den tverretatlige forebyggende innsatsen mot a-krim. Etatene har i 2021 etablert en tverretatlig samhandlingsarena for forebygging. Arenaen har som hovedoppgave å bidra til samhandling og nettverksbygging, for å sikre god implementering av felles forebyggende strategi og oppfølging av forebyggende tiltak. Arenaen skal sikre bevissthet om strategien hos etatene og hos aktuelle samarbeidspartnere, sikre at det bygges felles kunnskap og kompetanse i etatene om forebygging, koordinere og videreutvikle etatenes forebyggende tiltak og være et tverretatlig kontaktpunkt for forebygging av a-krim.

Det pågår en rekke forebyggende tiltak og aktiviteter i etatene, enten alene eller sammen med ulike samarbeidsparter. Samhandlingsarenaen har jobbet med å få en oversikt over tiltak, og det er etablert kontaktpunkter mot de som jobber med disse tiltakene. Kontaktpunktene skal dele kunnskap og erfaringer og tilegne seg faglig påfyll innenfor temaer og problemstillinger knyttet til sitt område, samt bidra til forslag om tverretatlige forebyggende tiltak. Høsten 2021 ble det gjennomført en digital samling for alle kontaktpunktene. Hensikten var å bygge kunnskap og kompetanse om forebygging gjennom en kort gjensidig informasjon om ulike forebyggende tiltak. Dette følges opp i 2022 gjennom å arrangere fagwebinarer om forebyggende tiltak. Disse tilbys bredt i etatene.

Som en del av det forebyggende arbeidet, viser strategien til at etatene bør dra nytte av mulighetsrommet som ligger i samfunnets egne digitaliseringsprosesser for å gjøre det lettere å følge gjeldende lover og regler. Dette omtales i

strategien som et digitalt økosystem. Det har i 2021 vært jobbet med to DigØk-piloter. Begge pilotene har med deltakere fra arbeidsgiver- og arbeidstakersiden i tillegg til Arbeidstilsynet og Skatteetaten. I den ene piloten blir det sett på driftsfasen i en virksomhet med hovedtema arbeidstid. Dette gjøres i samarbeid med serveringsbransjen. I den andre piloten er det kartlagt behov og foreslått konsepter for bruk av sikker ID, i samarbeid med byggebransjen. Formålet er at en på en sikker måte, skal få verifisert hvem som er på jobb, for hvilket firma, at en er registrert som arbeidstaker i offentlige registre, er innehaver av gyldig HMS-kort, med videre. Arbeidet fortsetter i 2022.

Servicesenter for utenlandske arbeidstakere (SUA) har en viktig rolle i det forebyggende informasjonsarbeidet rettet mot utenlandske arbeidstakere og deres arbeidsgivere. SUA er omtalt nærmere i kapittel 6.2 om resultater og effekter av etatenes innsats mot utenlandske arbeidstakere. SUA har i 2021 jobbet med å styrke og videreutvikle SUA-konseptet og har gjennom prosjektet Videreutvikle SUA igangsatt flere tverretatlige tiltak for å forbedre og videreutvikle veilednings- og informasjonstilbudet ovenfor målgruppen. Våren 2021 lanserte SUA en ny versjon av sua.no. Det vises til egne årsrapporter fra SUA på denne siden.

I samme kapittel er kampanjen Know Your Rights omtalt. Denne har også vært en viktig forebyggende aktivitet. Andre eksempel på forebyggende tiltak i 2021 fremkommer i kapittel 6.3 om resultater og effekter av etatenes innsats mot oppdragsgivere og forbrukere. Her omtales treparts bransjeprogram, Medbyggerne, Tettpå, Skatteetatens samarbeidsavtaler, SMSØ og politiets næringslivskontakter.

Skatteetaten og Brønnøysundregistrene har siden 2020 jobbet med et felles oppdrag fra sine respektive departementer om å etablere et rammeverk for deling av seriositetsinformasjon. Dette er omtalt i kapittel 6.3.2

9.2.4 Internasjonalt samarbeid

I påvente av at European Labour Authority (ELA) tas inn i EØS-avtalen, har Arbeidstilsynet etablert og leder en koordineringsgruppe med representanter fra relevante kontrolltater - Arbeidstilsynet, NAV, Skatteetaten, Statens vegvesen, Petroleums- tilsynet og Luftfartstilsynet. Arbeids- og inkluderingsdepartementet (AID) deltar også. Representantene skal være en aktiv bidragsyter i Norges samarbeid med ELA og kunne etterspørre bidrag fra egen etat. Gruppen møtes 4-5 ganger i året og utarbeider prioriteringer, arbeidsmetodikk og arbeidsprogram.

Arbeidstilsynet er gitt plass i ELAs arbeidsgruppe for tilsyn og deltar i ELAs aktiviteter der Norge gis mulighet til det. NAV deltar i ELA's arbeidsgruppe for informasjon, og AID deltar i arbeidsgruppe for megling. EU-plattformen Undeclared work ble etablert i 2016, men er nå tatt inn som en permanent arbeidsgruppe i ELA. Arbeidstilsynet er Norges representant i arbeidsgruppen og holder de andre etatene orientert. Deltakelse gir etatene tilgang på kunnskap, det er en arena for å knytte kontakter, og det er interesse fra andre land å få vite mer om Norges organisering av myndighets-samarbeid og trepartssamarbeid. Informasjon fra arbeidsgruppen blir videreformidlet til relevante etater i Norge.

Arbeidstilsynet har inngått bilaterale samarbeids-avtaler med de baltiske landene, Polen, Romania og Bulgaria. Estland, Litauen, Bulgaria og Romania har mottatt EØS-midler som brukes til prosjektsamarbeid mellom Norge og disse landene. Av disse er det satt av om lag 2,9 mill. kroner til å utvikle et tverretatlig samarbeid mellom Norge og Litauen rundt undeclared work. Litauen har startet etablering av tverretatlige team og jobber nå sammen i de fem største byene. Litauen ønsker å lære av Norges erfaringer med tverretatlig samarbeid mot a-krim. A-krimsentrene i Bodø og Oslo deltar i dette arbeidet. Planene for samarbeidsprosjektet er følgende:

- Overføre erfaringer fra a-krimssamarbeidet i Norge, med fokus på strategi og organisering. Dette tenkes gjort med studiebesøk i Norge og Litauen. Det første besøket ble gjennomført i Litauen høsten 2019
- Bistå Litauen med å etablere og utvikle tverretatlig samarbeid, herunder utveksling av medarbeidere på operativt nivå
- Tverretatlig samarbeid mellom Norge og Litauen om konkrete saker av felles interesse

Etter planen skulle det avholdes et oppstartsmøte med de litauiske samarbeidsetatene i Vilnius våren 2020. Videre var det planlagt et større kick off - seminar i Oslo høsten 2020, før vi skulle gå i gang med samarbeid og utveksling på operativt nivå. På grunn av koronapandemien lot dette seg ikke gjøre. Prosjektet er nå forsinket, og samarbeidsetatene i

Litauen har fått godkjent forlengelse av EØS-midlene. Prosjektets aktive fase vil sluttføres ved utgangen av 2023.

Det ble i 2020 etablert prosjektgrupper både i Norge og i Litauen. Det har vært avholdt flere møter i begge prosjektgruppene, samt felles møter på video mellom den norske og den litauiske prosjektgruppen. Høsten 2021 ble det arrangert et felles fysisk møte i Vilnius. Alle samarbeidsetatene i prosjektet var representert i møtet, både på norsk og litauisk side. Tema for dette møtet var deling av kunnskap om det tverretatlige a-krimarbeidet i begge landene. Det ble videre avviklet bilaterale møter mellom de respektive etatene. Det ble også lagt planer for aktiviteter i prosjektet i 2022.

